

AZ ATHENAEUM OLVASÓTÁRA

MALONYAY DEZSŐ

VERGŐDÉS

(ELBESZÉLÉSEK)

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM R. TÁRSULAT KIADÁSA
1895.

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2016
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5557-10-1 (online)
MEK-16204

TARTALOM

A csudakereskedő.

Fejér Eszter.

Két kis csavargó.

Egy kis leány.

A boldogságnak igaza van.

Az Ur gondot visel.

A „Salamanderhez”.

A halál.

A mi gyerekünk.

Savanyú Józsi.

A Grób-familia.

A gyerek.

Boszorkány a sarkon.

A világ.

Kiadó lakás.

A csőd.

Pihenés.

A parochián.

De Gerando Antoninának,
Páris, 1894. július 3.

A csudakereskedő.

M. Tremblay csudákat árul a Rue des Saints-Pères 47. szám alatt, akkora boltban, mint egy jóra való tyukketrec. Hatszáz frankot rabolnak tőle a gazemberek évente ezért a kis lyukért. Ötvenhét éve dolgozik, de már jóllakott vele. Tán csak elég?... Nyolckor nyit, nyolckor csuk, nem érdemes tovább égetni a gázt. A rue Cassetteben lakik az 51. szám alatt, mióta a lapoc-kája alá lőttek a poroszok. Nyolcszáz frank évente. A zsebvágók!... Azelőtt a rue Dulongon lakott, omnibusz hat sou, havonta kilenc frank, egy évben száznyolc, mintha lopná az ember a pénzt!... Hát a koszt!... Hol a világítás, a fűtés, a mosás és a többi...

Mindezt azért tudom ilyen pontosan, mert az első találkozásunk alkalmával mindezekről fölvilágosított engem M. Tremblay személyesen és azóta többször ismételte, igen pontosan.

Egy indus füstölőt láttam a kirakatában, nagyon csinos volt s kíváncsi lettem az árára. Be-nyitottam hozzá. Éppen egy hasonlóan kíváncsi felebarátomnak beszélte azokat az adatokat, melyeket az imént elősoroltam. Az omnibusz tételénél járt, mikor beléptem s a kosztig mondta. Az illető szerényen távozott. Akkor hozzám fordult lekötelező udvariassággal, hogy mit parancsolok?

- Ugyan kérem, mi az ára annak az apróságnak ott a kirakatban?

- Oh igen! Az nagyon érdekes darab - és azonnal bevette, leporolta, fújta, fényesítette. - Valódi bronz, én jótállok érte. Egészen szokatlan forma, teljesen eredeti. Nehogy azt tessék hinni, hogy én visszaélnék a bizalmával, ha megtisztelt vele. Megmondom őszintén. Ime például ez a pár hamvveder, - és elővette a két etruszk mintázatu hamvvedret, leporolta, fújta, fényesítette. - Szeretném látni azt a műértőt, a ki ezt fölismerné. Ez kérem utánzat! Igen, utánzat - mondta olyan hangsúlylyal, mint a vidéki szinpadokon Derblay ur, a gavalléroskodó vasgyáros, a második felvonás végén: »megtöröm.« - Ön uram azt fogja hinni, hogy eredeti, de én ismétlem, hogy egyszerűen utánzat, higgye el nekem, utánzat! Ha ön bejön hozzám és azt kívánja, hogy adjak önnek sèvres-i porcellánt, adok önnek egy vieux-sèvres-t. Itt egy csésze! - elővett egy kék findzsát a kis római király képével, leporolta, stb. - Ez egy csuda, pompás darab, az ilyet nem teszi ki az ember a kirakatba. Itt a két »L« - tessék csak megfogni! Nem óhajtom, hogy összetörje, valóban nagy kár lenne mind a kettőnkre nézve, mert nemde pompás kis holmi? Hanem mutatok én önnek uram valamit!... Ez is egy csésze, két kakas rajta, - egy másik kék csészét takarított fényesre, - de méltóztatik látni a különbséget? Ah nem! Csak egy kis pont kérem, ez a kis kék foltocska esett ide a zománcozás alkalmával s a bírálók....

Itt egy határozott, erélyes mozdulattal pótolta a szót, hogy az irgalmatlan bírálók a gyárban visszautasították.

Kissé hátra lépett s kinyújtott karja vádolva mutatott a csésze fehér fenekén esett szerencsétlen kék pontocska s a diadal elvitázhatatlan érzetével arcán, mosolygott reám, hajoljak meg, igen, törjek meg a tények hatalmas súlya alatt... Ott a kék pontocska!

- Ezek a kakasok csudálatosak! A színeket, uram! Ezt az aranyozást!... Tessék dörzsölni! Csak erősen! Nincs rá eset!... De hol a gyár jegye?... Nincs, tessék, levakarták. No kérem, a dolog a következő -

Hát én csak hallgattam szerényen a póruljárt findzsa további sorsát, melyre azért csakúgy művész festette ugyan a két kakast, csak olyan csuda, de nem valódi. Sorsát eldöntötte az a kis kék pontocska s nincsen rajta sem a világhírű két »L«, sem a két »C«, se semmi a mi Sèvresre bizonyitana azon kívül, hogy valóban sèvres-i műremek. Érteni kell hozzá!

A mint hogy elkerülhetetlenül érteni kell a szász cseréphez, a fegyverekhez, a caméekhoz, az elefántcsontból faragott figurákhoz, nem is szólva a Lajosok izlésének labirintusából kikerült hódító stílus butorabokról, a XIII., XIV., XV., XVI., az empire, a barokk, a Henri-k s a többiek páratlan formáiról, melyek mind pazarul képviselve vannak itt.

- Ez a szék kérem, a csavaros oszlopokkal, ez egy Henri; ez a kerek, sarkatlan, vájt lábu secrétaire, ez egy Louis XV, - és sorba valamennyit törölte, cirógatta, lelkesen, folyton mozogva, széles, érzelmeteljes gesztusokkal nyilatkoztatva ki a szűk ketrecben fölhalmozott csudákat, melyek részint valódiak, részint nem egészen valódiak.

- Ha ön uram egy valódit parancsol, ezer örömmel állok rendelkezésére.

Szerényen kockáztattam meg a kérdést, hogy mi volna az ára az indiai füstölőnek?

- Az uram csak ajándék. Gyomromból utálok már ezt az életet, elég volt nekem. El fogom ezeket vesztegetni, csak mentől előbb. Menekülni akarok innen. Hol itt a becsület?... Ön látja, megmondom őszintén, ez valódi, ez is az, de csak egy szót uram!... Ugyanazt adhatom önnek, megrendelem és elkészítik Párisban, nem fogja megkülönböztetni, nincs rá eset! Ötvenhét éve dolgozom én itt uram, ötvenhét évig talpon, de már jóllaktam vele. Nyolckor nyit az ember, nyolckor csuk, kár tovább a gázért. Tessék helyet foglalni... Ez a szék tiszta Henri. Ma már leül az ember egy székre, azt se tudja mire ül. Hová lett ebből a nemzedékből az izlés, a művészet? Nézzen meg uram egy széket, ki van nyalva mint egy fazék - és megborzongott. - Teremtene ma valamit? Adót a nyakunkra, házbért, a gyufát patikában árulják uram, a becsülettel együtt. Ez Páris! Vigyázzon kérem Párisban, nagyon vigyázzon uram, én mondom önnek!

Kopasz homlokára baljóslatu fellegek gyűltek, csillogó szürke szemei megpihentek rajtam egy pillanatig.

- Ön nem porosz. Ön idegen. Most jött Párisba, de vigyázzon uram!

Halkan hozzám hajolt s óvatosan közölte velem, hogy kellemesnek talál, de azért nagyon ügyeljek magamra Párisban.

- Én ismerem Párist!

Ez úgy hangzott, mintha azt mondta volna: - én álltam a guillotine lépcsőjén, ott villogott a kés és lent zúgott az ádáz tömeg...

A füstölő, - mert nem tágitottam, - enyim lehet negyven frankért.

- Nem veszem a viláért se rossz néven, ha alkuszik. Ön megmondja a magáét, én azzal szemben felelek. Ez az üzlet, uram! Nyílt kártyákkal! Szembe nézünk és nem a hát mögött, alattomosan. Ön meg fogja ismerni a francia jellemet, dacára Párisnak. Ez nem Franciaország, itt csak franciák is vannak. Ön becsülni fogja, mert két hazája van uram minden embernek, először a magáé, azután Franciaország.

Egyenesen, katonásan állva oktatott az öreg csudakereskedő, szürke kecskeszakála úgy meredt felém, a mint hátraszegte a fejét, mint egy dárda.

- Hogy bántunk mi a poroszokkal?... Itt éreztem a golyót a lapockám alatt, kint a batignollesi töltésen szereztem. Helyes, rendben van. Én is lőttem, ők is lőttek. De a többi, uram!... Ide hozták őket sebesülve. Mit csináltunk velük? Ápoltuk, az asztalunk mellé ült, itt sétáltak az utcán és ők ott a mieinket -

Sebesen fölkapta a karjait, mintha puskát emelne vállhoz, célzott összevont szemöldökkel, többször egymásután, mint mikor sortüzet adnak a katonák.

- Igen, mint a tengeri nyulakat... Sok kárt tettek nekünk, de az nem baj. A mi összetörük, az összetört. Ha ön leejti ezt a csészét, az kár. Megegyezünk, rendben vagyunk. De ön a földhöz vágja uram, barbárul szétzúzza (hogya szikráztak a szemei!), de a teremtését, a ki azt merészeli tenni... Ön ne tévessze össze uram Párist és Franciaországot. Bizalom!

A füstölő nagyon csinos volt, de nekem drága. Harminc franknál többet nem adhatok érte.

- Elhiszem, önnek sok a kiadása. Páris drága az ostrom óta. Ön hôtélben lakik. Hosszabb ideig marad. Látni akar. Tapasztalni fog. Ne maradjon hôtélben és őrizkedjék! Elmondom önnek nyíltan az egészet, minek titkoljam, ön fiatal, merítsen tanúságot egy tapasztalt öreg ember szavaiból. Öreg vagyok, ötvenhét éve dolgozom itt, de már jóllaktam vele. Minek?... Talpon reggel nyolctól este nyolcig, hogy mások az alatt dorbézoljanak. Az én verejtékem az uram. Mutatok önnek valamit, győződjék meg róla, mi az élet.

Egy széles, komor szekrényt nyitott ki, melyben apró fiókok voltak, gondosan lezárva valamennyi. Az egyiket kihúzta s kipólyázott egy elefántcsontból faragott csoportozatot.

»Az özönvíz« volt, Girodet megdöbbsentő képének a másolata. Az áradó vizek elől, az utolsó kopár sziklára kapaszkodó férfi, vállán viszi görcsösen ölelő öreg apját, jobb kezével szép fiatal asszonyát emeli, ki kis gyereket szorítja mellére, míg a nagyobbik fiú, az örvény fölött lógva, anyja hosszan leomló hajába kapaszkodik s huzza az életért viaskodó ösztön állati kegyetlenségével. A férfi egy korhadt fa ágát ragadta meg a tetőn balkezevel, de az kettérecscent s ez a rémületesen hátrahajló emberfürt egy pillanat alatt visszazuhan a boszuló igazság könyörtelen hullámai közé. Éppen ott alattuk csap elő a víz egy holttestet... Irgalmatlan volna ez az igazság, de a vén ember ott a fia hátán, még most is mereven szorítja sovány ujjai közé a pénzeszacskót.

És ez a jelenet a sárgás fényű, puha elefántcsontban még megdöbbsentőbb. Az idő barnás árnyékot rakott a finom konturok közé, a feszülő izmok pompásan domborodnak elő, egyetlen vonás se veszett el a halállal küzködő arcokon.

- Az ilyesmit nem tehetjük a kirakatba. Az ember elzárja, mert ha folyton szem előtt van, elkopik. Ma megállnak előtte, holnap már rá se néznek. Azt meg kell érezni, hogy kinek mutassa meg az ember. Kinek?...

A miséző pap nyúl olyan áhitattal a szentségtartóhoz, mint a hogyan ő állította hol oldalt, hol szembe, hogy minden porcikáját megbámulhassam. Gyönyörűsége telt benne, hogy megmutathatta valakinek, hogy együtt gyönyörködhetett benne valakivel mással. Figyelte, igazán élvezem-e? Egy darabig hallgatott is, aztán hirtelen eltette.

- Részvények kellenek ma, meg becsületrend, azt tessék árulni. Itt leshetem rá a vevőt tíz esztendeig. Ez az élet, uram! Majd megtanulja Párisban. Egy jó tanácsot fogadjon el tőlem - és mintha tollba mondotta volna a szavakat: - soha senkinek egy sout kölcsön ne adjon, senkinek alá ne írjon... semmit!

Ezt a „semmit!” mintha puskából lőtte volna belém.

- Ismeri ön a nőket?... Nem ismeri!... Egyet itt taposott le az omnibusz az ajtó előtt. Ott ni, éppen ott! Persze összecsdültek. Ráérnek ezek. Tátották a szájukat, míg be nem hoztam előlük. Azt hittem itt megy ki belőle a lélek. Megsajnáltam. Becsuktam a boltot. Haza vittem a rue Dulongba magamhoz, fiakkeren. Az ember csak ember. Akkor még nem nyargalásztak akkora hűhóval szanaszét az utcákon a mentők. Három hónapig alig voltam itt a boltban tizszer, tessék kiszámítani, mennyire megy az hatszáz frank boltbér mellett. Három hónap alatt meggyógyult, egy kevésbé sántít. Senkije se volt. A nyakamon maradt. Nem lökhettem az utcára.

- Ez igen nemes cselekedet volt, - mondtam én, de rossz szórenddel.

Engedelmet kért s a szórendet kijavította.

- Önnek nagyon szép a kiejtése, uram, csakhamar korrektül fog beszélni franciául.

- És mi lett a nővel?

Egy pillanatig fürkészte az arcomat s mintegy elhatározva, hogy megajándékoz a bizalmával, vállamra tette a jobbját és így szólt:

- Nálam maradt és míg én itt kerestem a kenyerét, megcsalt egy kereskedősegéddel először, egy másikkal másodszor, egy francia tüzérral harmadszor (ezeket a számokat az ujjain sorolta elő) és meg uram negyedszer, egy porosz sebesülttel, akit nálam ápoltattam vele az ostrom alatt. Hogy az a golyó ide került a lapockám alá, együtt ápolt bennünket. Én hamarabb felépültem.

- Hát azokkal mi lett?

- Ott vannak nálam máig a rue Cassetteben. Fizetek értük nyolcszáz frank lakbért. A rue Dulongban kicsi volt hármunknak a lakás. Tessék ezt összeszámítani. Itt hatszáz ezért a lyukért, ott nyolcszáz, ez már ezernégyszáz, hol a koszt, a világítás, a fűtés, a mosás és a többi...

A füstölőre megegyeztünk harmincöt francban.

- Még egyszer uram!.. Senkinek egy sout se!! Ha azt mondja, hogy éhen hal, hogy nem evett egy hete, akkor se a kutyának! Fog találni Párisban olyat, a ki ott esik össze a lába előtt, ne higgyen a bitangnak! Senkinek alá ne írjon... semmit! - szólt M. Tremblay harsányan, katonásan megrázva a kezemet.

Fejér Eszter.

Nagy Ábelné koporsóját kitették a szűk udvarra, az orgonabokrok elé.

Fehér orgonavirágokból tettek koszorút a koporsóra. Az öt gyerek összefogózva állott a ravatal mellett, a legnagyobb sírt, a kicsik féltek, mert a toronyban is sírtak a harangok, az udvaron is sok asszonyok sírtak és dicsérték azt, a ki most elmégyen az örökkévalóságba az Ur nevében.

És mondá végre a tiszteletes:

»Ti pedig szomorkodtok, de a ti keserűségtek öröme fordul, mert Ő vélünk vagyunk, mert övé az ország és dicsőség, most és mindörökkön örökké!«

És sírtak a szűk udvaron mindannyian az asszonyok, a gyerekek féltek. Nagy Ábel nem sírt, a koporsót nézte és erős szívvvel, erős hangon énekelte most az ő halott asszonyának az éneket:

»Te vagy Uram az én őriző pásztorom....«

És az öt gyerek összefogózáván, ment sok asszony között. Fehér orgonavirág volt a kezükben, rendetlen volt rajtuk a köntös. Előttük ment az apjuk, aki a koporsót nézte és legelől ment a koporsó.

A koporsó kint maradt a földben.

Ők visszajöttek. Hátról jött Nagy Ábel, elől jött az öt gyerek összefogózkodva, egy sorban. Fehér orgonavirág volt a kezükben. Az asszonyok elmaradoztak és aki elmaradt, előbb megcsókolta a gyerekeket.

Otthon pohárba tették a fehér orgonavirágokat, egymás mellé, öt kis pohárba. A legnagyobb levetkőztette a kisebbeket és kimentek az orgonabokrok alá, ahol leültek és féltek. A legkisebb éhes volt, de a többieknek nem mondta meg. A többiek is éhesek voltak. Az utcáról más gyerekek benéztek az udvarra, megálltak sokáig a kerítés előtt, de nem kiáltottak be.

Ők öten most meg se moccantak estig.

Egy asszony főzött vacsorát, de ők nem is igen ettek. Este lefeküdtek. Apjuk is segített ágyat vetni, mert elküldte az asszonyt, akitől féltek a gyerekek. Ketten feküdtek egy ágyban. A legnagyobb egy darab kenyeret dugott az ágyba.

És mikor már ők feküdtek és jól összebújtak, az apjuk kiment az udvarra, nekitámaszkodott a falnak és felnézett az égre úgy, a mint a koporsóra nézett. Nézett, nézett sokáig, míg a térdei megrogytak és akkor a fal felé fordult és fuldokolva nyögött, zokogott és azt nem is hallotta senki és a könnyei a földre hullottak.

Azután bement a konyhába és látta, hogy nincsen vágott fa, a mivel reggel főzni lehessen. Kiment tehát az udvarra és fát vágott. Mert nem látta tisztán, hogy hova vág, a fejszével belevágott a lábába. Alig tudott bemenni a szobába, alig tudott levetkőződni is. Egy nagy seb esett a lábán a csontig, melyet ki akart mosni, de nem tudott már kimenni vízáért. Csak az asztalig tudott már menni, a hol öt kis pohárban víz volt a fehér orgonavirágok alatt. Azzal a vízzel megmosta a sebet és ügyelt, hogy a gyerekek föl ne ébredjenek.

Nagy Ábel nem aludt. Ugy érezte egész éjjel, hogy egy darab hiányzik ő belőle: az a lába, a melyen a seb volt. Ő neki minden részére nagy szüksége van, megpróbálta hát többször, hogy talán már fel tud kelni. Nem tudott fölkelni.

A gyerekek mozogtak néha, egy-egy hang hallatszott az ágyokból, a legkisebbik úgy tett egy izben, mintha jóízűen szopna. A legnagyobbik sóhajtott és lerugta magáról a takarót. Ő szerette volna betakarni, mert úgy érezte, hogy hideg van.

A hideg a hátában kezdődött és lassan borzongott végig az egész testén. Az ablakon bevilágított a hold és tisztán látott mindent. Már azt is látta, a mi nem volt a szobában, a hideg tűzhelyt a konyhában s a tűzhely mellett ott látta az asszonyát. Megint föl akart kelni, de egy darab hiányzik ő belőle. Reggelig is keresi, de az asszonya nem segít megtalálni, csak mozdulatlanul ül a konyhában a fekete tűzhely mellett. Kiáltani meg nem szabad, mert a gyerekek fölébrednek.

És másnap éjjel is még keresi a lábát. Az asszonya is ott ül a konyhában.

Aztán sok asszony jön-megy mindennap, más milyen asszony mindennap. Megcsókolják az öt gyereket, tüzet raknak a tűzhelyen nappal, de csak éjjel jó, mert éjjel fekete a tűzhely és akkor besüt a falakra a hold és egy néma asszony üldögél a fekete tűzhely mellett. Csak ha ki tudna menni hozzá!

Sok nap elmúlik így.

Eljön sokszor egy orvos, hogy begyógyítsa a sebet orvossággal, eljön sokszor a tiszteletes, hogy begyógyítsa a sebet szent igékkel. Azok öten, a gyerekek, körülállják az ágyat és félnek. Az orvos elmegy, a tiszteletes is elmegy, azok öten akkor lefeküsznek és a tűzhelyen lehamvad a parázs.

És jön a hold. Hideg, fehér ezüstöt hint az ágyakra és egy néma asszony üldögél a fekete tűzhely mellett. Csak ha be tudna jönni hozzánk!

Sok nap elmúlik így.

Sok nap multán irgalmas szívű asszonyok összebeszélnek és elindulnak.

Mennek, mendegélnek az országuton és találkoznak más asszonyokkal, a kiknek mondják: »Dicsértessék az Ur neve!«

Mondják pedig azok: »Mindörökké!«

Együtt mentek tehát az országuton tovább és kérdezik azok, hogy hová mennének?

Az asszonyok pedig mondják, hogy ők miben járnak.

Igy értek sötét éjszakára a leányzóhoz, a ki fiatal volt és jó volt és Fejér Eszter volt a neve.

- Téged keresünk, te Fejér Eszter.

Fejér Eszter nem tudta, hogy miért keresnék őtet, de az asszonyok elmondták neki és sokat sírtak és Fejér Eszter is sírva hallgatta a mit elmondtak azok ő neki.

Lefeküdtek éjszakára a rendes házban és elaludtak.

Reggel pedig elindultak az országuton, mert Fejér Eszter is elment velük Nagy Ábelhez, a becsületes kántorhoz, a kinek öt gyereke vagyon.

Nagy Ábelnek öt gyereke nagyon piszkos volt és nagyon rongyos és Nagy Ábelnek szennyes volt a fejealja. Fejér Eszter megmosdatta a gyerekeket és megvarrta a köntöseiket és tisztát húzott a párnára. Azok öten most tiszták voltak és összefogózkodtak és féltek.

Az asszonyok azt mondták, hogy megáld téged a mi Urunk Fejér Eszter azért, a mit te mostan csinálsz. Fejér Eszter is tudta, hogy megáldja őt azért az Isten, a mit csinál.

Az öt kis pohár rendben állott egymás mellett, de az elszáradt fehér orgonavirágokat kisöpörte Fejér Eszter.

Már most tűz égett a tűzhelyen és éjjel is lámpa égett és a hold nem sütött be az ablakon.

Azok öten aludtak. A legnagyobbik sóhajtott és lerugta magáról a takarót. Fejér Eszter oda ment és betakarta. Nagy Ábel pedig kérte ekkor Fejér Esztert, hogy menne oda ismét és csókolná meg a legnagyobbikat. Fejér Eszter pedig oda ment és megcsókolta a legnagyobbikat.

Már most egész éjjel tűz égett a tűzhelyen és éjjel is lámpa égett és a hold nem sütött be az ablakon.

Már most mindig fehér volt az egész ház, mint a tél és mindig tiszta volt, mint a hó. Pedig már tavasz is volt, Nagy Ábel is fölkelt már, ki tudott menni a konyhába, a hol a tűzhelyen égett a tűz.

És a szűk udvaron fehér orgonavirágok termettek az orgonabokrokra és az öt gyerek fölállott a szűk udvaron. A toronyban búgtak a harangok, az udvaron sok asszonyok voltak és dicsérték azt, a ki irgalmasságot cselekedett az Ur nevében.

És mondá végre a tiszteletes:

»Igazán mondom néktek, e szegény özvegy sokkal többet vete a ládába, hogy nem mint a többi; mert mind ezek, abból a mivel ők bővülködnek, vetettek ajándékot Istennek: e pedig az ő szegénységéből minden élését, valamely vala, oda adá.«

És sírtak a szűk udvaron mindannyian az asszonyok, a gyerekek pedig féltek.

Nagy Ábel pedig erős kézzel kézen fogta Fejér Eszternek kezét és az öt gyerek összefogózva ment a sok asszony között. Fehér orgonavirág volt a kezükben és vasalt fehér köntös volt rajtuk. Előttük ment az apjuk és mellette ment Fejér Eszter.

És mikor visszajöttek a templomból, pohárba tették a fehér orgonavirágokat, egymás mellé, öt kis fényes pohárba. Fejér Eszter levetköztette a gyerekeket és házi ruhát adott reájuk.

Nagy Ábel kérte, hogy csókolná meg őket, Fejér Eszter pedig megcsókolta őket.

Kimentek azután az orgonabokrok alá, a hol szép csendesen leültek egymás mellé. Az utcáról más gyerekek benéztek és ők öten most meg se moccantak estig.

És este, mikor már mindenki lefeküdt, Nagy Ábel kiment az udvarra és nekitámaszkodott a falnak és felnézett az égre. Nézett, nézett sokáig és akkor a fal felé fordult és fuldokolva nyögött, zokogott és azt nem hallotta senki és a könnyei a földre hullottak.

Két kis csavargó.

Süt a nap és innen az almafa alól kényelmesen lelátni a szomszéd kertre, a híres szép özvegy kertjére, melynek ha fából volna a kerítése, már régen ellopkodták volna innen is, túl is. Sűrű jázminbokrokból van a kerítés és a színes bokrok ingyen kínálják az illatot s meghintik apró, fehér viráglevelekkel a határt pazarul, innen is, túl is.

Most jönnek.

Suhognak a bokrok, hull a virágpehely s előbújik a két kis csavargó. Elöl a kis kölyöktigris, egy puskát cipel nagy lihegve és húzza a nénjét is, a ki egy selyemkendőben szorongat valamit. A kendő rojtja beléakad az ágakba, a fiú megmarkolja, ránt egyet rajta - és mindjárt szabad az út! A selyemrojtokból is marad az ágak közt árva madaraknak, jó puha fészeknek való.

- Szervusz bácsi! Itt vagyunk már!

- Szervusz. Hát előkerültetek?

- Tegnap nem jöhettünk. Hoztunk neked virágot is. Ne!

Pipacsot szór az ölembe s lehajítja a puskát.

- Kutya nehéz ez a puska. Kell? Neked adom. Gyere már, te csitri!

De »csitri« nem mer közelebb jönni. A fiú azt mondja, hogy fél a puskától. Hanem ő mindjárt eligazítja vele a dolgot. Belekapaszkodik s húzza, magyarázgatván, hogy olyan gyáva ez a csámpás lány! - Mit félsz, mi? Add oda, a mit hoztál! - és húzza, húzza irgalmatlanul.

- Fél tőlem Iluska?

- Nem.

- Mutassa, mit hozott?

Vonakodva jön most közelebb, lesüti a szemeit. A széles szalmakalap rongyos karimája árnyékot vet az arcára, de már az állát éri a szikrázó nap és aranyos napsugár öleli végig az egész kis leányt. Ragyog, sugárzik és olyan szép, olyan üde, mint egy kis leány. Édes kis leány!

Lassan takarja szét a selyemkendőt s előkerül egy megrémült, vergődő, sárga pihés pici kacsa.

- És maga ezt a kis parasztot takargatta?

- Anyácska mondta, hogy ügyeljek a ruhámra.

Mert arra érdemes is ügyelni! A fehér batiszt köntösön nyoma van fűnek, kávénak és vajjas kenyérnek, a kis kacsa nem igen válogathatna rajta magának tisztát. Az egyik selyem strimfli-re nem is kell ügyelni, mert az jó eleve fordítva került lábra, a másik meg úgy is lyukas. A cipőgombok közül is csak egy-két irgalmasabb maradt meg konokul a helyén, de azok sincsenek begombolva.

- Gomboljuk be!

Iluska az ölembe teszi a lábát s a fiú alig várja, hogy végezzünk már azokkal a nyavalyás gombokkal. Ég a mozgathatnámtól, birkózik a puskával.

- Bácsi, tudod mér jöttünk? Taníts te meg engem löni. Tudsz te evvel löni? Van neked olyan, a mit ebbe bele kell tenni?

A leány mellém húzódik s félve rebegi:

- Ne, édes bácsi, ne!

- Hol vetted ezt a puskát, Miska?

- Hát otthonról való, van nekünk ilyen sok. Kerestem bele valót is, de anyácska bezárta a fiókba. Mutasd, hogy kell evvel lőni?

- Barátom, ez nem neked való szerszám, vidd csak szépen haza. Majd ha nagy leszel, akkor vedd elő.

- Ha én nagy leszek, nekem ágyut vesz anyácska.

- Ugyan ne mondd!

- De igen, az is hallotta.

- Kicsoda?

Miska felelni akart, de Iluska megrántotta és hallgatott.

És mind a hárman hallgattunk, mintha beborult volna és nehéz, szürke fellegek gomolyognának el felettünk. A kis leány nem mer közelebb jönni, a kacsáját simogatja, de Miska engesztelni, kárpótolni akar azért, a mit nem mondott meg. A puskát kínálja.

- Kell?... Ugy-e kell... Taníts meg lőni, bácsi, aztán neked adom.

- Nem szabad ezt neked elajándékozni, Miska. Mit szólna anyácska?

- Anyácska?!... Hm!... Anyácska nem is szól, nem is tudja. Anyácskának nem mondjuk meg. Te se mondd meg, csitri se mondja meg. Ne mutasd senkinek!

- Vigyázz! Hisz ez nem becsületes dolog.

- Mi az?

- Az barátom, hogy ez a puska nem a tied és neked nem szabad a másét se elvenni, se elajándékozni.

- Nem? De csitri is a sánta kovácsnál fogta a kacsát.

- Azt se szabad.

A kis leány szomorúan emeli rám tiszta, kék szemeit, zavartan teszi le a kényeztetett kacsát s úgy kapja vissza a kezeit, mintha megégette volna. A kis kacska bukfencezik egyet, megbillenti néhányszor a hátulját s ugyancsak inal odább, neki eredve a nagy ismeretlen világnak, a fűrengetegnek.

És nyomában kisüt a jóságos nap ismét.

- Gyere bácsi, csináljunk valamit.

- Előbb vigyük haza a puskát.

- Majd aztán, jó? Én haza viszem. Becsületesemre!... No gyere!... Gyere menjünk mi hozzánk. Tudod, itt nem jó, nem szabad a fűre lépni. Addig hagyjuk itt a puskát.

És átbújunk a bokrok közt, az ő kertjükbe. Elül Miska, mindig ő van elül, mi csak utána. Az ő kertjük domboldalban fekszik, teli van vén, bogos fákkal s pompásan megterem benne a selymes, térdig érő fű között mindenféle gyönyörű virág, a mit a tavasz, meg a szél kegyesen elültet, az áldott nap s a langyos eső ápol és senki le nem tapos. Itt a gyümölcsön kívül nincs mit ellopni s ugyan ki fáradna azért ki ide a kertbe, mikor a kastélyban közelebb kapja.

A két gyerek neki ered a kertnek.

- No most, bácsi, fogj meg minket!

Nyargalvást le a Szamosig, onnan föl a dombra, a domb oldalán lehempereg Miska, csengő kacagás és víg kurjongatás közt, forogva mint egy labda. Lent talpra ugrik s óriási gyönyörűség az, hogy ő most olyan maszatos mint egy vályogvető cigány. Iluska tapsol neki s fél-lábon körültáncolja. Aztán fut a virágos barackfa alá, meglóditja a fát s omlik aranyos szőke fejére a virágszirom és a napsugár, sok, sok napsugár.

- Rázd meg bácsi, jobban! Még! Még!

Aztán gyere bácsi a másik fa alá esősdít játszani, sorba minden fa alá, rázzuk a virágot, még, még... Aztán fussunk, fussunk és kacagjunk, mert úgy süt a nap, kergessünk most ki minden árnyékot ebből a szép, illatos kertből...

Miskának szerencsésen végig hasadt a bugyogója s valahol elmaradt a szalmakalapja. Iluska cipőiről is sikerült lemaradni valamire annak a néhány gombnak - és megpihenünk a Szamos partján és sárga pitypangot hajigálunk a habokba.

- Ugye bácsi, már nem haragszol?

- Dehogya haragszom.

- A puskát visszaviszem és... Anyácska parancsolta, hogy ne beszéljünk Géza bácsiról senkinek. Ugy-e csitri?... Te bácsi, miért ne beszéljünk róla?

- Azért, mert anyácska parancsolta.

- Miért parancsolta? Iszen már úgy se jön többet mihozzánk. Megmondta tegnap anyácska. Én nem bánom! Te bánod, Iluska?

A leány nem felelt.

- Nem jön többet. De anyácska sírt és olyan mérges volt. Azt hittük, megint megver minket. Ide szaladt velünk a partra, oda, oda messze, a hol olyan mély, ott a görbe fánál. Mink is úgy sírtunk. Nagyon féltünk anyácskától. Kérdeztük, hogy minek szaladtunk ide?

- Mit mondott?

- Csak sírt és megcsókolt minket sokszor és egyszer azt mondta, hogy holnap megfürdünk. Aztán haza mentünk. Miért sírt?

- Bizonyosan rossz kedve volt.

- Ugy-e rossz kedve volt?

A gyerekek összenéztek.

Milyen furcsa!... Már nincs is tél, mindig szabad kijönni a szobából, az eső se esik, van sok madár és sok virág, milyen kék az ég is... Anyácskának mégis rossz kedve van....

- Te bácsi, volt neked is papád?

- Minden embernek volt, fiam.

- Nekem is volt ugy-e? Csitrinek is?

- Mindenkinek.

- De a mienk egyszer meghalt, de mi nem tudjuk miért. A tied is meghalt?

- Igen.

- Hát hol van az, a ki meghal? Vigyél el minket hozzá, édes bácsi, vigyél el!

Esdeklőleg néztek rám s azonnal készen voltak az útra, hogy itt hagyjunk mindent, kertet, puskát és gyerünk!.... Hihetetlen, hogy ne lehessen elmenni ahhoz, a ki meghalt!

- Anyácska is mondta tegnap, mikor ide szaladtunk, hogy papához megyünk. Miért nem mentünk?

- A ki oda elmegy, fiam, az nem jöhet vissza többé. Éppen mint ez a víz. Lásd, az a hab, a melyik így lefutott, soha, soha vissza nem jön.

A fiú habozott... Hátha mégis csak mennénk mi azért!...

Mindenik várta, mit mond a másik és összesimultak, mint két vihar elől bújó veréb.

A leány a tenyeremre szorította az arcát, a fiú meg küzködött valamivel, a mi vergődött az ő zavaros kis lelkében s minden áron kíváncszott ki onnan. Nem mert a szemembe nézni s úgy kérdezte:

- Muszáj nekem visszavinni azt a puskát?

- Igen.

Könyörögve kért, hogy ne, mert úgy szeretne megtanulni lőni.

- Majd megtanulsz.

- De most!

- Miért éppen most?

- Csak!

De már ekkor dacosan nézett rám. Olyan volt mint egy berzengő madárka és kijelentette, hogy ő nem fogja visszavinni a puskát, mert az öneki kell. Azt nem mondja meg, hogy mire, de pirulva vallja be, hogy szerdán megverték őket.

- A csitrit is. Szabad ütni minket?

- Alighanem rossz fát tettek a tűzre.

A kis leány fölkapta a fejét és szokatlan hévvel ő tiltakozott:

- Nem csináltunk semmit, semmit édes bácsi!...

Bájos kis arcán végig perdültek a könnyei. A fiú nézte s küzködött magával, végre is kicsordul keserőséggel teli kis szíve és elzokogja, hogy - nem csináltunk semmit mink, de anyácskát megverte a szeretője, azért vert meg minket. Ugy-e az a szeretője?... Hát akkor miért bántja anyácskát?

- Ki mondta ezt nektek?

- A János. Ugy-e, nem igaz?... De mér sírt anyácska? Mér bántott minket, mikor megkérdeztük tőle?

- Bizonyosan rossz kedve volt.....

- Megint rossz kedve volt?

Egy letörött fűzfagalyat hintáztak lefelé a habok s a két gyerek szemmel kísérte a görbe fáig. Azután nem látszott már.

A fiú tétovázó, lassu hangon szólt:

- Milyen jó hogy már nincsen tél. Ugy-e, csitri, jó?... Nem küld anyácska mindig a kis szobába. Télen nem is lehet ide kijönni..... Nézd bácsi, hogy viszi a virágot a víz!... Szeretnék én is úgy menni a vízben.

- Hova, fiam?

- Nem tudom, de úgy szeretnék... Csitri te is, ugy-e?

- Hát anyácska?

- Anyácska?...

A fiú elgondolkozott, de a testvére szemrehányólag biztatja, hogy - anyácska is! Anyácska is!

És mintha megint borulni kezdene, a szürke nehéz felhők ismét felettünk gomolyognak, de Iluska most az ölembe hajtja előlük a fejét, a fiú a térdemre könyököl, érezzük egymás melegét és nézzük, nézzük, hogy merre mennek a habok, méltóságos közönnyel ringatva a messze nagy vizek felé halott faleveleket s frissen tépett virágot.

A fiú hirtelen átölelte a térdemet.

- Te bácsi, gyere most te el mihozzánk. Nekünk is jó lesz, anyácskának is jó lesz. Akkor a puska is a tied lesz. Legyél most te az anyácska szeretője.

Egy kis leány.

A nap ide ragyog a tollam alá. Bárcsak itt tudnám marasztani!

*

Egy pompásan eldugott kis breton-berek ez itt, hatalmas fenyőfák közt, az Óceán partján. Kevesen vagyunk és nagyon jól elférünk. Többen már nem is férnénk. A »Hôtel«-ban (ez az egyetlen hiuság) tizennégy szoba van, azaz csak tizenhárom, de a tizenharmadiknak »14« a száma. Néhányan kint laknak a halászoknál, vadszederrel befuttatott kis házakban.

Napjában egyszer hallunk a világról, mikor a kapitány átvitorlázik az öböl tulsó partjára - Concarneuba, a postáért. Könyörgünk neki, nehogy még hozzon valakit.

Ez a »kapitány« valószínűleg a legmérgesebb kis breton a világon. A nyaka, kurta, vastag nyaka állandóan lilába és zöldbe játszik. Annyit sípol, annyit csönget, mintha mindannyiszor Ausztráliába indulna. Csak úgy toporzékol alatta a kis yacht, melyről úgy beszél, mint egy három árbocos gőzösről. A mousset, a ki inkább szeret csigákat keresgélni a parton, minden átkelés alkalmával elkergeti a pokolba.

- A legénységnek a földélzeten a helye! A teremtésit!

Szeret haragudni. A ki tengerész, az legyen tengerész, vagy menjen profeszornak! A tenger nem bolondság. A pontosság a fő!

Tény, ebéd idejére percre beérkezik. Ha utas akad, azt mennydörögve vigasztalja, hogy ne féljen a tengertől. Nem szabad rágondolni, ő is úgy volt azzal eleinte. Ő is!

A minap, - esett és borzongott a tenger, - kétszer annyit füttyült, mód nélkül csöngetett és hozott két új vendéget. Egy sápadt, tenger-megviselte kis leányt, meg egy vállas legényt. Kétségbeesetten vánszorogtak föl a sziklás parton. A kapitány zordonan vonult be a konyhába; nem való a tenger mindenkinek! Eleget mondta nekik, hogy nincs már itt hely úgyse.

De valahogyan mégis helyet szorítottunk nekik. Férj és feleség voltak, akkor sült ki, mikor kipakolódzott a kendőkből a kisleány-forma menyecske. A fogadósné menten megcirógatta s tudakolta, hogy hány napja asszony?

- Oh már régen, nagyon régen! - mondta pirulva, de nem hitték el neki.

A férje is iparkodott mentől vénebbnek látszani.

Ide kerültek mellém, Jean l'Arc'hantec házába és még aznap délután összebarátkozott az asszonyka az egész házzal.

A cicát becsalogatta a szobába, a bundáskutyát meghódította egy-két cirógatással, a szolgálónak csokoládét adott s az örökké foltozó nagymamát kivallatta a nevezetesebb bretagnei bucsuk felől. Hogy hány fia van? Mind tengerész? A leányait kihez adta? Van gyerekük? Fiú? Leány?

Azalatt a férje kipakolt és sokszor hitta segíteni. Befutott hozzá néhány percre, de megint csak kijött a konyhába, fölpróbálta a tüzhely elé állított facipőket. Mind a két lába elfért egyben. Becsoszogott velük az urához, aki dörmögött:

- A maga köntöseit is én rakjam el?...

- Vegyél nekem ilyet, édes uram, ugy-e veszel?

- Minek az magának? Jobb lesz, ha segít kirakni. Összetörött a parfümös flaconja.

- Összetörött!... No lássa, mondtam, hogy összetörik. Ugy-e veszel nekem ilyet?... Virágot lehet ültetni bele.

Visszacsoszogott a konyhába, elpanaszolta az öreg asszonynak, hogy összetörött a parfümös flacon. Az egész láda illatos lett tőle.

Csöngettek az ebédhez. Két hosszú asztalt szoktak teríteni a terrasseon, az egyiknél a hosszú Félicie szolgál föl, a másiknál a töltött galamb formájú Marie-Jeanne. Fehér főkötős breton leányok, beleszólnak minden diskurzusba. A jövevényeknek a kapitány mellé terítettek s csak a második fogás után kerültek elő. Egymás kezét fogva jöttek föl a lépcsőkön. Az asszonykának egy félrecsapott fehér bérlet volt a fején s minden mosolygott rajta: az arca, a szemei, a köntöse. Egyszerre elhallgattunk, valamennyi szem őket nézte.

- Nem igaz!... Lehetetlen!... dünyyögött egyik-másik.

A marcona kapitány megmutatta nekik, hova üljenek. Félicie is, Marie-Jeanne is őket szolgálta csak, mi várhatunk.

- Na ugyan szerencsések! - harsogta a kapitány, - ugyan szerencsések! Mindenki ide szeretne jönni. Zola Emil is ide akart jönni. Mennyi levelet írnak a fogadósnak! Örvendjenek, hogy helyet kaptak.

Az asszonyka elkapta a kapitány kezét. Egy horgony van a kapitány keze fejére tetovírozva cinóberrel, szereti, ha látják.

- Ugy-e fáj?

A kapitány nem tudta, mit feleljen. Bevallja hogy fáj?... Ha azt mondja, hogy nem fáj, akkor még veszíteni találhat a dolog az értékéből? Inkább megmutatta a másik kezét is, azon is van egy lángoló horgony. Akkorra már a közönséget vizsgálta az asszonyka. Bátran szembe nézett mindenkivel, semmitől se félt.

Van itt egy iszonyuan egészséges leány, olyan egészséges, hogy nem is piros belé az arca, hanem kék. A mamája is éppen olyan dühösen egészséges. Ők egész hangosan kijelentették, hogy nem hiszik ezt a dolgot.

- Lássuk a gyűrűt!

Az asszonyka méltatlankodva küldte oda Marie-Jeanne-nal a gyűrűjét. Az uráét is oda akarta küldeni nekik, de az nem adta. Igenis ő asszony - Isten bizony! A gyűrűt kézről-kézre adták. Félicie a konyhába is bevitte, hadd lássák azok is.

Egyhangulag elhittük neki, hogy asszony, egész komolyan »asszonyom«-nak szólítottuk s ő is egész komolyan fogadta. Éppen oly komolyan, mint ebéd után a bonbonokat és piskótákat. Mindenki egygyel többet vett a tányérjára és a kávénál oda hordtuk az ölébe. Az ura tüntetőleg komolyan viselte magát, egy csöppet se kényeztette mások előtt. De én hallottam - csupa papirosból van köztünk a fal - hallottam, mint könyörög neki reggelenként, hogy - aludjon még egy kicsit, ne keljen föl, azért hoztam ide, hogy jól megerősödjék!

- Mit adsz, ha alszom még?

- Veszek facipőt.

- Hát még?

- Elviszem Fouesnantba, a bucsura.

- Te miért nem alszol?

- Dolgoznom kell.

- Hát neked nem kell megerősödni?

Megigérte, hogy jó, aludni fog még egy kicsit. Csönd lett. De alig néhány perc múltán már tudni kívánta:

- Mikor veszed meg a facipőt?

Az ura nem felelt neki.

- Akkor nem alszom tovább!

Mintha látnám, hogy dugja elő boglyas kis fejét a takaró alól és dacosan követeli, hogy engedjék őt fölkelni.

Azután következik a felöltözés.

Elszakadt a cipőszalagom, kösd meg! Ezt kapcsold be!... De kérem, álljon egyenesen!... Így lehetetlen bekapcsolni!... Jaj, hogy oda csípted!... De ha folyton mozog, egy percig se tud nyugton lenni... Csókolj meg, még, még, ki nem állhatom azokat a kurta csókokat, csak le akarsz rázni a nyakadról.

Énekelve nyitja az ablakot s mindent egyszerre szeretne. Ugy kíván élni, azonnal akarja a tengert, a cicát, a facipőket, a mályvákat a fehér parton.

Este meg nem akar lefeküdni, csak hosszas vitatkozás után szánja rá magát.

- Betakarsz?

- Be, be csak feküdjön le szépen.

- Ez is a megerősödésért kell?... A tyúkokkal menjek már aludni!

- Ha nem fekszik le becsületesen, hát soha...

- Le, le, le - szól közbe sebesen és azonnal siet az ágyba, engedelmesen.

- Takarj be jól, jól! Gyúrd be a takarót, hogy semmi hideg ne jöhessen be rám. Sokáig fönmaradsz?

- Nem sokáig, csak egy-két lapot olvasok.

- Megcsókolsz, ha addig elalszom?

- Meg.

- Holnap megyünk a bucsura? Én is veszek gyertyát, ugy-e? Az nem drága.

A padrone mondta, hogy az asszonyok gyertyát visznek s egész *addig*, minden vasárnap meggyújtják a mise alatt.

Csönd lesz.

Sehol sincs a világon ilyen csönd. Lassu időközökben halkan meg-megcsobban lent a tenger s a hold szerelmeskedik a habokkal. Puhán simogatja őket és megannyi csillogó kis ezüst kagyló sűrög le a végtelenbe az érintése nyomán. A boldogság teljes harmoniája az a csönd, mely a tenger öléből ring be hozzánk, ennek az édes kis asszonykának a fehér álmai közé.

- Fújd el már a gyertyát - suttogja álomból riadt hangon.

- Azonnal angyalom.

Ma reggel levelet hozott nekik a postás, keskeny fekete szegély volt a boritékon s messziről jöhetett, mert össze-vissza volt bélyegezve. Éppen a felkelés ügyében alkudott az urával. Mintha elmetzették volna a kacagását, mikor beadták hozzájuk a levelet.

A férj olvasta. Valami kis gyerekről szólt a levél, a ki meghalt, mielőtt élt volna. Ugy vettem ki, hogy egy rokonjuk írta meg a levélben egyszerűen, szomorúan: - reggel korán született s este eltemették, virágok közé, a patak mellé. Szép kis leányka volt.

Egy hangot se hallottam, hallgattak mind a ketten hosszasan.

A férfi bánatosan szólott:

- Egy kis hópehely, elolvadt, mielőtt a földre ért.

Az asszonyka nem felelt semmit.

- Hajnalra született és estére eltemették. Virágok közé, a patak mellé. Mégis csak temetés az! Ugy-e milyen goromba szó ez?

Az asszony halkán, halkán rebegte:

- Egy kis leány...

És még egyszer, még halkabban, mintha álmában:

- Egy kis leány...

- Szegény apja, mennyit szenvedhet! Mennyi szép reménységet, mennyi örömet temetett mellé. Hogy várhatták, hogy számították a napokat, képzelje csak, hogy reszkettek érte. Emlékszik, mikor megrendelték a bölcst?... Az a sok csipkés kis köntös is mind meghalt, azt most egyenkint fogják eltemetni. Soha, soha se lesz vége.

Ma reggel gyászos csönd volt a szomszédomban. Az ablakot se nyitották ki s hasztalan várták a partra a fehér béret-t. A cica meghúzódott békén a tüzhely mellé, a facipők alá.

Az asszonyka valószínűleg ott üldögélt ez alatt az ágya szélén és fésülte, fésülte hosszú szőke haját, mint a tengerparton szokta fürdés után és elsóhajtotta sokszor:

- Egy kis leány...

A boldogságnak igaza van.

...Barátom, szégyenlem magam a feleségem előtt s adom az elgondolkozottat, nehogy nagyon észrevegye. Hogy rám pirított!

Tegnap reggeli után egyedül mentem a Louvreba, ő itthon maradt, mert napok óta folyton esik.

Benéztem először az öregekhez, a XIII-XIV. század kedves, naiv napszámosaihoz. Szegények, elvégezték lelkiismeretesen a dolgukat, alászántották a renaissanceot s ma már az ördög se kíváncsi rájuk. Néhány nagyon alapos német szokott csak ott lődörögni és arra kíváncsi, igazi arannyal csinálta-e százkönyökü madonnáinak a háttereit Cimabue, meg Giotto. A találkákat is ebben a csendes teremben szokták kialakudni. Azután a nagy lump, a Guido Reni képeit vettem sorra. Érdekes azt konstatálni, hogy keresi magát, hogy tapogatózik, hogy utánozza eleinte a Guerchin sötét modorát, a hatásra dolgozó Caravaggiot, hogy kezd el tanulni s menten henceg is vasgyuró piros Herkulesein a friss tudományával, míg végre kimenekülve az akadémiából, hogyan talál reá magára, egy üde, csaknem gyerek Magdolna égbe mosolygó tekintetében. A szeretője volt vagy feleségül vette, nem tudom, de nagyon szerethette, mert pompásan föstötte belé mindannyiszor a szenvedéseit is, a boldogságát is.

Négykor csuknak a Louvreban s ballagtam haza felé, ácsorogva minden boltablak előtt. Annyi szép van az utcán.

Megálltam a Szajna fölött és elteltem azzal az erős, ködös, szürke hangulattal, mely ott gomolyog a Notre-Dame elmosódó körvonalai alatt, a kolosszális épületek közt, a lassu, piszkos víz fölött... Siet mindenki, emberek, lovak megfeszített erővel iparkodnak, ilyenkor csak az jön az utcára, akinek dolga van. Néhány dáma magasra emeli a köntösit előttem, szegények, ők is keservesen dolgoznak s célszerű ez a sáros idő nekik!... A fehér hajók sebesen suhannak be a hid alá, a nehéz omnibuszok dörögve haladnak el mellettem s megringatják alattam a hidat. A parton sorakozó gesztenyefákat bolonddá tette az idő, a forró nyár leégette az idén a lombjaikat s most másodszor hajtanak. Azt hiszik, hogy jön a tavasz, sápadt zöld leveleik fázva keresik az őszi ködben.

Mindezt azért mondom el hogy meglegyen az egész hangulat úgy, ahogy volt.

Itthon ragyogó arccal szaladt elém a feleségem. Azt se tudta hol kezdje, annyi mindent akart elmondani egyszerre.

- Menjünk, menjünk hamar, már öt óra, mért nem jött hamarabb? Két óra hosszáig várták. Milyen kedvesek voltak! Azt ígértem, hogy öt órára ott lesz. Vigyen el engem is! Ugy-e elviszel?... Meglátod majd, neked is hogy tetszik... Zongoráztunk, mekkorákat neveltünk!... A postásnak megint nyolcvan centimeot fizettem. Hogy nem tudnak elég bélyeget tenni a levélre, itt háromszorosan veszik meg az emberen. Vegyen fekete kabátot. Ugy-e elviszel?

Zsigmond volt itt s vele Mr. J. W. C. Braovny, a festő, ki a tavalyi salonban óriási szenzációt csinált egy vásznával s kit Zsigmond elhozott hozzánk. Az asztalomon volt a kártyája, ráírta a címét is, - 12 bis. Impasse du Maine. Zsigmond említette már, hogy micsoda pompás legény, csupa poézis, megfuladt volna otthon Angliában s egy fél éve, hogy ájtott Párisba. Ismerem a tavalyi képét, csakugyan, az kissé meredt volt.

Azt is mondta Zsiga, hogy teljesen belebolondult a modeljébe - aki szép és disztिंगvált is. Valami elzüllött katonafamiliából való leány.

- Nagyon kedves ember, meglássa, jó barátok lesznek. Emlékszik Tamásra, ugy-e milyen csunya zsidó formája van, pedig én mégis mindjárt mondtam, hogy nagyon jó barátok leszünk. Azt úgy megérzi az ember rögtön.

- De hát mit mondtak!

- Hát azt mondták, hogy menjen el. De siessen! Istenem, milyen nehezen mozdul maga... Öltözzünk.

- Maga is el akar jönni?

- Persze. Nagyon kíváncsi vagyok. Fölveszem a fekete csipkejabot-mat (ezt a jabot-t akkor szokta fölvenni, mikor sehogyse akarok már sétálni menni vele), mindjárt készen vagyok.

- De mit képzelsz?

- Hát nem akar engem elvinni?

- Nem.

- Miért?

- Mert nem illik.

Az asszonyka vállat vont s várta, hogy megmagyarázzam neki, miért ne mehetne ő el Mr. J. W. C. Braovny műtermébe, aki egy kifogástalan, előkelő modoru úr és geniális művész és jó barátja Zsigmondnak, aki ugyancsak megválogatja, kivel szorít kezét.

Őt ugyan nem hívta, de milyen kedves volt!

- Mikor meghívott téged, kérdeztem tőle, hogy hát engem nem hí meg? Egyszerre olyan piros lett mint a pipacs. Úgy elpirult... Ugye milyen ember? Mondta, hogy igen, igen... Lásd, ha engem nem viszel el most, mindig lesz valami titok köztünk, folyton udvariasan hazudoznunk kell majd, neki is, meg nekünk is.

- Eh, maga nagy gyerek, nem lehet. Majd ha feleségül veszi a modeljét, akkor elmegyünk együtt.

Az én asszonykám, aki nem mer fölmondani a szakácsnéjának s úgy gazdálkodik, hogy visszalopja a szakácsnétól azt a csokoládét, amit az ellop a reggeliből, - most jól a szemem közé nézett és egészen szokatlan módon, egész komolyan így szólt:

- Ugyan mondjad, hány olyan úri asszonyhoz járunk, akiről tudjuk, hogy megcsalja az urát? Még tegeződünk is. Zsigmond azt mondta, hogy nagyon szeretik egymást. Hogy elpirult, ha láttad volna! Pedig öregebb mint te. Bizonyosan nem csalják meg egymást ők!

- Nem arról van itt szó, barátom.

- Miről van itt szó, barátom?

- Arról van, hogy.... Arról van....

Tudja az ördög miről is van tulajdonképpen szó. Az emberben ágaskodik néha az erkölcs és nyárspolgári igazságokat citál. Elvben igen felvilágosodottak vagyunk s így járunk a feleségünkkel szemben. Ki tudja miféle história ez. Szeretik egymást?... Hát aztán?...

A feleségem olyan egyszerűen fogta fel a dolgot, hogy beleegyeztem. Lásson ilyet is... végre is... szeretik egymást...

Az uton kezdtem erősen érdekesnek találni a dolgot. Vágytam megismerkedni a festővel, de a model nyugtalanított. Talán eldugja?... Nem veszi esetleg rossz néven, hogy ilyen kényelmetlen helyzetbe hozom?... Hogy fogja viselni magát a leány?... Milyen bátor, felvilágosodott lépés ez tőlem!...

- Szólítsa madamenak s bánjon úgy vele, mintha a felesége volna.

- Természetesen.

Esett s mi a családi esernyő alá huzódva, jól összebújva kerestük az Avenue du Mainet, a Montparnasse pályaház környékén. Ugyancsak jól kihurcolkodott a műtermével. Valószínűleg a világítás miatt, mert ezen a környéken több levegő s több ég jut az embereknek, nincsenek annyira egymásra gyömöszölve a házak. Vagy csak azért tetszik itt derültebbnek a levegő, mert az indóház s a pályaudvar tömege olyan kormos és fekete? Kérdezősködtünk merre van az az Impasse s amint ott bódorogtunk a sárban, a mellettünk elhaladó kocsik még jobban összesároztak bennünket.

Végre rátaláltunk a keskeny sikátorra, melyben alacsonyabbak a házak s az emeletek nyitott csarnokok. Azokban a csarnokokban vasaló lányok dolgoztak és karban énekeltek valami ropogós batignollesi nótát, úgy hangzott, mintha mulattak volna, pedig azért hagyták nyitva az ablakokat, hogy a vasaló alól fölszálló gőz meg ne fojtja őket. Néhányan kíváncsian néztek ki utánunk s bizalmasan mosolyogtak ránk, szinte integettek, mintha jó ismerősök volnánk valahonnan, ahol együtt táncoltunk vasárnap.

A sikátor végén, egy csinos kis erkélyes épület állott, zöld bokros udvarral az utcára, a kapu fölé domborművü táblák voltak beillesztve, egészen művészi külsejű volt s azt hittem, ott lakik a festőnk.

De az csak a 12-es volt, a 12. bis, nagy sárga kaszárnya, mögötte állott három udvarral. Az első udvarban egy nyomda zakatolt, a másodikban gyári mosókonyhák voltak s a harmadikban műtermek. Egész festő kolónia - a széles, középig befüggönyözött ablakok után ítélve, fotográfus műhelyeknek gondolta volna az ember.

Egy poros, szűk csigalépcsőre utasítottak bennünket, alig láttunk, olyan sötét volt a lépcsőn. Kopogtatásomra Braovny nyitott ajtót. Hamarosan bemutatkoztunk. A sötét előszoba szolgált a műterembe.

Az asszonyom ment előre, a festő mögöttem dadogott valamit, keverve angolul, franciául. Igen zavart volt.

Mire én megtaláltam egy festőállvány mögött a modelt, a feleségem már jól kezét szorította vele.

Egészen gyerekes formájú asszonyka volt, éppen olyan törékeny, éppen olyan ügyetlen nézésű mint az enyim, csak sápadtabb. Egy sárga pamutkendővel volt az álla felkötve. Fájt a foga és egyáltalában szenvedőnek látszott. Lompos volt, rendetlen, bő hálóköntösében olyan, mint mikor a kis lányok az anyjuk sleppes ruháit próbálgatják a tükör előtt. Egy vesszőből font tengerparti karosszékre párnák voltak rakva, abba ült vissza. Braovny egy skót plaidet takart a térdeire, a feleségem segített eligazítani, a párnát is feljebb húzta a háta alatt - és igazán otthon érezte magát náluk az ember.

Leülni ugyan bajosan lehetett, mert a díványon volt a spajz, a könyvtár, levélpapirosok, gyertyák, vázlatok, teasütemény, festékek s egy papucs, meg szivarszipkák, fényképek, gipszaktok és levesmerő kanál és mindenféle művészethez való és háztartáshoz szükséges kellékek; egy magas támlájú gót széken pompás empire-lámpás állott; a karosszéken volt a mosdótál a borogatásokkal és minden butordarabon rengeteg vázlat, rajz, fénykép, ecset, album, színes

szövetek, selyem foszlányok, bronz alakok, frígiai sipka, száradt pálmalevelek, cylinder, vajasbödön, képeretek, befőtt üvegek voltak szanaszét, a fal meg teli volt aggatva a plafonig képekkel, szőnyegekkel, fehér maszkokkal. Egy elkeseredetten lekuporodott Pánnak a keretére volt téve a fésű és a parfümös üveg.

Braovny azt se tudta mit mutasson, mivel legyen hálás, én is igen kedves akartam lenni, - mind a ketten igen mamlaszok voltunk (most érzem, hogy gyávák), csak a két asszony érezte meg egymást és természetesen voltak rögtön.

A díványon összeszíjazva hevert a festőszék.

- Csatlózza ki azt - mondta a model s igaza volt neki, mert azon mindjárt jutott hely nekem, a feleségemnek meg jutott a székhelyén, a díványon.

Teát is lehetett készíteni, segített a feleségem, hogy az a szép kis beteg asszony ne mozogjon, mert azonnal émelygett, amint megmozdult. Ő csak dirigálta, hogy mi hol van.

Mindent szerencsésen megtaláltunk, de a gyufára nem tudtunk rá akadni. Braovny átment a hálószobába is, keresni, de ott éppen nem talált gyufát.

- A kabátzsebekben megnézte?

A festő erősítette, hogy mindenütt megnézte, az esőköpönyeg zsebében is.

- Bárcsak jönne valaki és lenne nála gyufa, - sóhajtott az asszony.

No majd ő keres gyufát mindjárt. Csak hol a papucs.

Említettem, hogy az egyik kis papucs a díványon volt s azt oda is adta neki a feleségem, de a másikat nem találtuk. Egészen felvidította, ahogy mi bújkáltunk a másik után.

- Oh Istenem, de ügyetlenek! Hisz van ott a kandallón facipő, adják ide az egyiket.

A kandallón volt egy pár breton sabot és jó, hogy nem találtuk meg a papucsot, mert lám az egyik sabotban találtunk helyette gyufát. Az asszonynak nem kellett megmozdulni, mégis ő találta meg a gyufát. Bravo!...

Maga alá huzta a papucstalan lábát a székre s már most nagyon jól voltunk. Egy kanalat is találtunk, kissé terpentines volt, de jól megtörültük az ujságba, volt ott a földön, a szék mellett, elég. A teája kitűnő Braovnyak, Indiából kapja.

Elien (már ezután híjjuk így őt, mert rosszul esik őt azzal a lapos »asszony« névvel emlegetni) nem ivott teát, cukrot mártott neki a festő s azt szopogatta. A feleségem kialkudta, hogy az ő csészéjébe mártsa neki a cukrot. Azok a nagy, esetlen kutyák tudnak annyi hűséges hálával nézni arra, a ki megcirógatja őket, mint ahogyan Braovny nézte a feleségemet.

Azután nézegettük a képeit.

Bámulatos, hogy milyen szorgalmas. Ebben és az intelligenciájában egészen angol. Tájékozott tanulmányokat csinált a nyáron s főként a fák lombjain áteső napfoltokat dolgozta és tengerparti színstudiumokat csinált Normandiában. Kivált szép néhány gyerek, a tengerparton hasalnak a fűben s a hátukat süti a nap.

- Én is dolgoztam. Együtt voltunk - mondta Elieen.

Braovny megmutatta az ő vázlatait is, igen kedves ügyetlenségek.

Az állványon száradt Elieen életnagyságu portaitja.

Keskeny, magas vászon. Profilban áll a szürke kőkandalló oldala mellett s annak a párkányára könyököl; egyszerű kreton háziköntösben, a vállára fehér pamutkendő van vetve. Maga felé fordította az órát és nézi, hogy halad a mutató, hogy esik egyik perc a másik után a semmibe...

A kandallóban, sok hamu közt, látszik néhány szem izzó parázs. Tudja Isten, mire gondol, talán nem is gondol semmire. Egy szép, szép sápadt leány, - olyan melegen sárgás az arcára mint az elefántcsont, - nagy fekete szemekkel nézi az óramutatót... A kandallóban hamvad a tűz s kezd körülötte alkonyodni és hideg lenni a szobában.

A falon egy kisebb képen is Elien.

Az ágyban fekszik fehér párnák közt, a sárga paplan föl van húzva az álláig, a paplanra cseresnyék vannak szórva s egy szem ott piroslik az ajkai közt. Olyan kócos!

Megint Elien.

Hanyatt dőlve ül egy kosárszékekben, duzzog, de be kell hunynia az egyik szemét, mert a szék féloldalára oda tűz a nap.

És megint Elien.

Nagy fehér konyhakötő van előtte s egy hatalmas napraforgót tűzött a mellére. Tetszik magának.

És állva, ülve, vidáman, búsan, kényes dámának öltözve, szürkén mint egy hamupipőke, - mindig csak ő.

- Ez ismét ön, ismét ön...

Jól összekuporodott a párnái közt s boldogan, halkan mondta:

- Mindig én!

Braovny nagyobb kompozícióin valami görög naivság vegyül a misztikus fantáziához. Vakmerő és bájos. A régebbi képein, mondom, kissé meredt. Van egy híres vászna. A tengerre kihajló szikla szélén egy pásztorfiú fújja a sípot s egy leány hajlik a vállára. Alkonyodik és nagyon szeretik egymást. A fővényre kigyültek a nimfák s messziről hallgatják a furulyaszót, leheveredve békében. A fiatal pár háta mögé, a bokrok közé szatírok kuporodtak le s azok is hallgatják a furulyaszót. Két öreg szatír a felhúzott térdére hajtotta a fejét s lehunyta a szemeit. Olyan kár megvénülni...

Ha most festette volna ezt a képet, ha Elien ábrándos szemei segítettek volna neki a tengerbe merülő napot nézni, melegebb lett volna.

Sok képének csak a reprodukcióit mutathatta meg, egynek a fotográfiáját. Ezt az egyet megfestette s azután letörülte, megsemmisítette.

Egy Szent Antal volt, egy sovány, aszott, de fiatal szent a pusztában. Egy kancsóval tért haza a forrásról s megállt barlangja bejárata előtt, a pusztaság felé fordulva és ott, a messze behajló puszta szélén, kiterjesztett karokkal, mint egy óriási eleven kereszt, egy bájos, mezítelen asszonyt emel a láthatárra a délibáb, haja szétomlik a vállain, a mellén. *És a szent nyugodtan, mozdulatlanul nézi, leeresztett kezében a kancsóval...*

- Miért semmisítette meg?

Elien elmondta, hogy milyen szép volt. Forró, szikrázó volt a levegő, olyan fehér, izzó dél, napsugár nélkül. A pusztaság kicserepesedett agyag, melyre kiverte magát fehér por alakjában a szikso. A szent szikár teste barnára égett, deréktól térdig fehér lepel volt rajta, a lepelen oldalt egy kis kereszt, kezében a leeresztve tartott korsó fekete agyagból. És a nehéz, meleg levegő emelte elő a távolból a női alakot. Az égen semmi szín se volt, egyforma volt és forró az is, az ember szinte fuladt meg alatta.

- Hát miért semmisítette meg?

Braovny a rajzait vette elő és egyszerűen mondta, mialatt Elieuvre pillantott:

- Mert nem igaz.

A rajzok közt volt egy öreg asszony. Az igaz.

- Az anyám.

Egy öreg asszony. A lámpa ég az asztalon s ő olvas. A haja szigorúan le van simítva és arcát a kerek szemüveg is tisztesebbé, szigorúbbá teszi. A lámpaernyő alatt elterülő fehér folt kerek fényt vet föl az arcára, olyan mint a glória, de hideg és szigorú az is.

Oh, de pompás kis tusrajz volt az! Éppen mert fehérrel és feketével volt csak csinálva, annál igazabbnak látszott.

Egészen szórtalanok lettünk. Elieuvre panaszkodott, hogy milyen borzasztó az a nyomda ott a másik udvarban. Ide hallatszik a zakatolása, egyforma, kiállhatatlanul ütemes zaj. Ugy lüktet a fejében. Még a lábaival is érzi, ha leteszi a földre.

- Amint visszajövök, keresünk más lakást.

- Mikor utazik?

- Ma este.

Ismét egymást nézték. Elieuvre szemei mintha azt kérték volna hogy nagyon siessen, a festőei meg azt ígérték, hogy nagyon sietni fog. A feleségem pedig azt ígérte, hogy addig, míg oda lesz Braovny, gyakran el fog jönni Elieuvrehez, hogy ne legyen egyedül.

Egészen természetes lett volna az is, hisz mondom, az első pillanattól kezdve, mióta beléptünk, úgy volt, mintha régi ismerősök lettünk volna, - egészen természetes lett volna, hogy Braovny elmondja azt, amit könnyű kitalálni: - haza megyek az anyámhoz Angliába, ehhez a puritán öreg dámához itt, addig beszélek neki, míg megérti, hogy szeretjük egymást. Eddig nem volt szükségünk senkire, de most majd már lesz. Nem tehetünk róla!

Persze, azt mondanom se kell, hogy nekünk akarta ajándékozni Braovny minden képét és hogy Elieuvre sokat beszélt halkan a feleségemmel.

Braovny lekiért bennünket a nyaktörős lépcsőn az utolsó fokig, gyufákkal világított, mert már egészen besötétedett. Kértem, hogy ne pazarolja a gyufát, mert majd mire visszatér, nem tudják meggyújtani a lámpát.

Az udvaron mondani akart valamit még, igen szorongatta a feleségem kezét és sokszor ismételte, zavartan: köszönöm! köszönöm!...

Ugy szégyeltem magam, hogy mit köszöneti annyit.

Az uton megegyeztünk a feleségemmel, aki sok mindent kérdezett tőlem, hogy nagyon kedvesek.

- Nagyon kedvesek.

- Hogy szeretik egymást!.. Köszönöm, édes uram, hogy elhoztál engem is. Milyen rossz lesz most neki egyedül, nem kellene most Braovny-nak elutazni.

- Ugyan? Hát nem látta, hogy az anyját akarja rábeszélteni. Legalább megesküsznek.

- Istenem, hogy tudja most itt hagyni magára....

Esett s mi jól összebújtunk az esernyő alá és szórtalanul hallgattam, amit az én asszonykám beszélt. Mindent elmondott, amiről ők egymással halkan beszéltek.

Az Ur gondot visel.

I.

Mind az egész föld egy nyelven szól vala még és egy szóval tudták mondani: szeretlek.

Noénak gofér fából épített nagy bárkája szét se korhadt az Ararát hegyén, a midón elindultak napkelet felől az ő maradékai és azoknak minden nemzetségei és minden cselédei az ő nemzetségük szerint a szivárvány felé, mignem eljutottak Sinhár földjére és találtak ott egy mezőt és ott lakozának.

A mezőn kövéren termett a fű és dúsan pompázott a virág. Jó volt az ott nagyon, sokáig, sokáig. De mi jó sokáig? Egyszer így szóltak egymáshoz:

- Jer, csináljunk téglákat és égezzük jól meg.

A téglák kő gyanánt valának ő nekik és az enyv mész gyanánt.

- Jertek, építsünk magunknak most várost és tornyot, melynek magassága az eget érje és ily módon szerezzünk magunknak nevet, mert netalán eloszlunk az egész földnek színére.

Ezt akarták.

Várost akartak a virágos mező helyére és tornyot, melynek vakmerő magassága az eget fenyegette, a miért megharagudott az Ur és esztét veszté az ő nyelvüknek, hogy egymásnak beszédét meg ne értsék.

Már most nem tudták egy szóval mondani: szeretlek, a mi összetartsa őket és elszéledének az egész földnek színére.

Mindenki onnan hozott el magával a Bábelből követ és építgette, építgette, a töretlen szűz mezők hímes ölére a maga Babeljét, hogy följérje az eget.

II.

Futottak egymástól és féltek már.

A Sem maradékai mentek a szivárvány felé s letelepedtek Káldeának földjén, annak Ur nevű városában, vettek maguknak feleségeket és nemzének fiaikat és leányokat.

A vén Thárénak három fia volt: Ábrám, Náchor és Hárán.

Hárán, a legkisebbik, meghalt. Gyöngye volt az utra, eltemették az Ur nevében, szülőföldjén Kaldeában s árva kis fiára, Lótra a nagyapja viselt gondot.

Azután feleséget vett Ábrám és Náchor, a Hárán árvái közül. Náchor vette Milkhaht, Ábrám pedig a szépséges Sárát, de ki meddő vala és nem vala néki magzatja.

Bújdostak tovább, mentek a szivárvány felé. Kanaán tartományba igyekeztek, de eljutva Hárámba, ott maradtak. Tharé, az öreg, elfáradt és örökre ott maradt. Eltemették az Ur nevében.

Az Ur küldötte Ábrámot tovább, a szivárvány felé. Egy sír ismét maradt el mögöttük.

Hetvenöt éves volt Ábrám, mikor elindult Hárámból, délre tartva, el Moréhnak cserfás mezejéig és onnan tovább Béthelnek napkelet felől való részébe és ott voná föl sátorát. Oltárt épített és pihenést esedezett magának, feleségének és övéinek, minden jószágának és marhájának.

De csak menni kellett tovább, mert éhség volt azon a földön. Elértek Egyiptomhoz s ilyen rengeteg út után látta Ábrám, hogy szép asszony az ő asszonya.

- Ime mostan látom, hogy te szép ábrázatu asszony vagy. Az következhetik, hogy az Egyiptombelik látván tégedet, azt mondják: ez ennek felesége és megölnék engemet és tégedet elevenen megtartanak. Mondjad azért, kérlek, hogy az én húgom vagy, hogy te éretted jól legyen az én dolgom és az én lelkem éljen te éretted.

Az egyiptomiak el is vették Ábrámtól az ő szép asszonyát és a Fáraó főfő szolgálai elvivék a nap fiának, ki adott Ábrámnak juhokat, ökröket, szamarakat, szolgákat, szolgálóleányokat, nőstényszamarakat és tevéket - de magának tartotta Sárait, az Ábrámnak mindeneknél drágábbat.

De megbüntette a Fáraót az Ur, őt és udvara népét Sáriáért, míg csak Ábrámnak vissza nem adá az asszonyt és el nem bocsátá őket, minden marháival, ezüsttel és arannyal gazdagon.

Uton voltak újra.

Már most gazdagok voltak és Lotnak is, a ki Ábrámmal járt, voltak juhai, ökrei és sátorai. Jó lett volna ismét megtelepedni békességben ott Béthelnek napkelet felől eső részén, hogy otthonuk is legyen. Az oltár is épen állott még.

De versengés támadt Ábrámnak barompásztorai között és Lótnak barompásztorai között és az a kis csendes föld se szenvedhette már őket együtt, hogy együtt laknának. Sok jószáguk és marhájuk vala, együtt nem maradhattak.

Békességért könyörgött Ábrám az oltáron és mondá Lotnak:

- Kérlek, hogy ne legyen versengés én közöttem és te közötted, avagy az én pásztoraim között és a te pásztoraid között, mert atyafiak vagyunk, - előttem az egész föld, kérlek, válj el tőlem! Ha balkézre menendesz, én jobbkézre megyek, ha pedig jobbkézre menendesz, én balkézre megyek.

Igy váltak el.

Lot elment napkelet felé, a Jordán lankás mezőire, Ábrám pedig együtt maradt Sáraival, testvérek és unokák nélkül, egyedül mint a forrás fölé hajló olajfának ága, melynek leveleit elsodorta az ár. Csak az Ur maradt ő vele és ígéretet tett neki. Birodalmat ígért és utódakat, annyit, mint a földnek pora, melyet a ki megszámol, az tudja csak majd számát az övéinek is.

Utra füzte tehát saruit Ábrám megint, hogy eljárja a szivárvány országát hosszára és szélességére. De nem örült a kövér legelőknak, virágot nem szakított, - akkor örült, midőn végre sátort verhetett Mamrénak térmezején, a rózsás Hebron dombjai közt, hogy fáradt tagjaival pihenőre düljön.

Minden az övé volt a merre csak ellátott és ezen a rengeteg földön mégis egyedül voltak Sáraival.

Gazdagok voltak és öregek.

III.

Vártak, vártak csöndesen, kilencvenkilenc esztendeig, hogy bételjenek a napok.

Ábrám oltárt épített a damaskusbeli Eliézer segítségével, az ő hűséges szolgájával, ki tudta szívének szomorúságát. Az alkonyuló nap idején ott áldozott három esztendő üszőt, három esztendő kecskét és három esztendő kost, - és áldozata kedves volt az Ur előtt, mert füstje a kéklő magasba szállt.

Sárai a sátor előtt üldögélt és kezeit összekulcsolva nézett a hanyatló nap után és ő is temette az időt.

De mikor Ábrám nem látta és a nap immár elnyugovék, - páros gerlicét és galambfiakat vitt az oltárra és leborulva könyörgött és könyörgése a rózsák illatával szállott a magasba.

Csillagos éjszakákon titkon számlálgatták az ég fényességeit, megemlékezvén az Ur szavairól: Tekints föl az égre és számláld meg a csillagokat, ha azokat megszámlálhatod, - úgy leszen a te magzatod Ábrahám és Sára!

Ábrahám sóhajtott és hitt az Istennek, a kit látott.

Sára sóhajtott a sötétségbe.

Igy derült rájuk a hajnal a sáornak ajtajában és mikor a nap fölmelegedett és fölpillantottak, három vándor közeledett feléjük. Ábrahám elejökbe futamodék és mélyen meghajtotta magát a föld felé és mondá:

- Jó uram, ha kedves vagyok te előtted, kérlek, ne kerüld el a te szolgádat, mossátok meg a ti lábaitokat és nyugodjatok a fa alatt, míg kenyeret hozok.

- Cselekedjél úgy.

Az üdvösség ragyogott Ábrahám ábrázatán, midőn bement Sárához.

- Siess! Tégy három mérték zsemlyelisztet, gyúrd meg és süss pogácsákat a hamu alatt.

Azután futott, a hogy csak öreg lábaival bírta, a nyájhoz. Serényen kikeresték Eliézerrel a legkövérebb gyermeked borjut és Eliézer szaporán elkészítette azt. És mikor mindazok elkészültek, vaját is szelt bársonyos fügefafa levelekre és áhitattal vivé a fa alá. A három vándor jóízűen evett és ő állt a fa alatt mellettük.

- Hol vagyon Sára, a te feleséged?

- Im e sátorban vagyon.

Hangosan szólott azok közül egy:

- Kétség nélkül megtérek te hozzád ez időkorban esztendő múlva és ime a te feleségednek, Sárának fija leszen.

Sára a sáornak ajtajában hallgatta ezt az angyal háta mögött és megkapaszkodott a sátorfájában, mert térdei inogtak, bár szívében elmosolyodék, tudva, hogy vén ember az ő ura Ábrahám és ő is vén.

- Miért mosolyodék el Sára? - kérdé az Ur Ábrahámtól.

Sára reszketve megtagadá, mondván:

- Nem mosolyogtam.

- Nem mondasz igazat, mert mosolyogtál, - szólott az Ur, fölkelt és indultak Sodoma felé.

Ábrahám elkísérte őket és könyörgött Sodomának és Gomorának igaz embereiért kegyelmet, ha találatnának ott ötvenen... negyvenöten... negyvenen... harmincan... huszan... ha csak tíz igaz találatnék!

Megtérve Sárához, fáradtan pihent meg a fa alatt, míg Sára lassan tipegett föl az étel maradványaival az oltárhoz, hol megáldozá azokat - és nem merte szemeit az ő férjére emelni.

A mikor széthintette barna pelyheit az égre szálló alkony, vastag, fehér füst gomolygott a távol Sodoma fölött és kénköves párákat csapott be a sátor alá a szél. Haragos tüzfény világított az éjszakába és vonagló árnyak suhantak át Mamrénak térmezején.

Sára félve simult ura lábaihoz, arcára takarta annak palástját és sűgva lehelte hozzá a remegő kérdést:

- Ugy lesz?

Ábrahám erős kezekkel ölelte mellére az ő asszonyának ősz fejét és érces, messzezőgő, diadalmas hangon kiáltotta a csillagtalan éj borzalmái közé:

- Ugy lesz!

IV.

És úgy lett.

A száz esztendőös királyi vén törzs üde zöld ágat hajtott, megszületvén az ő fia Izsák. Nevetett a boldogságtól mind az egész föld és ők ketten mind az egész földért oda nem adták volna Izsákot. Sára le nem tette volna az öléből és gyönyörűséggel dicsekedett:

- Nevetést szerzett az Isten én nekem, valaki azt hallja, én velem együtt nevetvén, örül!

Vitte Ábrahámhoz, kinek barázdás arcán ragyogó cseppek peregetek végig és neki is dicsekedett:

- Ki mondta Ábrahámnak, hogy Sára fiaikat szoptatna!...

A mely napon a csecstől elválasztották Izsákot, nagy lakodalmat szerzett Ábrahám. Levágták a nyáj kövérjét és csordultig tölté mézzel és olajjal minden pásztorának tömlőjét. Eliézer kiválasztotta a legszebb zsenge fehér bárányt és koszorut fonva annak nyakára Hebron feslő bimbóiból, elvitte kicsiny urának, mondván:

- Feleséget is én hozok majd tenéked, az Ur áldott leányai közül.

Izsák nagyon szerette az ő bárányát, az öléből etette és egy tálból ittak. Előbb ivott Ábrahám, utána Izsák és ő utána ivott a bárány. Azután ivott Sára.

V.

Lett ezeknek utána, hogy az Isten megkisérté Ábrahámot és mondá nékie:

- Ábrahám!

Ki felele:

- Imhol vagyok én.

És mondá az Ur:

- Vegyed mostan a te fiadat, ama te egyetlenegyedet, akit szeretsz, tudniillik Izsákot, menj el Mórijának földére és áldozd meg ott ötet égő áldozatul a hegyek közül egyen, melyet mondandok néked.

Jajszó nélkül roskadt le Ábrahám és arcra borult a föld porába. De hívta őt hangos szóval Sára, jajongva:

- Ábrahám! Ábrahám!

Egy tövis ment Izsák lábába és megvérezte a gyermek lábát.

Sírva csókolta a sebet az asszony és könyörgött Ábrahámnak, hogy segítené kivenni a tövist. Azután bekötözték füvekkel és ecetbe áztatott gyolcsot kötöttek reá. De Izsák elfutott kedves báránya után és lehullott lábáról a gyöngye kötés, bár óva kiáltotta utána az anyja:

- Izsák, ne szaladj!

Jó reggel fölkelt Ábrahám és kiosont a sátorból, hogy Sára észre ne vegye. Megnyergelte az ő szamarát és két szolgáját szólította, hogy fákat hasogassanak az égő áldozathoz. Izsák is előjött, az ő fia és álmosan nézte a hajnali készülődést, kérve atyját, hogy vinné el őtet is magával. Felkele Ábrahám és elindult velük a helyre, melyet néki mondott vala az Isten.

Lassan mentek.

Másodnapon ölbe vette fáradt fiát Ábrahám, nem adva őt Eliézer ölébe, ki vinni akarta.

- Messzire megyünk még, apám? - kérdezte a gyermek a harmadik napon atyjától. Ábrahám fölemelé az ő szemeit és látá távol a helyet. Megállottak és szólott fáradt beszéddel Ábrahám:

- Maradjatok ti itten a számmal, én pedig és e gyermek, elmegyünk amoda és minekutána imádkozandunk, megtérünk hozzátok.

Vevé az égő áldozathoz való fákat és azokat adta fiának, Izsáknak vállára, nem pedig a tüzet és a fegyvert, melyeket ő vitt óvatosan kezében. És így mentek el ketten együtt.

Izsák megszólítván atyját, Ábrahámot, mondá:

- Édes atyám!

Ki mondá:

- Imhol vagyok, édes fiam.

- Édes atyám, imhol vagyok a tűz és a fa, de hol vagyok az áldozatra való állat?

- Az Isten gondol az égő áldozatra való állatra, édes fiam - felelé Ábrahám.

Igy mentek ketten együtt.

Eljutván a helyre, melyet Isten néki kijelölt, elkészíté ott Ábrahám az oltárt, a fát reá rakta és puha faleveleket rakott a fára, melyeket Izsák szedett. Megcsókolta ekkor a fiát, Izsákot, megkötözté és fölveté őtet az oltárra, a fára felül. És kinyújtván Ábrahám az ő kezét, vevé fegyverét, hogy az ő dermedt fiát megölje.

- Ábrahám! Ábrahám! - szólott ekkor az Urnak angyala az égből - ne nyújsd ki a te kezedet a gyermekre és ne bántsad! Most esmértem meg, hogy féled te az Istent, nem kedvezel a te fiadnak se, a te egyetlenegyednek, én érettem!

És mikor fölemelte volna Ábrahám az ő szemeit, látá, hogy egy bárány vagyon ott a bokor alatt az ő háta megett.

- Az én bárányom - kiáltotta sírva Izsák, mert az ő báránya volt, melyet Eliézer hozott volt el kicsi ura után az ölében.

Ábrahám előhozá a bárányt és azt áldozta meg égő áldozatul, az ő fia helyett.

Elnevezé pedig Ábrahám ezt a helyet ily névvel: »Az Ur gondot visel.« Azért mondják most is a példabeszédben: - az Urnak hegyén gondot viselnek róla.

Már most siettek, mert Ábrahám a számmalra ült a nyeregbe, ölbe ültette fiát és bizony egy nap alatt haza tértek Sarához, ki megtépte köntösét és szívszakadva kereste egyetlen fiát, Izsákot.

A „Salamanderhez”.

Ez egy önérzetes kis kocsmá a Rue Madame és a St. Germain sarkán, mely büszkén hivatkozik polgári konyhájára, hófehér asztalkendőhalmaz van a kirakatában és a gyalogjáró kegyetlen demokratizmusával tekint a túlsó part hivalkodó, cifra, nagy vendéglőire.

Elvek szerint van berendezve.

- Azért, mert ott aranymetszésű étlapokat aggatnak ki az ablakba, azért mert egy csapat léhűtő ácsorog és lesi a széked mögött a borravalót, mert két méteres titulusa van a főzeléknek, mert szerezsen legény szedi le az emberről a kabátot.... Ismerjük mi már az effélét!.... Az étel olyan mint az asszony, mentől jobban ki van csípve, mentői illatosabb, annál gyanusabb. A művészet tetőpontja jól megrajzolni a mezítelen férfit és nőt, - mondja Cellini. Semmit, csupán a mezítelen testet!... Az én elvem pedig az, hogy egy kvalifikált sültnek nem a szószerzők adják meg az értékét. Egy klasszikus sült, becsét önmagában hordja! Egy tiszta tányér és azon egy egyszerű cotelette, ezzel tessék brillírozni!

Ezek a tulajdonos chef, M. Valot elvei, ki maga vezeti a konyhát és időközönként ki szokott jönni kedves vendégei közé diskurálni, azon fölgürt ingujjal s a fehér köténnyel maga előtt. Élénken részt vesz a művészi vitákban, tájékozva van az uralkodó művészi irányok értéke felől. A klasszikusokért lelkesedik. A sors szakácscsá kényszerítette, de a lelke a művészeteké.

A pincér, M. Paul, - ha meleg van, szintén csak ingujjban végzi hivatását - ugyancsak amateur, kimenői alkalmával fölkeresi a Louvreban másoló kedvencebb törzsvendégeit és ő is megteszi a maga megjegyzéseit a készülő vásznakra. Ő a velencei iskola híve, legtöbb súlyt fektet a színekre. A Leonardo fantasztikus háttereit nem akceptálja. A chef nagyon rövidlátó, M. Pault képtelen volna nélkülözni. Már tervezték, hogy közössé teszik a céget s akkor majd valami méltóbb cégtáblát is választanak. Izlésük eltérő iránya miatt kissé bajosan fognak e kérdésben végső megállapodásra jutni.

A szalonban hat asztal van, az olasz iskolák szerint elnevezve: florenci, velencei, római, lombard, nápolyi és bolognai asztalok. A sarokban egy tekintélyes trónus, megrakva színes, liqueurös üvegekkel (M. Paul izlése szerint), pálinkába főzött piros cseresnyével, sárga körtekkel. A gyufatartó is ott áll a trónuson és a törzsvendégek is ott tartják az asztalkendőiket, megszámozott rekeszekben. (Ez M. Valot ötlete.) Szombatunkint adnak frisset. Az nap bizonyos nagyúri hanyagsággal szokás az asztalon hagyni a szalvétákat és a járatlant, aki szombaton is össze akarja hajtani a kendőjét, M. Paul jóakarattal figyelmezteti, hogy az ma nem szükséges.

Az italokat illetőleg a falon lóg a szabályszerű törvénycikk, amely bizonyos mértékig megengedi ugyan a borokkal való miskulanciát, de amely itt e helyen csak nevetséges kihívás. Ott tessék azt a törvénycikket az étlapokhoz mellékelni, a túlsó parton! És hozzanak törvényt az ételekre, csakúgy mint a borokra.

Ezt az erkölcstelen történetet, amelyet elmondani akarok, itt szereztem a Salamanderben, a chef és Paul segítségével.

A florenci asztalhoz rendesen két személyre terítettek: Alcan urnak és a szeretőjének, Paulinette-nak.

Délben nem egyszerre jöttek. Előbb jött, pont tizenegy órakor, Paulinette, kissé lomposan, kendővel a fején, egyenesen a nyomdából, ahol ívszedő leány volt. Hamarosan bekapta a reggelijét, átfutotta az ujságot, s adieu! - szaladt vissza a műhelybe.

Tizenkettőkor jött Alcan. A lehető legunalmasabb ábrázattal nyelte el a cotelettejét s itta meg egy hosszú pohárból a fekete kávéját.

A pincértől megkérdezte, hogy nem üzent-e Paulinette valamit? Azután ő is babrált az ujsággal s ment a dolgára.

Paul megmagyarázta, hogy tulajdonképpen Alcan úr is művész, de lemondott. Egy zseniális ember, de hihetetlen pechje van. Nagyon bízott benne az üzlet, amikor öt év előtt megérkezett s beiratkozott Julianhoz. Az egyik asztalt róla nevezték el és azt hitték, hogy onnan fog kiindulni a renaissance.

- Ezek a nagyképű symbolisták - beszélt a chef - tönkreteszik a korszak művészetét. Meg vagyok győződve róla, hogy csak a tehetetlenség lázálmai ezek! M. Alcanban reméltünk, eszméi elragadtak s ha hallotta volna uram, milyen hévvel hirdette a reformációt! A klasszikus tudáson kell felvirágoztatni a naturalizmust! - mondta ő és szigorúan követelte a társaságtól, hogy tekintsenek körül, tanuljanak meg nézni, nyissák ki a szemüket és ne hazudjanak, ha nincs mondanivalójuk... Nagyon sajnálom, hogy nem tetszett őt akkoriban ismerni.

- Éjfél után is itt ültek - szólott közbe Paul.

- Reggelig elvitatkoztak, - folytatta a chef, - sajnálom, hogy le nem jegyeztem az eszméket. Klasszikus alapokon állott, azt hiszem, lehetetlenség is a nélkül csinálni valamit. Görögországba vágyott szegény folyton, utálta ezt a komédiát itt... Hej, magam is szívesen vele mentem volna!... Nagyszerűen adta elő a terveit. Micsoda témák!...

- Én vele mentem volna! - mondta Paul.

- Hogy a pokolba ne, - szólott a chef - pénz kell oda, polgártárs!

- Pincér mindenütt elkel.

- Füttyülve kérdezte volna meg a vendégtől, hogy mi kell neki?

- Franciául tud minden tisztességes ember.

- Alcan nem mehetett el Görögországba. Magára haragította a »korszakot« (gunyosan hangsúlyozta ezt a chef), kitűrták maguk közül. Ki nem állhatta a portaitirozást, de végre is kénytelen volt ráfacsarodni, ha élni akart. Hasztalan szaladgáltunk neki való témák után, ezek a két-háromszáz frankos megrendelők nem akartak neki úgy vetkezni, ahogy kívánta. Én értem, mekkora önmegtagadás az egy *művésznak*, ha az elveit kénytelen arculverni... Ő vállakat akart teremteni, ezek meg telirakták magukat máslikkal, aranylánccal, tollakkal.

- Én nem értem, mire való úgy lenézni a szöveget, - kockáztatta meg Paul - tessék Veroneset megnézni....

- Ugyan ne beszéljen mindig bele.

Paul vállat vont.

Szóval M. Alcannak kénytelen volt végre a postánál keresni alkalmazást, mert már odajutott, hogy bélyegeket gyűjtöttek neki és azokból csinált magának egy-két garast. Sok külföldi piktör jár ide, s azoktól szedegette össze Paul a bélyegeket.

- Tulajdonképpen meg kell vallani az igazat, mégis az a Paulinette szedte rendbe a dolgát. Nagyszerű leány, az már igaz! Több esze van mint az egész jurynek ott a Palaisban.

- Hol szerezte?

- A Paul barátnője volt. Kissé sokat jár a szája ennek a fiúnak, de azért nem rossz gyerek. Mikor már láttuk, hogy nem megyünk vele semmire, Paul átengedte neki Paulinettet. Paulinette kezébe vette a dolgot. Alcannal azóta rendben vagyunk. Lehet, hogy eljön még az ő ideje is valaha. Addig meglesz békességben a postánál. Kegyetlen végzet!...

Valószínűleg a saját sorsára gondolt Valot, a szakács-métierre, hogy palacsintát kénytelen az ember sütni, a legharmónikusabb görög vonalakkal lelkében.

Este együtt jöttek ebédelni, de mind a ketten ki voltak cserélve. A festő divatosan, csinosan ki volt húzva, a csokrán meglátszott, hogy asszonyi kéz kötötte.

A leány meg éppen olyan volt, amilyenek csak ezek a párisi, ragyogó kedvű leányok tudnak lenni, ha tetszeni akarnak. Azt a szalagot, amelyet a világ többi részében gondosan előre kötnek, ő durcásan oldalra köti, - ennyi az egész boszorkányság. És csak úgy árad belőlük az ördögös könnyelműség, vidámság és életkedv. Néhány perc alatt teli kacagják a szobát és meleg lesz körülöttük. Nem éppen áhítatos, amiket összecsevegnek - ezer haszontalanságot egy lélegzetre - de az vessen rájuk követ, aki unalmasnak találja.

A chefet tegezte, Paul urat is, a barátját is, ő rendelte az ételeket, meghagyva, mennyire legyen kisütve, bort ő töltött s ami ízlett neki, annak csapott egy trillát. Aztán siessünk, mert ma táncolni akar!

Ebéd után fizettek, kiki magáért. Paulinette borravalót is nyomott a Paul markába.

- Nesze barátom! Ha kisöpörtél, gyere utánunk.

Másnap délben pont tizenegy órakor jött megint szürkén, sebesen evett és ment vissza dolgozni estig.

Alcan urnak azonban határozottan nincs szerencséje.

A minap Paulinette levelet kapott hazulról, Lyonból s mutatta a vendéglősnek. Az anyja írt neki, hogy menjen haza rendet csinálni. Ott Lyonban selyemszövés mellett vakulnak meg az asszonyok, mert tudvalevőleg a kényes munka mellé csak halvány mécsvilágítást lehet alkalmazni, nehogy ártson az erős fény a finom színeknek. Paulinettenek az anyja is ezt a mesteriséget űzte s most végre ő is teljesen megvakult. Valaki kell a házba, aki tovább vezesse a munkát. Haza kell menni és nagyon valószínű, hogy vissza se jöhet többé.

- Keresnünk kell valakit Alcan mellé. Addig nem megyek. Nem kell szólni neki!

Este még vidámabb volt. Tyúkocskámnak szólította a barátját s a falatjait is megfújta előbb.

Másnap kerített az asztalhoz harmadiknak egy éppen olyan jókedvű hölgyet, kissé fiatalabb is volt mint ő.

- Tudod mit, tyúkocskám, szólítsd csak őt is Paulinettenek, majd mi eligazodunk rajta.

Evés közben oktatta a másik Paulinettet arra, hogy mit szeret Alcan, milyen húst, milyen zöldséget. Az almát meg kell neki hámozni és a magját minden almának ő neki kell adni, mert a bolond szereti nagyon rágni az almamagot. Hagymát soha se szabad neki megengedni a salátára, mert főfájása lesz tőle.

Táncolni is hárman mentek, sétálni is, színházba is. Pompásan be tudják azt osztani ezek a könnyelmű teremtések.

Tegnap délben megsúgta a vendéglősnek, hogy már rendben vannak. Holnap vagy holnapután indulhat Lyonba. Nem kell megmondani Alcannak, hogy nem jön vissza.

- Add becsületszavadat, hogy ügyelsz rájuk, nehogy valami számságot csináljanak szegények.

A halál.

Tíz éves koromban láttam először, jóformán a nevét se hallottam említeni addig. Nagyapó emlegette, de olyan jóízűen, a hogyan csak ő tudott emlegetni valamit:

- Csak az a halál ne volna, fiaim!...

Édes, bölcs nagyapó!

Nagy statárium folyt az ebédlőben, izzadtam keményen. Egy eltévedt susztertallér viszontagságait feszegették s én közben estem. A tallért tegnap kaptam irkára. Rengeteg irkára volt szükségem. Az irkák elvesztek. A sarkon török puliszkát árultak. Én szerettem a török puliszkát.

Mindezek közé az összefüggést megadni én voltam hivatva. Nagymama az öreg székből sóhajtozott, kerek ókulárjai alól óriási szemekkel ámult e földi gonoszságra. Apám az asztal mellett bontogatta a bűneset kúszált fonalait, anyám izgatottan várta az ítéletet, hol kiment, hol bejött. Ugy félhetett szegény.

Mindenekelőtt nem tudtam semmiről semmit, nem csináltam semmit, nem szerettem semmit. A török puliszkát én soha se szerettem, hiába beszél a nagymama.

Nagymama azonban annál szaporábban fohászkodott a jó Istenkéhez az én érdekemben, a kivel hogy mi lesz e földön, azt már többé úgy se lehet tudni.

- János fiam, édes fiam, tied ez a gyerek?

Ebben apám is kételkedett, sőt némi gondolkozás után tagadta. Nem, ez a gyerek nem az övé.

Simogatta a bajuszát (ilyetén inquisitíóim alkalmával mindig lefelé simogatta a bajuszát) s tompa hangon panaszkodott valakinek a hátam mögött (mindig ezzel a valakivel beszélt az én gonoszságaimról) eljövendő szomorú sorsomról.

- Ám ő lássa, hova viszi így! Ő hazudik, mintha nyomtatásból olvasná, a helyett, hogy becsületesen bevallaná az igazat az apjának. (Az a valaki valószínűleg védeni kezdett.) Dehogy vallja, konok, megátalkodott velem szemben is. (Az a valaki ezt nem akarta hinni.) Igen az anyja!... Hát ő lássa majd, mire megy vele. A ki hazudik, az lop is. De mindjárt más táncot kezdünk!

No, ez már egyenesen nekem szólt.

Nagymama, az ő istenfélőbb hangján helyeselte János fia elhatározását a kezdődő más táncot illetőleg.

Anyám az ajtóban állt, reszketve ügyelte a fejem fölé tornyosuló fellegeket s én bizonyos voltam, hogy az elhatározó pillanatban kitekint majd az ajtón és így fog szólani:

- Apa, téged keres valaki.

Apa erre kimegy. Ottkint heves szóváltás folyik, egy-két szó be is hallatszik: - én... te... ne bánts, János... mit... te bánod meg...

Ezalatt nagymama áhítatosan hivatkozik a szentekre, kik méltán fordítják el felőlem fényes arcaikat, felőlem, a megátalkodott bűnös felől, kinek számára a tisztító tűz minden üstje szorgalmasan fűttetik. Halkan közlöm nagymamával, hogy ő ezzel ne törődjék, csak hadd fűtsék a purgatórium üstjeit, egyelőre üdvösebb volna innen a mi szobánkból elillanni.

Nagymama azonban idejében beszélítja apámat.

- János fiam, édes fiam, nem bírsz te evvel a gyerekekkel!

- Majd számolok vele holnap! Addig nekem azt az irkát előteremtsd!

Nagymama csakugyan ezuttal is a legistenfélőbb hangjához folyamodott: - Istenkém, én jó istenkém!... De anyám nagy sebesen nyitott be:

- Apa, téged keres valaki!

Most az egyszer csakugyan jött valaki és itt is maradt, örökre nálunk maradt.

Meghajolva fért csak be az ajtón s olyan volt, mint egy behavazott vén tölgy. Apám, anyám eléje szaladtak, leölelték róla a havat s miután ezt elvégezték, a jövevény megkérdezte, hogy én kifajta vagyok?

Én is szerettem volna már tudni, hogy ő kicsoda?

Apám mondta, hogy - a fiam! (Milyen büszkén sodorgatta fölfelé a bajuszát!)

- No kis szógám, én meg a nagyapó vagyok!

Még egy nagyapó is a nagymama mellé!... De ő azon ijedten fölkapott széles mellére, torzonborz bajuszával megkefélt az arcomat, azután megrázott és egy barackot nyomott a fejemre.

- Nagyot nőjj, fattyú!

Még a karosszék következett, észre is vette, arra felé ment, de hirtelen megállt s nagy csend lett.

Engem apa kiküldött, hogy terítsek s hozzak föl bort.

- A pincét jól bezárd!

Jaj, ha nagyapó a karosszékkal szemben se feledkeznék meg néhány barackról!...

Mire visszakerültem - előbb benyargaltam a házat és minden embernek a lelkeire kötöttem, hogy itt a nagyapó is már, - egészséges, recsegő hangjával, jó kedvével úgy tele volt a szoba, hogy nagymama alig fért el a karosszékből. Nagyon kicsire összegörnyedt és nem sóhajtozott senkinek a másvilági ügyei mián, de másnap el is utazott tőlünk a kisebbik fiához, megígérve, hogy szorgalmasan imádkozni fog mindnyájunkért, kivétel nélkül.

Mindezekre élénken emlékszem ma.

Apámék kikisérték a vasútra, én azalatt nagyapóval barátkoztam.

- Nagyapó te, tudod hová ment nagymama?

- Imádkozni, - mondta az óriási öreg.

- Hát ő mindig imádkozik?

- Valamit csak kell hogy csináljon az ember, ha megvénül.

Mindebből valamit nem értettem. Nagyapó előkerül valahonnan és itt marad, nagymama meg fölpackolja az imádságos könyveit és megyen. Ezt nem akarják nekem megmagyarázni, ha kérdezem, az óriási öreg megráz és egy barackot nyom a fejemre.

Mégis jókor jött nagyapó, a csere ellen nem lehet kifogásom.

Most már két befolyásos barátom van minden zivataros időkre. Ha anyám nem bír a hullámokkal, nagyapó galléron csíp és kivet a szárazra, mint egy ürgét. Apám csak búsan magyarázza annak a valakinek a hátam mögött, hogy tessék elhinni, rossz vége lesz ennek a gazdálkodásnak. De nagyapó rendet csinál:

- Jancsi, ne nyaggasd már azt a gyereket!

Négyszemközt aztán megráz irgalmatlanul, legazemberez és kijut néhány barack.

- Hogy kötnének föl, te pernahajder!

Mert ő mindig az én pártomon volt, a ki engem bántott, azt ő vele fenyegettem, bár sokszor mondta - becsüljek meg mindenkit, a jót azért, mert megérdemli, a rosszat meg, hogy ne bántson.

Állandóan én vittem csavarogni nagyapót s büszkén kocogtam az oldala mellett. Ilyen erős, nagy ember barátsága után vágytam örökké. Kimentünk a ligetbe, ő leült egy padra, én hordtam neki a lehullott vadgesztenyét rakásra. Néha figyelmeztetett, hogy jó volna már haza nézni, a lecke mit csinál?

- Dolgozni is kell az embernek, te fattyú!

- Kell?

- Biz igen, míg csak él. Addig él, a míg dolgozik.

Szemtelenül nagyapó elé álltam, szétvetett lábszárakkal és vallattam:

- Szeretsz te dolgozni, nagyapó?

Hogy megrázott ezért!... Töméntelen barackot nyomott a fejemre s nevetve biztosított, hogy most már szeretne, de elkésett egy cseppet.

Hiába bizonyítottam, hogy én még nem késtem el, maradjunk itt lepotyogott vadgesztenyét szedni, - ő nyakon fogott s álló mars!

- Külömb ember légy nagyapádnál, te akasztófárávaló.

Az szép esztendő volt.

Karácsony felé neki mondtam el, hogy mi mindent szeretnék. Azt is meg mertem neki mondani, hogy tulajdonképen nem hiszek ám az egész karácsony históriában, - mi őszinték lehetünk egymással szemben. Az ajándékokat anyám s apám vásárolja, már a fát is láttam a kamarában, - csak azt szeretném tudni, mit imádkoztatják annyit az embert akkor este?

- Tudod nagyapó, mikor nagymama itt van, egész karácsony délután muszájt mellette térdepelni. A bibliából is muszáj olvasni. Mindíg ijesztgett, hogy nem jön az angyal s ő megmondja neki, hogy én milyen gonosz vagyok. Én nem is félek az angyaltól... Nagyapó, te ugy-e megmondod mamának, hogy korcsolyát is szeretnék, de ne szíjjas korcsolyát, hanem srófósat.

- Hogy az ördögbe ne! Majd hogy kitörd rajta a nyakadat.

Esténként most már sokáig ültünk az asztal mellett, ő iszogatótt és oktatta apámat, - a ki nem ivott, - hogy: - Fiam, látszik rajtad, nem én neveltelek, a bor csak bor, ha rossz is.

Történetei megmaradtak nekem örökre, ma is hallom.

Ülünk az asztal mellett, jó meleg van a szobában, anyám stoppol, apám a bajuszát simogatja s nagyapó mesél... Mert ő, annyifelé megfordult és annyi vidám históriát tudott. Podolinszkyról, a székely katonák kedves lengyel hadnagyáról, a kit közlegénynyé degradáltak. Állt a sorban, az új hadnagy bezzeg nem tudta úgy a kommandót, csak izgett-mozgott a sor előtt, kereste a fejét.

- Hadnagy urunk, az Isten áldja meg, álljon már ki, mer mire megyünk így!

- Csak hadd kínlódjék a lelkem!

Nem tudom, mit szerettem Podolinszkyn, de én is nagyon szerettem. Meg a két udvarhelyi vén kisasszonyt, a kik ha törik, ha szakad, férjhez akartak menni. Meg a borvizes góbét a sovány feleségivel az árokba dült szekéren, a mint szedi le a Herkópátért minden eltörött flakó mellé s jönnek a katonák és a sor közé fogják a sovány asszonyt és az megy velük, ha akar, ha nem...

Engem küldenek lefeküdni, de ő az ölibe vesz, megkeféli az arcomat s - ezt a gyereket ne szekírozzátok! Maradj csak, szógám!

Aztán mesél, mesél s néha nagyokat hallgatnak. Apám is panaszkodik, - jobb volna falun, jobb!

- Bizony igen, Jancsi. Ott áll az ember legközelőbb az öreg Isten mellé. A hol egy fűszál teremne, megcselekszi, hogy kettő teremjen. Mér is nem maradtál te becsületes ember, Jancsi?

Nagyapó így elvben csak azt tartja becsületes embernek, a ki az eke után jár, most jókor kíváncsi már, hogy jutott a fia városi mesterségre?

- Hány esztendő is voltál akkor te, Jancsi?

- Tizenegy.

- Tizenegy... Alig akkora mint ez a gyerek!... Hogy eljár rajtunk az idő, fiaim!...

El, el. Van mit gondolkozni ezen!

A fali óra ketyeg a csöndben, egyformán, unalmasan hordva le a perczeket oda, a hol békeséges köd borul mindenre, vidám öreg úr, imádságos öreg asszony nem egymást látja, csak magát látja s így esténként, lefekvés előtt elsóhajtja, hogy - csak az a halál ne volna, fiaim!

Az a halál!

Nagyapó éppen kriszkindli előtt való reggel nem kelt föl. Költöttük, de soha se kelt föl többé. Nekem előtte való este megígérte, hogy holnap délután átmegyünk Budára csavarogni, ott jó piros bort tudott egy helyt, nem messze az alaguttól. Az alatt itthon eligazítják az angyal dolgát s mi majd csak beállítunk, mire minden hókuszt-pókuszt rendbe hoznak. Dacára nagy fölvilágosultságomnak, izgatottan vártam azt az angyalt.

Nagyapó nem kelt föl.

Nem is volt az akkor olyan borzasztó. A borzasztó az volt, a mit mi csináltunk, a kik fölkeltünk. Sírt, megrémült mindenki, emberek jöttek, mentek, kegyetlenül összeforgatták a házat, ijesztő fekete szöveteket szegeztek föl a kapura, a szobában a falra. Az udvaron s az utcán sok hó volt, így még feketébb volt a fekete. Kivált a szegezésekre emlékszem. Mintha minden kalapácsütést a mi fejünkre mérték volna a viszhangossá lett házban.

Este a nagyapó már égő gyertyák közt feküdt. Éppen abban a szobában állott volna a karácsonyfa... Nem, az az angyal nem jött a kiből nem hittem, hanem jött ez a másik s most viszi tőlem nagyapót és a karácsonyfát, örökre.

Anyám imádkozott s én mellébújva néztem nagyapót. A bajusza ki volt keményen pödörve és olyan mérgessé tette az arcát, mint a milyen volt mindannyiszor, ha engem valaki megrikatott.

Senki se beszélt hangosan és én velem nem törődtek.

Lődörögtem a házban, valamitől féltem, mintha minden percben kikapnék ma. Bátran bemehettem a kamrába, ott volt a korcsolya, a fa is a sarokban, rajta a kis gyertyák, aranyozott almák és diók, - de nem mertem hozzá nyúlni semmihez.

Ez hát a halál?...

A temetés napján nagyon furcsának tetszett előttem ebéd alatt a fehér asztalkendő, mert minden fekete volt.

Másnap se törődtek még velem, azután is kevesebbet. Egyszer kértem a korcsolyákat s anyám zokogva kereste elő. Lassankint minden úgy lett ismét, mint azelőtt. Nagymama is előkerült valahonnan a régi karosszékbe és buzgó imádkozásai közül ismét kérdezgette apámat:

- János fiam, édes fiam, tied ez a gyerek?

A mi gyerekünk.

Már én csak mégis azt szeretem, hogy szép egyformák legyenek a napjaim és hagyjanak nekem békét.

Rendesen hét órakor szoktam fölkelni, megiszom a kávémat, elolvasom az ujságot, aztán megyek a hivatalba. Mindíg mérgeledöm, - ha én baloldalra rakom a tollakat, bizonyosan áttakarítják a jobb oldalra, soha sincs rendben az asztalom! Néha úgy befűtenek, mint egy gőzfürdőben, máskor meg nekem kell rakni a kályhát. Itt is örökké nyitogatják az ajtót. Három szivart szoktam rendesen elszívni, ötös kubát, de hej nincs már olyan szivar, mint a milyenek azok a régi jó kassai négyesek voltak!... Ebéd előtt sétálok egyet, háromezer lépést legalább is megteszek minden nap, de azért koránt sincs olyan étvágyam mint régente. Nem tudom már, hol olvastam azt a jó mondását egy nagy embernek, hogy a míg nem volt mit vacsoráznia, addig pompás étvágya volt, most meg már volna vacsorája, de étvágya nincsen hozzá. Én is ilyenformán vagyok vele, este alig tudok enni valamit, a körben szoktam meginni egy csészecske kávé, de az se esik jól.

Mióta összeköltöztünk Jóskával, azt hoztuk be, hogy esténként otthon teázzunk, de restellünk vele bajlódni, egyszer spiritusz nincs, máskor meg cukor nincs, - az igazat megvallva, úgy volna az jó, ha valaki elkészítené és elénk tenné a párolgó csészét. Az ember szívesen megfizetne valamivel több figyelmet a háziaknak. Jóska is kedvetlen, én is kedvetlen vagyok, lefekszünk inkább. Az ágyban mégis a legjobb.

Sokszor unalmas Jóska az ő veszekedéseivel. Ha az ujságok fölmérgezik, úgy szidja a kormányt, mint a bokrot. Mintha avval használna valamit! A papokat is szidja, úgy szaladgál föl s alá a szobában, ilyenkor fenyegetőzik, hogy ő kivándorol innen Amerikába, mert ő ezeket az állapotokat nem nézheti tovább.

Nagyon hevesvérű ember ő, sok nyugtalansága volt már neki az életben, most is az ellenzékkel szavazott, pedig beszéltem neki eleget, hogy az az ő egy szavazata úgy se menti meg őket, ő pedig sokat árt vele magának a hivatalban, inkább ne szavazzon hát se ide, se oda. Pedig tanulhatott volna már! Meg is ígérte, hogy jó, hát nem szavaz, de az nap reggel mégis dühösen elment szavazni. Ezért helyezik őt hol ide, hol amoda, mégis mindig egy helyt van. Én is magyar vagyok, én is szeretnék sok mindenfélét másképp, de mi úgy is kicsi emberek vagyunk ahhoz, elűgyelik azt nálunk nélkül is. Legjobb az embernek a békesség. Ő annyit beszél az elveiről és mindig Szemeréből citál verseket. Tiszát is Kolomannak hívja csak. Én is úgy gondolom, hogy ő nagyon jó magyar ember, de nem érdemes az embernek azért annyit emészteni magát, valami kormánynak csak kell lenni.

Én nem szeretek politizálni, mert abból mindig nagy disputa lesz. Jóska is csak olyan, disputál ő is, máskor meg a szavát se lehet hallani.

Nem törődik magával, egy leszakadt gombot egész télen föl nem varratott volna a kabátjára, azt mondja, hogy ő addig visel egy ruhát, míg le nem szakad róla. Ha ő egy ruhát levet magáról, azt a koldus föl nem veszi az utcáról. Olyan volt egész télen mint egy anarchista. Sokat beszélt is a szocialistákról, meg hogy végre is már egyformákká kellene tenni az embereket, mert gyalázat az, hogy mi teázzunk a kályha előtt, más meg kenyeret se tudjon venni magának. Ebből is disputa lett, késő éjjelig vitatkozott és napokig csak egy tál ételt evett, sőt teát egyáltalában nem akart inni. Fogadta, hogy úgy fog élni mint Tolstoj, pedig már évek óta gyomorbeteg és minden nagyon könnyen megárt neki. Talán mégis csak késő már, hogy ötven éves korában kezdjen el az ember ilyesmit... Ő azt állítja, hogy soha se késő

semmi!... Már elolvasom azt a Tolstojt én is egyszer alaposan, hadd lássam, hogy csakugyan olyan igaza van-e neki?

Haragudott rám és vén számárnak mondott. Rosszul esett, megvallom, nem túrném el senkitől, de tudom, hogy ő is megbánta másnapra. Azért a szóért nem volna érdemes összevesznünk. Mit érnénk vele, ha nagy dér-durral elválnánk miatta, azért még se lenne minden embernek kenyeke, meg mi is egészen egyedül maradtunk volna, megint új életet kellett volna kezdenünk.

Nem tudom vele megértetni, hogy vén legények vagyunk mi már, ő azt állítja, hogy ő nem vén. No hát legyek én a vénebb, azért hallgasson én rám, ha okosat tanácsolok. Istenem, ha az ember gáncsokodni akarna, ha mindig az igazságot akarná, talán nem is volna senki se boldog a világon. Én úgy tapasztaltam, hogy nem éppen az igazságban van a boldogság. Jóskának jól esik az, ha ő kitörhet a politika miatt, mert olyan a természete, az volna baj, ha nem törhetne ki, - én meg szeretem a békességet, a mit azért nem szabad mástól is megkövetelnem, mert más is boldog akar lenni.

Nekem is van bogaram, neki is van elég, de azért mi jól összeférhetünk. Ő fél a péntektől és a 13-ikától. Kivágott a fali-naptárból minden 13-at, már most én is féljek ezektől.... Annyi igaz, hogy egy idő óta mindig számon tartom a pénteket és rendesen ér is valami 13-án.

Én nem tudom, más is úgy van-e vele, de a tavasz nekem csupa betegség. A mint derülni kezd, engem mintha kicserélnének. Vértelulásaim vannak, szédülök, nem kapom a helyemet sehol. Amint valami kis időváltozás készül, azt az én balkarom mindjárt megérzi. Próbáltam már ellene mindenfélét, nem használ annak semmi. Majd csak a homok, az használ. Mikor még az iktatóban dolgoztam, egyre nyitogatták rám az ajtót, egy nap százszor is betettem, - ott szereztem ezt a reumát. Így tavasz felé kivált sokat szenvedek vele, van olyan éjszaka, hogy semmit sem alszom, hánykolódom az ágyban, alig várom, hogy ránk virradjon. Nagyon hosszúak az éjszakák, kivált ha holdvilág van, keresztülfehérlük az a függönyön is. Nem tudom olyankor lehunyni a szememet és úgy vagyok, mintha nagyon várnék valakit. Attól félek, hogy egyszer csak megpillantom az ágyam előtt azt a valakit.

Ez az én Jóskám is egy ilyen holdvilágos éjszakán panaszkodott el a lelkiismeret-furdalásaival.

Azt észrevettem, hogy dugdos előlem valamit, mert nagyon mogorva volt és sokat sétált. Azt gondoltam, hogy a politika bántja, de az én balkarom is kezdett bizseregni, hát nem szóltam. Nem jó az a sok panaszkodás. Aznap levelet kapott, meg egy kis pakkot. Mondta, hogy egy barátja küldte el neki Bajáról az óráját, hogy igazítsa meg. Csinos kis remontoir-óra volt, soha se gondoltam volna, hogy olyan emlékezetessé lesz előttem.

Mondom, éjszaka felkönyökölt az ágyban és megszólított:

- Alszol?

- Dehogyan alszom, megint valami idő lesz.

- Akarok neked mondani valamit.

Nagyon furcsa hangon beszélt vagy csak én találtam azt a hosszú éjszakai csönd után olyan furcsának. A hold a fali órára világított, háromfertály egy volt, de én tudtam, hogy pont éjfél van, mert az órát mindig előre igazítottuk háromnegyeddel. Jobban esik reggel a fölkelés, ha tudja az ember, hogy siet az óra.

- Nekem van egy kis lányom, azt ide hozom.

Azt hittem, bolondokat beszél álmában, mondtam is neki, hogy - jó, jó, csak aludj most!

De rám támadt, hogy ne nézzem őt bolondnak, hanem adjak valami okos tanácsot, mert ő nem tudja, mitévő legyen.

- Komolyan beszélsz?

- Persze. Ma kaptam a levelet, csakugyan megvan.

- De hol?

- Nem tudom hol van, de megkeresem. Gondoltam sokszor, hogy utána nézek, de rösteltem, meg nem is hittem az anyjának.

- Régi?

- Eddig már lehet úgy tizenkét-tizenhárom esztendő.

Persze tizenhárom! Jóskának is jókor jutott eszébe..

Megijedtem, mert mit is csinálnánk mi egy gyerekkel? Akkor, megvallom, az jutott eszembe, hogy majd ide hozza és éjszakánként még a gyerek is itt fog bögni ráadásul a nyakunkon. Lassankint elmondta, hogy eleinte rá se gondolt, azt se tudta, megszületett-e vagy se, az az asszony se háborgatta. Hanem aztán évről évre gyakrabban eszébe jutott, mostanában meg ha látott egy kis csavargót az utcán, mintha mindannyiszor hátba ütötték volna, hogy hátha az övé is úgy kódogor az utcán és úgy szidják küszöbről küszöbre.

Mikor így elmondta ezt, én is megsajnáltam a Jóska kicsinyét. Én ugyan nem vagyok annyira szocialista mint ő, de az olyan bitangban csavargó kis gyerekeknek a javára mégis csak jó volna, ha kitalálnának valamit, mert mi lesz szegénykékből.

A bajai barátjával kerestette, de az, úgy látszik, nem volt nagyon kíváncsi. Összevissza annyit írt, hogy az asszony ott van Baján, férjhez ment egy vasuti munkáshoz, »a lány aszondják a tied, Ercsiben szolgál«. És elküldte e tudósítással együtt az óráját, hogy reparáltassa meg neki Jóska. Az óráról bezzeg írt jócskán.

- Szolgál szegény. Az én leányom tizenkét éves korában már a más cselédje! Ez a hitványság is csak embertől telik ki. Holnap megyek, megkeresem és bocsánatot kérek tőle. Én itt az emberiség nyomoruságán jajgatok, az enyimet meg ütik, rugják.

- De hát bizonyos vagy benne?

- Bizonyos!

Mert Jóska olyan, hogy most már makulát se engedett volna, most már ő a fejibe vette, hogy neki kis lánya van, azt onnan senki ki nem veri, kár is lett volna beszélni neki.

Ha jól utána gondolok és a szívemre teszem a kezemet, hát talán én is úgy volnék vele!... Ha én most úgy gondolnám, hogy van nekem valahol egy... Van abban az érzésben valami! Az ember mindjárt nincs olyan egyedül az életben.

- Én is elmegyek veled, Jóska, keressük meg együtt. Ketten jobban eligazítjuk. Tudod, jó ha az ember elővigyázó az ilyenben.

- Engem rá nem szednek, mindjárt megismerem én!

Azután elbeszélgettük az éjszakát, a karomból is kiállt a fájás, meghánytuk-vetettük a dolgot. Jóska is lecsillapodott, nevettünk is egyet-egyet, hogy majd nagyot néznek a gyereken, ha beállítunk vele. A mi gyerekünknek pompás dolga lesz, végre velünk is elférne itt, de majd gondolunk vele valamit. Jóska biztosítja néhány ezer forintra az életét, hogy ha közbe jönne valami szerencsétlenség, hát akkor se álljon a gyerek csak úgy a világban. Meg én is itt

vagyok, nekem sincs semerre senkim. Ugy kiházásítjuk húsz esztendő korára, mint a pinty! Tulajdonképpen szerencsés ember ám Jóska mégis!

Reggel felé elálmosodtam, már-már elaludtam, mikor az jutott eszembe, hogy hátha nem találja meg a leányát Jóska?

- Muszáj! - mondta ő olyan bizonyosan, hogy én is megnyugodtam benne.

El is ment a reggeli vonattal, vásárolt némi ruhaneműt és elment. Azt mondta, ne menjek vele, mert az úgy nagyon feltűnő lenne olyan kis helyen.

Annál nehezebben vártam vissza. Mindent elkészítettem, cukrot, spirituszt vettem, hideg húsfélét, este magam vettem ágyat a diványra. Nem akartam mindjárt szólani a cselédnek, kivettem az én ágyamból egy párnát, meg a Jóskáéból is egyet, az utazó bundát tettem alulra, takaró az jutott tőlünk bőven. Nagyon kíváncsi voltam a mi leendő gyerekünkre. Egész nap esett, meg közbe-közbe hullott egy kis márciusi hó is, hogy csak annál nagyobb lett a csatak az utcán.

Sárosan érkezett meg Jóska is, gyereket nem hozott.

- Hát nincs?

- De megvan.

- Hol van?

Rám förmedt, hogy mit vallatom úgy? A gyerek az övé, mi bajom vele nekem? Azt csinál vele, amit neki tetszik. Mindjárt tudtam, hogy piros posztót látott, csak hagytam, hogy kifújja magát. Már én ismerem jól az ő nehéz természetét.

- Hát ez az ágy minek itt?

- A gyereknek vettem.

Ez jól esett neki, bár nem szólt, még csak le se vetette a nagy kabátját, elkezdett járkálni a szobában, a sipka is a fején volt. Jól zsebre dugta a kezeit és nagyokat lépett.

- Csináljak teát? Tudom összefáztál.

- Nem kell.

- Ettél már?

- Nem kell semmi.

Megállt előttem és én féltem tőle, hogy most valami olyat mond, a miből nagy szerencsétlenség lesz. A szemei is nagyon csillogtak.

- Te engem becsületes embernek tartasz?

- Persze hogy annak.

Nézett rám még egy darabig, aztán neki indult és járkált tovább. Hosszú vártatra, szeliden beszélni kezdett. Már nem volt olyan hangos, de nagyon szomorú volt a hangja.

- Egészen az enyim. Éppen olyan a homloka, mint nekem, meg a szemei is olyanok. Benne van a fajtánk makacssága... Olyan nyomorúságról nincs neked fogalmad, embernek nincs arról fogalma...

- Hamar megtalálta?

- Összejártam az egész alsó várost, annyit mondtak a vasutnál, hogy Mihálynak hívják az urát. Kerestem mindenfelé, valamennyi vacokba benyitottam. Tudod, az a nyomorúság borzasz-

tó!... Ne beszéljenek nekem többet az emberekről, azok már nem is emberek. Ott nem maradhatnak meg emberek! Szerettem volna rájuk gyújtani a fedelet, hogy elégjen az a piszok, az a nyomorúság.

- Ott volt?

- Nem, az anyja volt ott, meg egy csomó gyerek. Egy szűr volt az ágyon, azon is egy szopós gyerek. Nem is ágy... Tudom is én micsoda! Mozdulni se lehetett.

- Mit mondtál neki?

- Hát mondtam, hogy a leányért jöttem. Adja ide!

- Megismert?

- Meg.

- Hogy néz ki?

Jóska megint neki eredt s nagyokat lépett.

- Azelőtt szép volt? Mi?

- Az ördögöt volt, soha se volt szép. Egészséges paraszt volt, de most olyan, hogy nem mertem rá nézni. Mindjárt megismert, a többi gyerekeknek mondta, hogy csókoljanak kezét nekem. Sopánkodott, jajgatott, dicsérte Rózsikát, mert az az én leányom, a Rózsika, de hogy az szolgál... Ugy-e mondtam? De jobb is!...

Nem mondom mind el, a mit ő beszélt, mert azt nem is tudnám úgy elmondani. Szegény Jóska, sokat szenvedett.

Az asszony előkerítette a leánykát, addig Jóska elosztotta a többi gyerekek közt azt a ruhanevet, a mit vitt és adott néhány forintot Mihálynak, az asszony urának is. Mihály csak annyit mondott Jóskának, míg Rózsika után járt az anyja, hogy:

- Én a téns urat még eddig nem is láttam!

Volt nagy bucsuzkodás, az asszony sírt-rítt az ő egyetlen szép drága Rózsikájáért, de Rózsika olyan volt mint egy jégcsap. Jóska ugyan meghagyta, hogy ne beszéljen neki az anyja az igazságról, csak annyit mondjon, hogy most ez az úr viszi el jobb helyre, - de én azt hiszem, megmondta annak az anyja az igazat mindjárt. Láttam én azt az arcán a gyerekek, okos gyerek volt az.

Szóval elhozta Jóska, úgy a hogy volt. Cipőt mindjárt ott vett neki, meg egy nagy kendőt. Ugy szokott ő tenni mindenben, a mit egyszer a fejibe vesz.

A vasuton egy úr barátkozni akart Jóskával, kérdezte, hogy kicsoda az az ügyes leányka. - »Láthatja rajta az ur!« Képzelem, hogy rá förmedt Jóska.

Van itt neki egy özvegy sógorasszonya, egyenesen oda vitte a gyereket. Nevették persze, de ismerik őt, elvállalták, ott is van gyerek elég. Hát azt még okosan cselekedte, hogy oda vitte.

De már nagyon hosszúra nyújtom a történetet, pedig most jön a sor igazán a mi gyerekünkre.

Jóska napokig nem mutatta meg nekem, azt is megtiltotta, hogy elmondjam valakinek, de azért minden este kiment hozzá, még délelőtt is kiment. Láttam jól, hogy semmire se gondol, csak a gyerekre. Esténként beszélgetett róla, hogy nagyon gyöngé és ezért szemrehányásokat tett magának. A bal válla kissé ki volt növe. Persze, még nyolc esztendőse se volt, már szolgált és a más gyereket cipelte.

- Hanem engem nem szeret. Beszédes, amikor nem vagyok ott, aszondják jókedvű, de én nem tudom a szavát venni. Nem akar bácsinak se szólítani.

Majd meg azzal jött haza, hogy elviszi valami orvoshoz a gyereket, mert alighanem beteges. A nyakát fájdtja. Biztattam, hogy csak valami kicsi guga lesz. Az igaz, hogy az ilyen szegény gyerekek korán állanak nehéz munka alá. Egyszer azzal állt elő, hogy:

- Te, én úgy veszem észre, hogy gyűlöl engem az a gyerek. Én tőlem nem vesz el semmit, keztyűt viszek neki, kendőt, ruhát, de azoknak kell oda adni, mert én tőlem nem fogadja el.

Nagyon bús volt Jóska ezért, alig győztem vigasztalni, hogy hát mit akar?.. Egyszerre csak nem ugrik a nyakába, mikor eddig soha nem látta.

- Haza viszem anyámhoz. Szigorú az öreg asszony, de az majd nevel belőle derék falusi leányt. Nekem ugyan nem lesz belőle városi kisasszony!

Aztán méretett neki gombolós cipőt s nagy örömmel hozta az újságot, hogy Rózsika már nem akarja fölvenni a régi cipőit, azt mondja, hogy abban fáj a lába. A cipőt meg is köszönte, kezét csókolta érte. De nem hagyja ott tovább, mert ott is befogták és vele hurcoltatják az apró gyerekeket.

Egyszer haragosan beszélte, hogy:

- Képzeld, mind hányja magára a keresztet s teli van imádsággal. Már teli verték vele a fejét, pedig református. Mondtam neki, hogy hagyjon föl vele.

- Ugyan ne bolondítsd szegénykét, csak nem fogsz vele vallási vitákat rendezni. Meg miért volna református?

- Az én leányom!

- A tied Jóska, de hát mit tudja az még a különbséget! El akarod venni az Istenét? Egyebe sincs szegénykének. Aztán tudsz majd neki te kárpótlást adni, hiszen előbb olvasni tanítsd meg.

Jóska disputált, de azért láttam rajta, hogy lelkiiben igazat ad nekem. Már azt nem tudtam szótlanul elhallgatni, hogy abba a szegény kis jószágba is beleeregesse a bogarait. Ha politizálni akar, hát itt vagyok neki én, politizáljon velem.

No aztán elhozta hozzánk, mert evvel is csak úgy tett ám, mint rendesen. Eleinte titkolta, egyszerre meg nagy büszkén neki indult vele a piacnak, fényes délből. Kiöltöztette irgalmatlanul, selymet rakott rá, meg csipkés főkötőt, nem győzte nézni magát a kis leány. Én nem is tudom, mire ment volna vele az öreg asszony, ha hozzá került volna csakugyan. Szegény mogorva, sápadt kis leány!...

Hiába csókoltam én is, nem akart az mosolyogni, cipőjét szerette, meg a szép köntösét. Jóska se tudott vele bánni, egészen más módon nézett ki Jóska a gyerek mellett. Ugy vettem észre, hogy folyton uralkodni akart magán és egészen furcsa lett, a mit Rózsika nem is vett észre.

Kérdezgettem, felelt is nekem, egészen vén formája volt a beszédjének és olyan cselédes. Mintha ő is egyre ügyelt volna minden szóra a mit kiejt. Csak nagyon szomorúan esett őket látnom, a mint így húzódtak egymástól.

Jóska, mikor velem maradt, boldog volt, csapkodta a térdeit és mindenféleképpen tréfált, hogy kerítsek én is magamnak egy fiút, feleségül adja a leányát hozzá! Van annak, a ki meg nem issza!.... Husvétkor viszi haza, de majd nagyot néz az öreg asszony!...

Sietve mondom el a szomorúságot.

Rózsika beteg lett, a torka, csakugyan a torka! Jóska majd megbolondult, futkosott hozzá, onnan vissza hozzám, egy fél óráig nem ült a hivatalban, átkozódott, - Rózsikám, Rózsikám, egyetlen drága kis leányom!....

Meghalt Rózsika, itt hagyta Jóskának a cifra köntösöket, a gombolós cipőt. Azokat mind haza hozta Jóska. Délután eltemettük, ő meg járkált a szobában, de nem szólt, nem szólt, mintha nem is temettük volna el Rózsikát, mintha soha nem is lett volna gyerekünk. Nem lehet ám őt megérteni.

A gyerek anyjának is megírta, hogy meghalt Rózsika, de énvelem nem beszélt róla. Már én pedig nem tudnám úgy elviselni a fájdalmat, hogy ő neki el ne mondjam; sokkal keservesebben szenved az ember, ha titkolni kell. Nekem is fáj a mi neki, de nekem is hallgatni kellett vele, mert olyan volt az arca, hogy nem mertem szólni.

Idehaza ültünk éppen, azaz ő járkált szótlanul, mikor beállított az az asszony és még három gyerek. Mind egyformák voltak. Irgalmatlan bögéssel kezdte az asszony. Az ura az ajtóban állt meg. Jóska ki akarta kergetni őket. Meghalt, punktum; ne bömbölgjön itt a más ember fölibe!

Hát mikor azzal állt elő, hogy csak úgy is azért hozta el tőle, tudta ő előre...

De már erre én is közbeléptem, mert ha Jóska megfeledkezett volna magáról, agyon csapta volna egyszerre!

Mi azután szépen kimagyaráztuk a dolgot. Jajgatott ugyan a jó asszony bőven (de hát ő az anyja, nem lehetett tőle rossz néven venni), de végre is kisült, hogy ő a hibás, mert meg akarta csinálni Jóskát, ugyanis nem a Rózsika volt a Jóska leánya.

Jóska iszonyut kiáltott és vállon kapta az asszonyt, a mire becihelődött Mihály is az ajtóból és alázatosan jó estét kívánt.

Ő is bizonyította, hogy - ne tessék azt úgy fölvenni egy anyától, ha a magáéhoz húz, ha jobb sora kerülhet az édes tulajdon magzatjának!...

Mintha bizony a Jóska gyereke is nem éppen az olyan tulajdon édes magzatja lenne az anyjának!

Mihály kimutatta a három közül a legnagyobbikat:

- Ez itt a ténsuré, ni! Szakasztott az apja.

Egyformák voltak azok nagyon, csak bámultak szerteszét a mi legényes szobánkban. De Jóska fölkapta az egyiket a mellre és csókolta, csókolta és úgy nyöszörgött e közben, mint egy kis gyerek.

Jó volt ez így!

Mihály gazdáék megkapták a Rózsika köntöseit, pénzt is adtunk nekik és szépen elmentek Isten hírével. Az asszony sírt és fogadkozott, hogy ezután szaporán benéz a gyerekhez, az Isten legyen hozzá irgalmas. Mihály gazdának meg eszibe jutott s megmondta nekem a gangon:

- Igaz biz az! Eszternek hívják a ténsurék is, mi is úgy hívtuk, ugy-e anyjuk?... Már majd egyszer mi is össze kell esküdjünk, hogy rendbe jöjjünk szegénykéekkel, hogy tudja az ember legalább, ki micsodás!

Aztán ágyat vetettünk neki, mint a másiknak és minden megint úgy lett, a mint volt, csak mi mégis Rózsikának hívtuk, az első gyerekünk emlékezetére. Mert én nekem most is csak úgy jön, hogy azért az a másik is csak a mienk volt.

Ez egy kicsit beszédesebb is lett mindjárt másnap, csak olyankor sírt, meg rugkapált, mikor elmentünk hazulról és rácsuktuk az ajtót. Orvost is hívtunk, azt mondta, hogy olyan egészséges a gyerek, mint a makk. Jóska hordta neki a ruhát, én babát vettem neki, a miért Jóska veszekedett velem, hogy nem kell a gyereket rontani.

Most husvétkor haza vitte Jóska az öregasszonyhoz. Azt írja, hogy no ugyan szigoruan fogadta őket. Este érkeztek, enni adott nekik, de nem szólt hozzájuk. (Szakasztott olyan természete lehet, mint a fiának, Jóskának.) Reggelre azonban megjött a szava. A kis béka minden utasítás nélkül kezét csókolt az öreg asszonynak, a mire az megbékült. Hát persze, persze!...

Azt írja Jóska: »nem esztelen kis jószág, sőt velem szemben már gyalázatosan bizalmas. Elkényeztettük, de anyám majd csak visszakényezteti. Most iskolában van. Hidd el, nehezemre esik majd itt hagyni ezt a szájas, fecsegő, feleselő kis leányt. Azt mondja, hogy ha elmegyek, ő gyalog is utánam jön, de talán csak nem teszi meg. Hogy jöttünk, anyám enni adott ugyan, de szava nem volt, kritikus szemmel méregetett bennünket. Keveset aludtam azon éjszaka. Reggel közelebbről szemügyre vette Rózsikát és kezdett a fagyossága engedni. Azután egészen nyájas lett a gyermekhez, nekem pedig extravagantiámért nem tett szemrehányást, csak annyit mondott, hogy ne tartogassak számára valami újabb meglepetést is, hanem, ha van még, hozzam el most valamennyit. Megnyugtattam e tekintetben és most egészen szent közöttünk a béke. A kis leányt megszerette, valamint a testvéreim is megszerették. Majd törvényesítjük valamiképen.«

Nagyon jól van ez így, hála Istennek!

De milyen furcsán vagyok én itt azóta. Ugy hiányzik nekem is! Egy-két baba-rongyot elhagyogatott a dívány alatt, de nem hagytam kisöpörni majd elküldjük neki, ha Jóska visszajön.

Aztán ír a gyerek majd nekünk leveleket, ha megtanult írni.

Savanyú Józsi.

I.

Pletykával volt teli az egész színház. Jól esett neki, hogy sajnálkozó arccal haraphat belé abba a vakmerő, kíváncsi leányba, kinek szekérszámba hordta a virágot s a kihez ma és tán egy-két napra, egyszerre olyan közel jutott mindenki, hogy összevissza valami kis diákja maradt csupán, a kinek előfizetőket gyűjtött volt és portálta a verseit.

Egy félszeg, esetlen kis diák, a ki mindig utban volt, mint egy kelletlen jószág, melyet akár-hogyan eldob az ember, csak elékerül megint. Meghúzódott a páholysarokban, a feljárat előtt egy sarokban, a salonban is a sarokban, - mindig a sarokban. Már hozzá tartozott Rizához és ha kellett neki valamire, ott volt a sarokban. Egy úr elnevezte Savanyú Józsinak.

Riza elővette néha.

Egyik nap simogatta, verseket mondatott vele s poetizáltak. Behúzták fekete fátyollal a világot, requiemet tartottak minden hiábavaló gyönyörűség fölött és este elmentek kódorogni a ködös körutakra, összefáztak, elfáradtak. Mikor haza érkeztek, a kapu alatt úgy búcsúztak el egymástól, mintha egy mohos zárda bástyái alatt venne bucsut keresztes vitézétől a szűz. A fiú nem ment haza, tovább járkált a ház előtt. Riza a hogy fölért, le se tette a kalapját, kinyitotta egyik ablakát és éjfélig sóhajtoztak egymásra, ő az emeleten, emez lent az utcán. A csillagok ragyogtak s foszló, könnyű felhők úsztak le a hold előtt....

A fiú sápadtan állított be másnap reggel, hogy megvigasztalja kétségbeesett hölgyét. Riza meg csupa repülő csipke volt már akkor, mezítelen gömbölyű karjaival agyon ölelt volna egy tavaszt. Kacagott, kacagott s bolondos hangját megforgatta a kis lovag szívében:

- Ugyan sok számárságot hordtunk össze az este!

Az behúzódott a sarokba, kínlódott s a leány gyönyörűséggel zúgta, taposta minden csábító szépségével. Kisérletezett rajta, megalázta, aztán hódolattal emlegette a tehetségét, citált a verseiből, maga mellé ültette, egészen közel.

Néha meg napokig nem volt otthon neki, rá se hallgatott. Most ne alkalmatlankodjék, mert sok dolga van.

- Tudod, nem érdemes az embernek így élni, meguntam ezt a komédiát. Van egy emberem, azt kéne megcsípni. Aztán lesz minden. Megyek, fiam, grófnénak.

A fiú pislogott erre roppant keservesen. Riza adta a kegyelmes asszonyt.

- Az ember megalkuszik magával s punktum. Annak a fráternek van elég pénze. Tudod, mennyire szeretem ezeket a rongyokat. Csupa smyrna lesz nálam ott minden. A divány fölött keresztül húzatok egy bronz rudat s arra egy nagy, nagy szőnyeget akasztunk. A salont fraiseből, mi? Halvány zöld peluche-el, a fabutor palisanderből hozzá? Ezt a hombárt neked adom. Micsoda keserves nótákat faragsz majd itt utánam! Mi?

- Hát a szinpad?

- Miféle keserves pofával nyögöd ezt ki! A szinpad arra való, fiam, hogy az ember jól adja el magát. Te is okosabban tennéd, ha a kőbányai zászlóányákhoz írnál ódákat a helyett, hogy nekem énekelisz.

- De hisz annak felesége van, meg nem is gróf.

- Az mindegy. Örökké szerettem volna egy papot ugratni ki a reverendából. Tudod, egy feleséges embert megbolondítani külföldi munka. Ott fogja hagyni a feleségét, az enyim lesz az is.

Hátra dőlt, elnyújtózott puhán mint egy macska. Ugy a pillái alól lesett a poétára s megigérte neki, hogy ő lesz a titkárja, csak most ne alkalmatlankodjék addig, míg grófnévá lesz.

Az akkor el is ment az utból, de a mint kellett, ott volt megint a sarokban.

II.

Akkor véletlenül nem volt ott, mikor Karvázyné fölment Elzához, hogy visszakövetelje tőle az urát. Szép fiatal asszony volt s olyan bátor mint egy parasztleány.

Egyenesen a szeme közé nézett Rizának s megmondta a nevét.

- Én kész vagyok minden skandalumra, ha nem szakít a férjemmel, - mondta egyszerűen, a tisztességes asszonyok kegyetlen hangján.

A Riza bolondos fejében vitriol járt, bizonyosan ott szorongatja a flaskót ez a féltékeny asszony a muffjában. Félt tőle, de büszke szeretett volna lenni most.

- Miféle skandalumot méltóztatnék választani?- kérdezte szemtelenül, kiegyenesedve. Jóval magasabb volt mint a másik, a ki hirtelenében nem is tudott felelni neki, hanem piros lett s elpityeredett.

A vége az lett, hogy Riza együtt sirdogált a szerelmes asszonykával, a ki kérte őt szépen, hogy hagyjon békét az urának.

- Ugy-e nem is szereti úgy, mint én? Én látta, nagyon szeretem. Az Isten áldja meg, ne vegye el tőlem, mert meghalok.

Riza vigasztalta, úgy beszélt neki mint egy jó öreg nagynéni, csak ne búsuljon már, minden jó lesz. Jó tanácsokkal látta el, hogy mit csináljon azzal az emberrel, a ki semmi esetre se érdemel egy ilyen aranyos teremtet. Az asszonyka kérte, esküdjön ő meg, hogy többet nem fogadja. Riza mindenre megesküdött, a mit a keze ügyébe kapott s vádolta magát, hogy egy olyan roszfajta fehérnép, mint ő, nem is érdemli meg...

Az asszonyka ijedten fogta le mind a két kezével a száját, - ne mondjon ilyet!

Azért is erősítette Riza, hogy bizony ő rossz, nagyon, nagyon. És soha ő nem is lesz boldog. Nem is érdemli meg, hogy boldog legyen. Ezt a másik tagadta. Bánatukban úgy összebarátkoztak, mint két összecusokott zárdai növendék, kiket Agatha testvér csintalanságon kapott.

Az asszonykának lehúzta a felsőjét s beutazták a Riza hóbortos berendezésű szobáit. Megmutogatta az apróságait, a szőnyegeit, egy asztalon ott kapta Karvázyné az ura képét. Riza menten szét akarta tépni, de az asszony nem engedte.

- Jó kicsi uram! - s megcirógatta az arcképet. - Magának adom, de csukja el egy fiókba.

A fiókban meg az ékszerekre találtak. Azokat is megmutatta mind, egy antik nyakláncot fel is próbáltak. A gyerekasszony, a ki így felső kabát nélkül még kisebb volt, elmondta, hogy neki milyen szép boutonjai vannak s milyen kár, hogy most egy sincs itt. Bizonyosan rá disputálta volna Rizára. Nagyon benne voltak a bizalmaskodásban, már pirulva suttogott valamiről a fiatal asszony, mikor a cseléd zavarta meg őket. De Riza be se várta, mit akar jelenteni, - most senkinek sincs itthon!

Hanem az asszonyka elkomorodott, látszott a szája szegletein, hogy mindjárt itt a sírás. Félve kérdezte:

- Ugy-e az uram?

- Szó sincs róla, az két órákor szokott jönni.

Az ablakfüggöny mögül kilestek az utcára, hogy ki volt hát?

A Savanyú Józsi ment a Kerepesi-ut felé, lehorgasztott fejjel.

- No látja!

- De eljön.

- Nem ereszttem be.

- Ugy-e nem?

- Nem, nem! Istenuccse! Ha akarja, elutazom.

Sugárzó arccal nézett föl rá az asszony.

Ha így tenne!... Mert csak egy kicsit lehessen megint az övé az ura, csak néhány napig... De ne mondja meg, hogy hova megy. Senkinek!

Ebben megegyeztek.

III.

El akart utazni Riza, igazán el akart menni; de a színház nem eresztette s e miatt olyan kegyetlen hangulat szállta meg, hogy elfelejtett mindent, a mit ígért.

Bezzeg az asszonyka beváltotta becsületesen az ígétét.

Szegény, tisztességes kis asszonyka történetét kicifrázták az újságban. Komolyan meg akart halni, de egy ó-budai halász kihuzta a jégtaáblák közül s tengernépnek hengegett a parton, hogy milyen nehéz volt.

Egy olyan kis ázott egér lett volna nehéz!

Riza a nagy kanapéja sarkában kuporgott, maga alá szedte a lábait s a lehető legkényelmesebben berendezkedett a síráshoz. Minden újságot, meghozatott, minden egyes számnál külön elsíratta azt a jó, azt a szép, azt az aranyos asszonykát, a kit ő kergetett a halálba. Kínoztá magát az emlékével, visszagondolt minden szavára, minden mozdulatára. És leborult a diványra, zokogott keservesen, szétszórta a haját.

- Én öltem meg! Én!...

A szobában meleg volt mint egy fürdőben s divatos orgona-illat áradt szét a vergődő leány minden mozdulatára.

A fiú alig mert szólni, rémulten nézte Rizát s félt, hogy most meghal. Nem tudta, mit kellene csinálni most. Valamit kellene, azt tudja, de csupa bolondokat beszél. Hogy nem baj, semmi baj, meg hogy mi nem is tehetünk róla!...

- Engem megbüntettet az Isten. A ki én velem találkozik, az elkárhozik. A leheletem is méreg... Mért nem fojtott meg az anyám!

- Ne beszéljen így, nincs semmi baj. Él, benne lesz az esti lapokban is. Majd meglássa.

- Él? - felszökött a diványról s most mindjárt menni akart. Látni akarta azonnal.

De előbb a haját fel kell tűzni... És hogy menjen ő végig az utcán?... Minden ember újjal mutat majd rá. Egy céda, elrabolja, megöli a más asszonyát. Be se eresztenék oda!...

Olyan szép volt ő így, szétbomlott hajjal, könnyes szemekkel, ebben a rendetlen, langyos szobában, színes szőnyegek közt, vágyakozva valami után a mi fájjon, a mi kint szerezzon neki. Hogy megdobálják sárral vagy hogy üsse valaki! Csak bűnhődjék, hamar.

- Elmegyek innen, cseléd leszek!

Látta magát már, a mint lépcsőt súrol, a lábai kicserepesednek, kezeit veresre marja a lúg... Nem sajnálja senki, rugják, lökik s ő meghurcolja bűnös testét minden kínban.

Alázatosan ült le a diványra s erőszakos, vad fantáziája kegyetlenül hurcolta keresztül mindazokon a sanyaruságokon, melyeket most óhajtott magának. Már nincs is itt, vissza már nem is térhet, görnyedten szenved a bűnhődés irgalmatlan súlyát.

Egy barátságos, meleg hang emeli föl:

- Jöjjön el Riza mihozzánk.

Ah, a megváltás!

- Jöjjön az anyámhoz, ott jó lesz, míg megvigasztalódik.

A megváltás!

Menekülhet falura, egy szegény öreg asszonyhoz, a kinek fehér a haja s egy szobában lakik. Annak ő a leánya lesz, a cselédje... Együtt viselik gondját a kis háznak... Korán kelnek, senki se jár hozzájuk, kötenyt köt s gondozzák majd a majorságot. Együtt főzik meg az ebédet, délutánonként elbeszélgetnek a sötétedő szobában, hova semmi hír, semmi láрма be nem hallatszik. A néni köt és mesél a fiáról, erről a becsületes, derék fiúról, a ki az édes anyját kínálja egy megvetett leánynak...

- Megyek. Ma este indulunk.

- Előbb meg kell írnom, hogy megyünk.

Ha azonnal indulhattak volna!

Sebesen papirost keresett elő s mindjárt megírták, hogy holnap mennek. Talán pénzt is küldenénk? Mennyit?... Ugy-e nem haragszik ezért? Ne haragudjon!

A poeta írja a levelet. Riza oda könyököl az asztalra s összesimuló arccal írják meg. A cseléd azonnal el is viszi a postára.

Azután együtt pakoltak s míg az utazó kosár teli lett, Riza beszélgetett magának arról a csendes, eldugott helyről, a hova most sietnek. Azaz hogy ő beszélt, kifestette olyannak, mint egy galambfészek a mesében. Tiszta kis szoba, fehér haju öreg asszony, hosszú esték...

Nagyon boldog volt ezalatt és szerelmes a fiúba, a ki habozás nélkül oda nyújtja a kezét egy elbukott leánynak.

- Majd én beszélek az édes anyáddal, mindent elmondunk neki őszintén, addig könyörgök neki, míg megbocsát.

- Kell is az! Az én anyámnál nincs áldottabb asszony a világon. Sokat szenvedett szegény, de annál jobban tud szeretni. Nem fog kérdezni semmit, meg majd én elmondom, a mit el kell mondani.

- Azt hiszi majd, hogy a feleséged vagyok.

A fiú elpirult. Ezt álmodta ő is! De furcsa is lesz. Hogy is lesz csak?

- Csakhogy mi szegények vagyunk ám, nincs nálunk szőnyeg.
- Baj is az! Ezek az utálatos szőnyegek!... Különben ha akarod, vihetünk belőle magunkkal.
- Jó, vigyünk egyet az ágy elé.

Egy másik kosárba bepakoltak egy kábát. Néhány könyvet is vigyünk!... A lámpát az éjjeli szekrényről, azt is, ezt is, néhány kedves apróságot....

Csakhamar megtelt a második kosár is.

- Valamit kellene vinni az édes anyádnak is.

A poéta hasztalan tiltakozott, egy lila selyem, prémes belépőt begyürt Riza a többi fölé és nehogy kivegye onnét valaki, ráült a kosárra.

Ő már utazott, ott járt a székelőföldön, nem is kérdezte melyik faluban. A kis asszonyka, a kit a jégtáblák közül húzott ki az ó-budai halász, messze volt innen, a világ tulsó felén... De milyen is az a zimankós Nemere, mely itt lakik a sziklák közt s ha neki indul, csonttá fagy az a kit utban talál?

A fiú mesél a Nemeréről:

- Sokszor megesik, hogy fazekasok mennek a szent-györgyi vásárra s eléjük áll a Nemere. Csak a másik héten kapják meg őket az uton, ló, ember mind megfagy s beteregeti őket hóval a szél.

Megborzong ettől Riza. Szegény, szerencsétlen fazekasok... Borzasztó!

IV.

A levél, az elment, meg is érkezett. Nem bántotta a Nemere.

Az öreg néni áhítatosan bontotta föl a fia levelét, az egyetlenét, a drágáét, a ki messze kiment a dicsőség után s most azt írja, hogy jön, hoz valakit, a ki »nekünk a világon legdrágább«.

»Vegyen anyám mindent, a mi kell, úgy várjon minket, hogy a boldogságomat viszem. Beteg szegény, de majd meggyógyítjuk.«

Milyen öröm volna bejárni ezzel a levéllel minden ismerőst! De azt is írja, hogy ne tudjanak erről a szomszédok. Valami titok, de ne tudjon róla senki!...

Az ő fia gonoszat nem csinál, mi lehet?

Egy zsöllér asszony is lakik még az udvaron, az menten észreveszi a nagy takarítást, hogy hurczolkodik ki minden párnával a déli napra, porol, tisztogat, akár nagy ünnepek előtt.

- Nagyasszonyom vár tán valakit?

Az öreg rémulten tagadja s egyszeribe visszahordja a párnákat. A szomszéd nem hagyja annyiban, már csak nem nézheti, hogy egymagára cepelkedjék, valamit segítene ő is! Hisz minden szegletet ki kell takarítani, minden széklábat le kell törölni, virágot kellene tűzni mindenüvé... Az Isten megbocsát, - jön a fiam Maris, meg... A fiam!

Erre sírni kell, mert az öröm úgy megmarkolja az ember szívét, hogy fáj belé.

Délután a szénmerő lapátot megtüzesítik a kemencében s arra egy kis cukrot, meg néhány csöpp ecetet tesznek, hogy kifüstöljék a szobát, mert olyan állott szag van benne.

Az ablakok estig tárva vannak, hogy szellőzzék, de a tűz ki ne aludjon ám azért.

Két ágyat húznak fel az első szobában s a hátsóba hordják az ő ágyneműjét. Egy párna neki untig elég. Már ő ezután ott fog lenni, magára.

- Talán bizony asszonyt is hoz?

Nagyasszonyom torkát elszorítja a szíve dobogása, mosolyog is, sír is, mondaná is. Leül, fölkel, nem kapja a helyét. Maris eldicséri neki a fiát, a ki szép, jó, - az Ur Istenünk segítse jóra!

Egyre van valami igazítani való.

Mit is szeretnek majd vacsorára? Még fát kell behordani, hogy legyen bent elegendő.

Már minden rendben van, az ágyak megvetve, a vacsorát csak éppen oda kell tenni a tűzhelyre, a mint jönnek. Ha kocsizörgés hallanék!...

A konyhában ülnek Marissal, a ki szintén álmos, de már megvárja őket ő is. Suttognak, mintha már ott aludnának a vendégek bent, a habos fehér ágyon.

- Talán már nem is jönnek meg ma. Maris néne, feküdjön le maga.

- Nagyasszonyom se várná már ma. Éjfél elmúlt, Régenbe kilenc órakor megjött a gőzös.

- De még én várok egy kicsit, talán csak jönnek már.

- Már akkor én is itt maradok addig.

Mert Riza egészen jól elképzelte, éppen olyan csend van itt, semmi hír, semmi lárma be nem hallatszik. A parázs hamvasodik a tűzhelyen s a fehér hajú néni mesél a fiáról, arról a becsületes, derék fiúról, a ki az édes anyját kínálta egy leánynak...

A Grób-familia.

A Grób-familia teljesen a színházhoz tartozott, úgy oda tartozott, mint a cserfa oldalán nőtt taplógomba a fához.

A tempós vén Grób az emeleten, a szabóműhelyben dolgozott és rendesen egy négyszögletes üveg állt a szék alatt, melybe félliter fért. Náci, az inas naponta négyszer-ötször leszaladt a helyes kis üveggel a kocsmába, a hol egy hétre hiteleztek a színháziaknak. Hamar kellett járnia, mert ennek a szabónak az a tulajdonsága volt, hogy addig egy öltést se tudott tenni, míg az üveg nem volt ott a széke alatt.

Náci repült szívesen, mert keblét a művészetért lobogó láng hevítette, lett volna ő kellékes, diszletező vagy akármi, csak hogy ő is a színháznál lehessen. A vérivel töltötte volna meg azt az üveget s a szabóműhely színes rongyai közt a Romeo úr szerepéről álmodott.

Őt is a Gróbékhoz számították s Grób Nácinak is hítták. Tudja isten mi volt az igazi neve.

Az asszony irgalmatlanul sovány fehérnép volt, a kórusban énekelt, hátul, egészen hátul. Volt egy rettenetes, sárga hurcos díszköntöse s a *Peleskei*-ben ő adta vasárnap délután a boszorkányt. Őt is Gróbnénak hívták, mert hűségesen együtt élt a szabóval, fizette érte a heti számlát pontosan és lett egyszer egy kis leányuk is, a Grób Linus. Alighanem az ő gyerekük volt, mert borzasztó nagyra voltak vele, a míg kicsi volt. Az asszony el nem hagyta volna magától, csak éppen a míg a szinpadon dolgozott s a mint szabadult, futott be hozzá az öltözőbe. Mert minden este fölvitte a gyereket a színházhoz a ruháskosárban, melyben a sárga hurcos díszköntöst szállította oda az egyéb szükséges motyóival együtt. Náci segített neki kosarat vinni.

Az anyai szeretet divatba jött a kórus öltözőjében, egyik a másik öléből kapkodta ki a gyereket s közös erővel szoptatták, ami tulajdonképpen jó szerencse volt a sovány Gróbnéra nézve. Az volt a büszkébb, a kinél rívás nélkül maradt a baba. Ruhát is ott csináltak neki az öltözőben, mosdatták, ringatták s ha aludt, nem veszekedtek hangosan. Csupa pántlika, meg másli volt az egész gyerek. Az egyik Fifinek hítta, a másik Szerpolettnak kutyusnak, majomnak, de mindenik a magáénak nézte, a mi úgy is volt: az egész színházé volt az a gyerek, bár Gróbné határozottan kikérte ezt magának, mert van annak becsületes neve - Grób Katalina és tessék úgy szólítani!

Már most hát mindenki azért is csak úgy szólította állandóan: »Grób Katalina.«

Grób Katalinának nagy, keserves sírások közt kezdtek jönni a fogai.

Minden egyes foga viharos szenzációt csinált az öltözőben. Megtapogatta mindenik hölgyecske s pompás óvintézkedéseket ajánlottak a lehető veszedelmek ellen. Mindenféle teák és majszolni való viola-gyökerek voltak ott készenlétben s föl a szabóműhelybe is híre ment, hogy Grób Katalinának jönnek a fogai. A tiszteletreméltó atya bámulatos hidegvérrel fogadta ezen újságot s ama lelkiismeretes tanácsot adta az ügy megfontolása után, hogy - jó lesz a gyerekekkel dugót rágatni. Toltak akik azt állították, hogy törköly-pálinkás üvegből való dugót ajánlott volna. Különben is ez az atyai tanács csak annyiból nevezetes, mert ez volt az ő első és utolsó beleavatkozása a gyermek nevelésének kérdésébe.

Megnőttek a fogai. Tejfehér, éles kis szerszámok voltak azok s amit közéjük kaphatott a Grób Katalina, azt szerte marcangolta mint egy kis macska. Kiváló előszeretettel kínoztta meg a Náci ügyetlen kezeit, mert az, ha csak szerit ejthette, babázott vele s olyan esetlenül, mintha egy tű lett volna, melyet jól megmarkol, nehogy elveszítse.

Itt nőtt ki a pólyából Grób Katalina a mastix szagu öltözőben, a festékek, pomádék és mutatószalagok közt. Látni se tudott még, már megtanították őt saját magára mosolyogni a ferdén mutató olcsó tükrökben. Mert tükör volt ott sok; ha pudert meg festéket úgy kér is kölcsön, de tükre az van mindeniknek.

Járni is ott tanult az öltöző asztalon s az volt a szerencsés, a kinek belelépett a puderes skatulyájába.

Egy kis pörsenés támadt az állán, - arra menten ragasztottak egy helyes szépségtapaszt s úgy találták, hogy az nagyon jól áll neki. Kosztümöket szabtak rá, felöltöztették parasztmenyecs-kének, bokorugró, pipacs-szinű szoknyába, a miben nagyon aranyos volt; megtanították, hogy kackiásan csipőre rakja a kezeit, piros babos kendőt kötöttek a fejére. Aztán francia udvarhölgynek öltöztették, hosszú uszályos atlaszba, fehérre rizsporozták a haját s napraforgót tűztek a mellére - szóval mindenféle kedves komédiát üztek vele s észre is alig vették, hogy a lapos mellű, sovány Gróbné meghalt, meg.

A férfi-öltözőben az a vélemény dominált, hogy úgy is muzeumba való volt már, nem a kórusba s kint a földszinten arra voltak kíváncsiak, ki öröklí majd a sárga hurcos díszköntöst.

A műhelyben egész héten ott állt a szék alatt az üveg, mert Náci kerített hozzá még egyet a bánatos családapának s míg az egyikkel oda járt, ott volt addig a másik. De ez csak az első héten volt ilyen rendben, a második héten már csökkent a hitel és rohamosan hanyatlott. Sokszor mind a két üveg üresen állt a szék alatt és a szék is üresen állt. Ennek a szabónak szüksége volt a rendes családi életre, hogy rendesen ihassék és addig nem is volt semmi baj, most meg alig győzte őt Náci előkeresni, ha elindult búsulni.

Grób Katalinából meg lassankint Linuska lett. Mély gyászba húzták a temetésre, minden fekete volt rajta és crèpe - s aztán az a fekete megfakult, ő ki is nőtt belőle, mégis az volt rajta.

Nyurga, szeplős kis leány lett belőle, mind ott lődörgött a színházban. A fészekhagyók fajtájához tartozott, az imént bújt elő a tojásból, már futott s itt is csipet egy magot, amott is talált egyet, elfért két összetolt kulissza közt s az asztalfiókból is előtermett, ha adni akartak neki valamit.

Náci előkereste esténként s vitte haza és rá csukta az ajtót. Aztán előkereste a családapát s azt is haza vitte, a mi nem kevésbé fáradságos vállalkozás volt, mert az öreg olyan zajos előadásokat rendezett utközben, mintha Lear királyból tartott volna állandóan főpróbákat, pedig ő csak szabó volt teljes életében s inkább a Nácinak lett volna jussa ilyesmihez. Átkozódott és fenyegette a sorsot, meg a gonosz emberiséget, kivált a hálátlan gyermekeket, a kik így bánnak a megöszült atyával.

Náci pedig úgy bánt vele, hogy fölkapta a hátára s loholt vele haza. Otthon felolvadt az atyai szív fagya és sűrű könnyek közt hirdetett bocsánatot gyermekeinek az ágyból. Nácinak megbocsátott azért, mert a fia, Linuskának pedig azért, mert a leánya.

- Oh édes gyermekeim, csak ti értetek élek még!

És befordult a fal felé s horkolva elaludt. Néha többet is beszélt. Emlegette az anyai örökséget, mely leányára várakozik. Ilyenkor valószínűleg a sárga köntösre gondolt. Vagy talán a pontosságra, melylyel minden szombaton kiegyenlítette számláját a kocsmában a megboldogult művésznő.

- Ha én azt még egyszer az életben megérhetném, nyugodtan hunynám le a szemeimet.

Ha a sárga köntöst óhajtotta még egyszer látni a szinpadon, azt nem sokára megérhette volna. A sárga köntösön lehetetlen volt túladni, Linuska meg roppant sebesen belé nőtt.

Ez a bitangjába fogant, szellős helyen termett kis vadvirág úgy fejlődött, mint a gyom. Ott tapostak el fölötte, alig vették észre, egy nehezebb diszlettel agyonnyomhatták volna, mégse érte soha semmi, egyszerre lett szép és nagy. A szemei jól nyitva voltak és ragyogtak, mindent látott és olyan mohón nézett mint egy vércse.

Náci költeményeket szabott bele abba a köntösbe, mely az ő számára készült fönt a műhelyben. Mert ő volt a csillag, mely ott fényeskedett a kórus legelején. Előadás után Náci kísérte haza s úgy ment mellette, mint egy szuszogó bulldogg, készen menten torkába kapni az utonállónak. Mindaz, a mit a színpadról álmodott, Linuskában egyesült most és mindent elkövetett, hogy meghódítsa. Mintha nem is ismerte volna eddig és csak most mutatták volna be neki, úgy beszélt hozzá. Egész nap azon törte a fejét a műhelyben, hogy mit fog mondani neki este, előadás után, a mikorra kiöltözött és sárga keztyűben várta az öltöző előtt. Egyszer megpróbálta önözni, a leány a szeme közé nevetett.

- Meghőbörödtél, te Náci?

Náci erre iszonyú zavarba jött s egy kukkot se tudott szólni.

Beszélt azonban a leány, okosan, mint egy vén színházi mama.

- Ne költs te virágra, te Náci, ki az ördög látja azt a virágot, a mit haza hordasz nekem. A kórusba ugyse adathatsz föl virágot. Otthon meg főtt tojást vacsorálunk, émelyedem, ha rá gondolok. Tudod mit, vegyél a karmesternek szivart, hogy dicsérjen a direktornak. Énekelni taníttass vele. Ez a vörös orru cseh annyit se ért ugyan hozzá mint te, de legalább nagyra lesz vele, hogy órái vannak velem. Másszunk ki valahogyan a kórusból, Nácikám. Lásd, ha a városba volna műhelyed, hitelbe dolgozhatnál az ujságíróknak!

- Veszek azoknak is szivart.

- Oh de számár vagy! Majd beszélek én azokkal. Bízd csak rám azt!

- Csak azokkal ne kezdj ki Linus!

- Soha se félts te engem!

Vett Náci a karmesternek szivart s a leány csakugyan apró szerepekhez jutott, melyeket vakmerően csinált meg este. Kiugrott a kirakatba s minden szem észrevette. Ugy tudott mozogni, hogy lehetetlen volt észre nem venni. Hangja alig volt, de azt a kicsit kézzel, lábbal pótolta és mert a kezei gömbölyűek, a lábai formások és kicsik voltak, úgy vették, mintha csupa csengő hang lett volna. Egyszeribe körülrongták a darazsak s a Náci csak szuszogott, marni, harapni akart, de a kis boszorkány pórázon tartotta, a kit ő megcirógatott, az előtt szépen meg kellett lapulni Nácinak.

- Nem érdemes ezekkel vesződni - oktatta a leány. - Csak a szájukat koptatják, hadd koptassák! Lärmát csapnak az embernek. Jó az! Te csak arra ügyelj, hogy a papa ne kérjen tőlük pénzt kölcsön, inkább adj te többet a papának. Van pénzed lelkem?

Egy este megszólította Linuskát egy igazi habitué. Körülnézett a leány, hogy hányan látják ezt? Az ügyelő s csak a diszletezők voltak a színpadon, megköszönte hát sebesen a gratulációt s bocsánatot! öltöznöm kell, - besietett az öltözőbe ő is. Teljes világítás mellett akart ő ismerkedni és jól számított, mert az az úr megvárta. Láta mindenki a Grób Linus nagy hódítását. Összesúgtak mellettük s erősen lesték, hogy mit beszélnek.

- Mondja csak, ki az a kinyalt zsidó legény, a ki haza szokta kísérni esténkint?

- Az, az a Náci - kacagott a leány. - A mi Nácink! Hát nem ismeri, a művészi lelkületű szabónk. A pólyáimat is ő varrta. Olyan kedves!

- Tudnék én kevésbé alkalmatlan szabót is ajánlani önnek.

- Köszönöm, még nincs mihez öltöznöm.

- De lesz.

- Én is azt hiszem.

Előadás után karon fogta hűsége Náciját a leány, testvéri bizalommal csevegett vele hazáig. A kapu előtt azt ajánlotta, hogy ne menjenek még haza, olyan szép holdvilágos este van, - sétáljunk még!

Nácinak el kellett mondani mindazt, a mit tudott a familiáról, az öregről, az asszonyról, meg mikor ő kicsi volt és Grób Katalinának hívták az öltözőben.

- Furcsa népség is vagyunk mi, te Náci!

- Az ember nem tudhatja, mi lesz.

- Dehogyan nem! - mondta a leány olyan határozottan, mint a ki világosan látja a dolgait.

- Csak nem jó a színháznál, - sóhajtott nagy bölcsen a Náci.

- Te, mi tulajdonképpen testvérek vagyunk, ugye? Te vagy a bátyám, te majd ügyelsz szegény papára. Milyen jó vagy te! - és közel simult hozzá.

A fiú elsétált volna így az örökkévalóságig és hallgatta volna szótlanul, akármit mondjon is neki.

- Én rá is neked kell majd vigyázni. Hát ha én is úgy kerülök majd egyszer vissza hozzád, mint az anyánk a papával. Te a műhelyben leszel, csak ne igyál annyit sohase. És megöregszünk.

Összerázkódott a szép leány s dideregve emlegette a sárga köntöst, a familia örökséget. Ugyan kié lehetett az? Talán a nagyanyánké? Hát az ki volt? Az is egy Grób volt.

- Nem jó a színháznál.

- De jó, nekünk már jó! - felelt sebesen. Két szeme szinte világított az enyhe, hamvas, májusi éjszakába. - Csak nem maradok ám itt.

- El akarsz menni?

- Hát te nem örülsz neki?... Azt kívánnád nekem is, hogy itt penészedjem meg a kórusban, azért tanítottál, azért költöttem rád minden utolsó garasodat? Ki tudja különben, talán majd én is visszakerülök egyszer úgy ide hozzád.

- Te nagy művésznő leszel Linus!

- No lásd, édesem! Boldog leszel, tudom, ha azt hallod rólam. Már el is szerződtem innen. Te ügyelsz apánkra és én rá is gondot viselsz azért majd folyton.

- Igen - nyögte keservesen és már nem hallott semmit abból, a mit a leány beszélt neki, vidáman, ezer hangon.

Mentek egymás mellett a csöndes, édes, tavaszi éjszakában.

A gyerek.

Ők ketten, egy öreg ember, meg egy öreg asszony, már semmit se tudnak a világról. Csak annyit, hogy a szegény embereknek nem valami jó dolguk van benne és hogy minden napról-napra drágább. Nyáron jobb, mert nem kell annyit tüzelni, mint télen. Az idén alig győzték magukat fával, három öl is csak szűken hogy elég volt. Az a jó Isten csak a telet venné el az emberről!

Néha rosszat álmodnak, kivált az asszony, a mit ő megálmodik, az mindig beteljesül.

- Egész éjszaka azzal a gyerekkel vesződtem. Meglásd, éri valami! Irjál neki, te ember!

- Azt lesse, hogy én irjak neki. Törődik is az mivelünk. El se olvassa a leveledet.

Egyes napok közé mérik az időt. Ma lesz húsz esztendeje... Éppen ma nyolc éve...

- Ma tizenhét esztendeje vitted a gyereket Pestre. Te ember! Istenem, hogy eltelik az idő...

- Mennyi bajom volt vele akkor is az uton. A szentnek se akart harmadik osztályon utazni. Én nem tudhatom, kitől tanulta azt a nagy uraskodást! Ti vertétek azt is bele.

- Már ugyan, hogy mondhatasz olyat!

- Mondom is, mert ha én rám hallgattok, más rend lett volna vele. Most öreg napjaidra bezzeg lesheted, a míg egy levelet ír. Tőlem ugyan ellehet! Nekem ne írjon!

Dél felé szokott arra menni a postás, de az ember látni se akarja, úgy tesz, mintha nem hallaná mikor az asszony megkérdi tőle, hogy van-e valami? Csak aztán szól ki a konyhába:

- Ugy-e mondtam! Azt várhatjátok!

Délután nagy készülődésben van az asszony. Keres valamit, de el nem árulja, hogy mit, egy szóval se kérdezősködnék. Először az asztalfiókot rakja ki, a régi leveleket, fakult keztyűket, apró skatulyákat, ollót, cérnagombolyagokat, gondosan lekötözött kis csomagokat, melyekben istenbizony nincs semmi őrizni való. Régen, régen elkopott köntösök szövetjeiből egy-két darabka, a mi lehullott az olló alatt s eltették akkor foltnak. Ma is megvan még, valamire jó lesz egyszer. Ezeket a jeles csomagokat sorra kioldozza és ismét gondosan visszaköti. Csak nem találja sehol azt, a mit keres.

Az ember úgy tesz, mint a kit a legkevésbé érdekel ez, csendesen pipázgat az ablak előtt.

Az asztalfiók után a szekrény következik. Mintha egy gombostű tévedt volna a szépen sorra rakott fehérnemű közé, melyet okvetetlenül meg kell találni. Az asztalkendők közt is vannak levelek, meg gondosan összekötött csomagok. Kis aranyos nyomású cédulák: »A szorgalom jutalma«. - A gyerek kapta azokat az iskolában. Valahányszor egy ilyen cédulával jött haza, másnap rendesen kapott a tanító is valamit, hol sonkát, hol befőzöttet, hol egyebet, legalább jobban gondolt a gyerekkel.

A szekrényben sincs az, a mit annyira keres.

És az az ember az ablak előtt csak nem mozdul akkor se! Mikor jól hallhatja, hogy a felesége milyen keservesen áll föl egy székre, hogy a szekrény tetején is kereshessen. Szerencsére ott van! Persze hogy ott van a toll és a tintás üveg. De az üvegben nincs tinta, egészen beszáradt.

- Minek az a tinta? - kérdi ekkor, ki se véve szájából a pipaszárat az ember.

Nem kap választ. Csak hadd nézze, mint vesződik a szegény felesége tovább, hogy föleressze a tintát, hogy letakarítsa a tollat, hogy papírost találjon, aztán meg még ujságpapírost a papíros alá.

- Kíváncsi vagyok rá, hogy mi lesz ebből?

- Hogy mi lesz! - szól keserűen az asszony, folyton tipegve, folyton készülődve. - Az lesz, hogy a síromban se felejem ezt el! Van lelked ezt nézni? Van? Meg tudod állni, hogy csak pipázol, meg?

- Hát mit csináljak? Már ezt a kis pipát is irigylitek tőlem, már ez se tetszik talán?

- No csak pipázzál hát, csak te pipázzál - és visszateszi a tintásüveget a szekrény tetejére, azután visszateszi a tollat, a papírost, mind egyenkint, szótlantul, azokkal a tétova mozdulatokkal, mint a ki örökre készül búcsut venni a kedvenc tárgyaitól. A szobában sötétedik s ő is leül a másik ablak mellé. Ott ülnek szótlantul, távol egymástól.

- János! - szól engesztelő hangon az asszony.

- Hallom.

- Alszol?

- Dehogyan alszom.

- Azt gondoltam.

Megint csönd lesz. Valami monoton dúdolás hallatszik be kívülről, a konyhaajtó küszöbén üldögélve, a cselédleány fujdogálja az ő örökké egyforma nótáit. A távolból egy éles, hosszú fütytyentés jelzi az elhaladó vonatot, melynek dübörgése sokáig rezeg a levegőben. A láncos óra rekedten veri az egyhangú taktust a falon.

- Apjuk!

- Mi az?

- Tudod milyen nap lesz holnap?

- Milyen?

- Istenem, te ember!... Hát a fiad születésnapja.

- Hát aztán?

Az öreg asszony sírni kezd, nem zokog, csak sír, sír, szép csöndesen, éppen mint a hogy az a leány dudolgat kint a küszöbön, a hogy a láncos óra ketyeg, egyformán, békességgel.

- János!.. Nálad van a zsebkendő?..

Az ember fölkel a helyéről s oda adja neki a zsebkendőjét. Azután visszaül megint a maga székére, az öreg emberek nehézkes, szinte csikorgó mozdulatával, nagyot sóhajt ő is:

- Holnap bemegyek dohányért.

Lassan megtömi a pipáját, rágyújt s egy jóízű szippantás után megjegyzi:

- Holnap lesz huszonhat éves.

- Reggel öt órakor - mondja az asszony.

- Hogy esett, bőrig áztam érte az udvaron.

- Minek is mentél ki?

- Mondtam már elégszer, nem tudtam egy helyt ülni.

- Az Isten mégis meghallgatott bennünket annyi esztendő után.
- Mit értél vele, most rád se gondol.
- Ne mondj olyat, ne mondj olyat!
- Biz én mondom. Ha gondolna, hát írna vagy eljönne az emberhez, de mi vagyunk neki a legutolsók. A múlt hónapban lesz három éve, hogy eljött utoljára, egy hét is hosszú volt neki köztünk.

Az asszony nem felelt, csak utóbb: - Unta magát szegény gyerek... Arra te nem is gondolsz, hogy milyen szép levelet írt új esztendőre. Akkor írta, hogy küld neked egy tajtékpipát.

- Máig is küldi.
 - Ugy beszélsz róla, mintha nem is a te fiad volna.
 - De nagyon tudom. A míg tudta, hogy van miből küldjek, bezzeg nem hagyta elfelejtenem ő se. Akkor írt eleget. Ugy ki tudta cifrázni mint egy prókátor. Téged is hamarosan kiforgatott, ha pénzt érzett nálad.
 - Ne bántsд szegény gyereket!
 - Mindig ezt hallottam! - folytatta kissé indulatosan az ember. - Te bezzeg oda adtad volna neki az utolsó falatot a szádból. Azzal rontottátok el. De majd más rendet kezdek ezután vele!
- És mintha ott volna a gyerek, hogy kezdődjék a más rend, felállt az öreg ember s keményen szorította a pipaszárat - s az öreg asszony hangosan sírt, éppen mint ha ott volna a gyerek, a kit meg akar nadrágolni az apja...
- Hát ne sírj már annyit! - mondta mogorván s közelebb ült az asszonyhoz. A pipája minden szippantásra meg-megvilágította a szobát.
 - Iszen nem mondom, neki is van elég gondja. Az élet nem bolondság olyan nagy városban.

Az asszony is sietett a védelmére:

- Meg azt te nem veszed, hogy húsz éves kora óta mennyire magára maradt.
- No az volna szép, hogy egy húsz éves ember se tudjon megélni a maga lábán. Eleget költöttünk rá addig. Hány éhenkórászt tartottam mellette folyton!
- Te sajnálod?
- Az ördög sajnálja. Hadd legyen ember belőle! Csak valami haszontalan fehérnép el ne csavarja a fejét. Biz én nem csodálom, hogy bolondulnak utána.
- Ugy-e?...

Az öreg ember sebesen pödörgeti a bajuszát, fáradt alakja kissé kiegyenesedik s valamivel élénkebben beszél a fiáról. Az asszony sorra emlékezik arra az időre, mikor még egészen kicsi volt.

- Emlékszel, mikor fölment a padlásra s kirázta az ablakon a sok drága fosztott pelyhet a párnákból, hogy esik a hó?

A férfi mosolyogva beszéli tovább:

- Mikor fölmentem utána, úgy elbújt, hogy sehol nem találtam.
- Mennyire megijedtem - kapja el tőle a szót az asszony, - hogy valami baja lett. Mind könyörögtem neki a padlásajtóból, édes fiam, gyere elő! Nem bánt apád, csak gyere elő!
- Hát mikor korán reggel szaladt hozzám az ágyba s nem engedte, hogy fölkeljek mellőle?

- Hát mikor az órát vetted neki a születésnapjára, emlékszel rá?
- Persze szétszedte másnapra! Ami a kezibe került, annak vége lett.
- Milyen erős volt!
- Nem volt ostoba, az szent.
- Meglásd, viszi még valamire!
- Hogy viszi valamire? - szólt büszkén az apja. - Az volna szép!... Hát te azt hiszed, hogy csak afféle ráadás az a gyerek ott Pesten? Azt látnád, mikor bemegy a kórházba, hogy lesi minden ember, amit mond...
- Aztán lámpát gyújtottak és az asszony elővette a tollat, a tentásüveget s a papirost és az öreg ember nagy hasas betűkkel írta: »Kedves Fiam István!« Az asszony is az asztal mellett ült s megkérdezte: jó-e a toll? Elég közel van a tinta?
- Ne tegyünk még egy kis papirost alá?... Olvasd el, hogy irtad neki?
- »Kedves Fiam István!«
- Javítsd ki, János!
- Hát mi nem tetszik benne? Talán csak nem szólítom nagyságos urnak?
- Ird úgy, hogy »Kedves Fiunk István!«

Boszorkány a sarkon.

Egyszer volt egy fekete asszony, aki mindig a sarkon ült, almát árult és mindent tudott.

A jó emberek úgy féltek tőle, féltek babonás félelemmel. Egy deszkabódében üldögélt és valóságos koporsó formája volt a deszkabódének és onnan mintha örökké két viaszgyertya sárga fénye sugárzott volna elő - az ő sárga két szeme.

A bódé teli volt sóhajtással, meg nyirkos homálylyal és ő ott ült és soha meg se mozdult. Megigézte az utcán repülő zokogást s az beszállott hozzá, aztán többé nem is bocsátotta el. Begyúrta maga mellé és alatta és mellette csupa engedelmes, meghalt sóhajtás lakott. Meghúzódtak az ölében, ócska nagykendője alatt jó puhán és ő melengette őket, cirógatta, susogott nekik és úgy altatta, altatta őket.

Már száz éve is ott ült.

A bódétól nem messze kezdődött a sétatér, öreg fák voltak a sétatéren, azokról télen lepergett a levél és nyáron zöldek lettek, de ő mindig egyforma maradt. A sétatérre sokan jártak, de tőle soha se vettek almát. Ő azonban mindent látott és tudott mindent. Néha kis gyerekek megálltak a bódé előtt s egy krajcárért almát kértek. A fekete asszony úgy tett, mintha a földről akarna almát adni, lehajolt és sokáig lehajolva maradt, hogy az alatt lopjanak a gyerekek almát. De mikor fölemelte a fejét s a gyerekekre vetette sárga szemeit, azok eldobták a lopott almát s rémülve eliramodtak.

Ő pedig nevetett magában, de az nem látszott az arcán és motyogott, de azt nem lehetett hallani.

Szemközt a bódéval volt a hegyoldal és a sziklák közt rongyos apró házak kuporogtak. Egyszer kiűzte őket a város és ők gyáván szaladtak, egyik a másikon taposott keresztül, míg lihegve le nem rogytak ott a meredek hegyoldalon. Azóta esténként a köd, mint egy beteg test párája, onnan mászott le az utcákra és az ablakokból az a szennyes hegyoldal nézett le sanda, véres, apró szemekkel a cudar városra.

És ha ott egy rozzant ajtó lopva kinyílt a ködbe és kiszabadult egy fülledt sóhajtás, azt már leste a fekete asszony a hódében, beléakasztotta hegyes körmeit, bevonszolta magához és soha azután el nem bocsátotta és úgy sugárzott a szeme, az ő sárga két szeme.

Télen, mikor hullott a hó és senki se ment a sétatérre, este is, mindig ott ült a fekete asszony. A híd mellett égett egy lámpa és mikor a lámpa fényébe ő belenézett, annak is sárga lett a lángja.

Már száz éve ott ült.

Őszkor is, mikor esett a végtelen eső és senki se ment a sétatérre, este is mindig ott ült a fekete asszony.

Jövendőt mondott a sóhajtásnak.

Egyszer egy rozzant ajtó megnyílt lopva a hegyoldal ködében és onnan egy asszony surrant le a város felé és azt már régen leste a bódében a fekete asszony.

Esett az eső és nagyon csúszós volt az ut, de csak leért szerencsésen és a fekete asszony maga mellé ültette a bódében és mosolygott, de az nem látszott, hanem csak a hegyes fogai látszottak, amint mosolygott.

A másik asszony fiatal volt és kíváncsi, de félt.

A fekete asszony közel simult hozzá és a szél valamiért dühösen vonított a sétatéri fák ágai közt és egy rozszant ajtó tárva maradt a hegyoldalban és azon is besikoltott a szél.

De a fekete asszony lágyan susogott és folyton nézte a másik asszonyt, aki halkán sírni kezdett. Be is takarta, meg is cirógatta.

- Fázol te Lidi, fázol; - és még közelebb simult hozzá, a szenes bögrét is a lábai alá tolta, a nagykendőjét is megosztotta vele. Az csak sírdogált csöndesen és nem tudott elfutni. A sárgaszemű asszony motyogott neki, suttogott és a szél vonított a lombtalan ágak közt, a híd alatt sustorogva rohant a víz és a fekete asszony úgy hajlongott, mialatt suttogott, mintha egy kis mérges babát altatna és a sárga szemei kerekre tágultak. A sötétség is sárga lett a szemeitől.

A síró asszony szemében fennakadt a könnycsepp és még jobban félt, mert egy mámoros ember tántorgott a bódé felé és rekedt hangon énekelt. A fekete asszony sebesen betakarta nagykendőjével és olyan jóízűen nevetett a lelkében, de az nem látszott az arcán.

A részeg ember nagyot csapott a bódé oldalára, hogy csak úgy recsegett az ökle alatt minden deszka, de a sárgaszemű asszony kinézett rá és a részeg ember nagyot káromkodott és elszaladt. Futott, futott, vissza se tekintett. A síró asszony alig mert előbújni a kendő alól.

- Mind ilyenek - súgta parancsolólag a remegő asszonynak, mire ez engedelmesen ismételte:

- Mind! mind!

És a fekete asszony most egészen közel bújott a síró asszonyhoz, a lehellete forró volt, mint a láng, az érintése hideg volt, mint a jég.

Suttogott neki, egyre suttogott, amitől annak nem is dobogott már a szíve. Az arcán is megfagyott minden vonás és csak a fogai vacogtak. Egy fehér macska felszökött a száz éves almák közé, felgömbölytette a hátát és duruzsolt és a szemei úgy villogtak mint a parázs. A síró asszony sikoltott és lélekszakadva elfutott a fák közé.

A fekete asszony behúzódott a nagykendőjébe és nagyot nevetett, minden ránc vonaglott a lelkében, egészen kitátotta a száját, de egy hangját se lehetett hallani. A fehér macska alázatosan lapult az ölébe.

Már ezután minden este eljött a síró asszony és egy rozszant ajtó tárva állott a hegyoldalban és azon besikoltott a szél.

Reszketve jött a bódé felé és nem is tudott már parancsolni a lábainak, pedig szeretett volna keresztül ugrani a híd karfáján. A fekete asszony nem is nézett oda, de jól látta azért és tudta jól, hogy nem fog keresztül ugrani a híd karfáján.

Széles csipői is reszkettek, úgy dobogott a szíve, úgy pihegett. Ám a fekete asszony maga mellé ültette és nézte, nézte, addig nézte, míg csak el nem állt a szíve dobogása és nem tudott reszketni és ahol megérintette őt a sárgaszemű asszony fagyos keze, ott mintha sóvár pókok szívták volna a vérét és a vére forró hullámokban vágatott keresztül lenyűgözött, mozdulatlan tagjain.

És a fák alatt mámorosan tántorgott egy ember, aki nem mert már énekelni és közel se mert jönni a bódéhoz. Sáros volt lucskos volt, és az is nagyon jó volt ő neki, hogy az ólmos hideg eső becsurgott a forró mellére.

És a híd mellett lobogott a lámpa, az eső egyhanguan kopácsolta a bódé tetejét. A fekete asszony suttogott:

- Milyen szép vagy te, Lidi! Nagyon szép vagy!

A szennyes hegyoldal apró vörös szemeivel pislogott le a városra.

Ekkor jött a sötétségből egy úr és a fehér macska szőre felborzolódt és duruzsolt, míg a fekete asszony édes hangon kérte az urat:

- Szép uracskám, vegyen almát!

És erősen szorította a másik asszony kezét és úgy nevetett magában, de úgy!

A sötétségből jött egy úr, megállt és kinyújtotta a kezét. Fehér volt a keze, az arca is fehér volt és a szemei is fehérek voltak.

A siró asszony be akarta hunyni a szemeit, sóhajtani is akart és nem jutott az eszébe egy szó, csak egy szó se. A szél meg ordítva rohant a sétatér fái közt, vacogott minden ág és ekkor egy durva, nehéz, barna ököl csapott a bódéra, recsegett, ropogott minden porcikája és a fiatal asszony nagyot sikoltott, mert szeretett élni.

És lélekszakadva futott a fák közé. Lucskos ruhájában el-elbotlott, de futott és az ólmos hideg eső becsurgott a gőzölgő mellére, haja hosszan lobogott utána és a mámoros ember is rohant utána és kiabálta:

- Lidi! Lidi!

A fekete asszony sárga szemei is futottak utánuk. A fekete asszony ott ült a sarkon tovább és nagyon nevetett, egészen kitátotta a száját, de egy hangot se lehetett hallani.

A fekete asszony azután is mindig ott ült a sarkon, almát árult és mindent tudott.

Bimbózó kék tavaszkor mentem el a fabódé előtt a szeretőmmel, kacagott az egész világ. Ő ott ült az almák közt. A szeretőm is összeborzongott amint belénk eresztette sárga nézését és olyan hervadt kedvünk lett, mintha akkor megéreztük volna, hogy nemsokára megcsaljuk egymást.

A világ.

A világ előtt, mikor kikocsiztak a pompás családi landauerban, Lori csak az ő kis francia komornája volt, mivelhogy az is az előkelőséghez tartozik, hogy ilyen csöpp urhölgynek valódi francia kisasszonya legyen.

Más mindene is megvolt.

Volt egy undok német zongoramestere, a ki állandóan mosolygott s úgy szaglászott a házban, mint egy cseh vizsla, - volt nevelőnője, a ki trafikált a fiúk tanítójával, kezelte a kamarakulcsokat s folyton árulkodott a cselédekre, - voltak jól fizetett, engedelmes bejáró tanárai s egy piktor is járt a házhoz, de az kedves volt, mert nem árulkodott, inkább megfestette titokban a névnapokra és a születésnapokra a meglepetéseket és mikor nem volt az óra alatt senki a szobában, nevettek, sőt füttyülni is tanította olyankor.

Volt rengeteg sok drága ruhája, a mit megcsodáltak az utcán, kalapjai, melyekre irigykedve néztek a többi mamák s ő érezte, hogy mindenki visszafordul utánuk, volt külön szobája, éppen mint a fiúknak, zongorája, mindene, - anyja is volt, apja is.

De mindez nem az övé volt, csak Lori volt az övé. Ezt jól titkolták, nehogy megtudja valaki és elárulja.

A kocsiban lopva megszorították egymás kezét, ha ketten kocsiztak ki s halkán sugta Lórinak:

- Édes Lori - Flóri.

A mire az magyarul felelt: - igen!

De ügyeltek, nehogy az arcuk eláruljon valamit a »világ«-nak vagy hogy a kocsis meghallja.

Csak éjjel beszélgethettek szabadon s akkor is féltek, hogy mind őket lesi a »világ«. Gyűlölték ezt a »világot«, melyet annyiszor hallottak emlegetni maguk körül s melybe beleképzeltek az alattomos zongoramestert, a nevelőnét, mindazt, mi körülvette s elválasztotta őket nappal, a mikor franciául kellett beszélniök. Örökké a világ! Azért kellett mindent másképpen tenni s nem úgy, a hogy jólesett volna. Ülni se volt szabad kényelmesen, örülni se, még sírni se, csak titokban, mert ha sírva fakadt anyja előtt, az gúnyosan kinevette:

- Gyönyörű, ha ezt látná valaki.

Semmi se történt itt, hogy ahhoz rögtön oda ne állott volna a világ.

Tanulni azért kellett annyit, nehogy majd azt mondják, ha kimegy a világba, hogy liba. Nem akart nőni, azonnal svéd gimnasztikára küldték, a hol nyújtóztatták irgalmatlanul, mert ugyan micsoda figura a világban egy kicsiny leány! Nem volt kinek elpanaszolja, hogy ő inkább sohase kíván nagy lenni. Az apja öreg úr volt, inkább a gyárban tartózkodott s mikor otthon volt, nem szerette a lármát, akkor mukkanni se volt szabad, a fiúk se szoktak bemenni hozzá hívás nélkül.

Egyszer meghült, valószínűleg lerugta magáról éjjelenként a takarót s nem volt mellette senki, a ki betakarja. Nem panaszkodott, mert úgy gondolta, hogy nem hinnék el úgyse, tűrte a fájdalmakat szisszenés nélkül, míg járni tudott, de végre ágyban kellett maradni s gyöngé kis csontjaiba belevette magát a köszvény.

Akkor eleinte olyanforma dolgok történtek, mintha mégis csak szeretnék őt.

A házbeliék lábújjhegyen jártak az ágya körül, az apja benézett hozzá, mielőtt a gyárba kocsizott volna s tudni óhajtott, hogy van? Először jött a rendes házi orvos, utóbb már több jött, az anyja karszéket állíttatott az ágya mellé s abban ült. A látogatók csak a kártyáikat adták le s azokat ott a karszékben nézte át, hangosan olvasva a neveket.

Állandóan csönd volt a házban és tudta az egész világ, hogy itt most szenvednek s a ház úrnője betegágy mellett virrasztja át éjszakáit. Bizonyosan megilletődve tekintettek föl a hosszú ablaksor lebocsátott függönyeire s halkán mentek el a gondosan betett tölgyfa kapu előtt.

Már túlságosan kimerülhetett anyja a virrasztásban, mire megérkezett a sürgősen rendelt kis francia leány, Lori, hogy a beteg ezután soha már egyedül ne legyen, se nappal, se éjjel. Legyen, aki betakarja s az ágya mellett üljön. Az orvos megvizsgálta az érkezett leánykát, a szabó fölöltöztette illendően, a nevelőnő hidegen és méltóságosan viselte magát vele szemben az első pillanattól fogva, a zongoramester pedig kivallatta.

A beteg közönyösen fogadta - egy új ellenség!

- Ne ügyetlenkedjenek sokat! - mondta az anyja, midőn kivitette a karosszéket az ágy mellől.

A kapuszárnyakat kitérték s jól lehetett hallani az ágyból, mint dörögnék lent a kapun beforduló fogatok. Mintha a világ ágyuzott volna a párnák alatt.

A francia leány azzal kezdte, hogy a végtelen hosszú estéken leguggolt az ágya mellé a földre s furcsa, egyhangu bretagnei dalokat dúdolt. Mintha tücsök ciripelt volna. Ő lehunyta a szemeit s úgy érezte, hogy ringatják, ringatják s enyhe melegség bujkál a fázós csontjaiban. A kis leány úgy aludt el a földön, ő pedig felkönyökölt és elnézte hosszasan, fürkészve - mit álmodhatik?... Feje az ágy szélére hajlott, az ő lábaihoz, ajkai nyitva voltak s úgy lélegzett, mintha mindannyiszor sóhajtott volna.

Minden éjjel leste, mikor így elaludt. Egyszer fölriadt. Ijedten meredtek egymásra.

- Mit álmodtál?

- A malomról.

- Milyen malomról?

- A mienkről, otthon.

Ekkor indult meg a malom, lassan, nehézkesen, mint gyöngye szélben és a nagy kerék egyik vitorláján ott guggolt egymást átölelve a két gyerek. A kerék emelte őket feljebb, feljebb, a bretagnei dombok fölé, aztán megint szálltak lefelé s aztán ismét vissza, föl a ragyogó magasba, a honnan a kék égbe lehet látni.

Mire meggyógyult, ismét csak az volt a végzete, hogy örökké egyenesen üljön, hogy szép tartása legyen. Ha fáradtan meggörbült a kocsiban, az anyja jól megcsípte a karját s az a diskkrét mosoly, mellyel a köszönéseket fogadta, nem múlt le az arcáról, mialatt szidta: - úgy ül mint egy kifli.

Éjjel mutatta Lórinak a kék foltokat.

- Fáj Lóri.

Lóri csókolgatta a csipések helyét s magyarul mondogatta: - fáj, fáj, igen.

Éjfél után, már bizonyosak lévén, hogy senki a világból be nem jön hozzájuk, kiszálltak az ágyból, lekuporodtak a széles öblű kandalló elé a földre és beszélgettek, olyan halkán, hogy csak az ajkaik mozgása látszott s két elnyúlt árnyék a falon, mely egymásra borul néha.

Lóri beszélt:

- Madame két üveg bort adott a tanító úrnak ma este a gangon.

- Látott téged?

- Óh nem, elbújtam a lépcsőn.

- Jaj, ha meglátott volna!...

Valami zaj hallatszott s a két leány sebesen szökött vissza ágyába, lihegni se mertek jó darabig.

- Édes Lóri, gyere ide s mesélj nekem a malomról.

A malom ott Bretagneban a Lóri hazája, mesés malom, milyen jó volna ott lenni! Ott nincs világ. Zúgott a szél és csikorgott a nagy kerék éjjel. Lóri félt, de bebújt a papája ágyába így, mint ők most. Mind együtt aludtak egy szobában, s ha Lóri kikapott azért, mert eltörte a korsót, a többi gyerekek is sírtak. Mikor az egyik sírt, mind sírt. Vasárnap mentek a dombra és énekeltek: Un jaloux petit grillon, caché dans l'herbe fleurie...

A malompadlásról messzire el lehet látni, mind zöldelő dombok vannak köröskörül melyeken marguerite terem.

- Szabad leszakítani?

- Minden szabad, az mind a mienk.

- Milyen jó ott!

Jó volna abban a malomban!... Ő is jól ismerte az egész környéket már, ismerte a Lóri ott maradt testvéreit és barátnőit, bejártak a malomban minden zúgot és éjjelenként újra búcsuztak el tőle, keservesen zokogva, mint Lóri, mikor jönnie kellett, mert ő volt a legidősebb és ott az a szokás, hogy a kik már nagyok, azok elmennek és segítenek kenyeret keresni azok számára, a kik kicsinyek még és otthon maradnak.

- Az én apámnak is van malma, de oda nekem nem szabad menni. Ha nagy leszek, elviszel engem tihozzátok?

- Hát persze.

- Csak addig meg ne tudja a világ, mert nem eresztenek el.

- Akkor elszökünk.

- Te mernél?

- Miért ne.

- Hogyan mennénk? Gyalog? Én még sohase voltam magam az utcán.

- Hiszen én is veled leszek.

- De én nem tudok majd soká gyalog menni, a lábam fáj s ha nagy leszek, még jobban fog fájni, sántítani is fogok.

- Az nem igaz, - szólott szinte hangosan Lóri. - Azt csak a madame mondja, mert ő örülne neki.

- De igaz, anyámnak az orvos mondta.

- Nem igaz, nem igaz - és befogta két kézzel is a száját, mert nem igaz.

Készülődtek az utra.

Nem lesz ott ennyi mindenféle enni való, de az nem tesz semmit, esznek majd gesztenyét, meg kenyeret. A karszékek ülései mögé dugtak el kenyeret s Lóri szerzett a kamrából nyers gesztenyét. Éjjelenként leszállva az ágyból, elővették s a kandalló elé guggoltak. A gesztenyét betolták a parázs alá sülni s kenyeret ettek hozzá. Olyan jóízű volt.

- Nagyon szeretsz engem?

- Igen nagyon.

- Hátha sánta leszek?

- Az nem igaz!

- Én neked adom mindenemet - susogta az összes szívébe fojtott szeretet kiáradó hevével - a zongorámat, a ruhákat, te aludjál az én ágyamban mindig. Én majd segítek neked öltözködni. Éjjel itt mindig a tied legyen minden, csak nappalra add vissza, mert másképp megtudnák. Ugy-e jó lesz? Most mindjárt kezdjük.

Lóri ült az ő ágyába s ő mellé térdelt. Gyöngéden bontotta szét a haját, egy szálát meg nem húzott s befonta éjszakára. Lefektette, betakarta gondosan s oldalt jól begyűrte a takarót, éppen úgy, a mint ő szerette. Mellé hajolt s úgy a puha párna redői között sugta neki sokszor, azt a nevet, a mit ő talált ki a számára: - édes Lóri-Flóri.

Ő pedig lefeküdt a Lóri ágyába, tenyerébe támasztotta borzas kis fejét és szomorúan mondta:

- De én nem tudok ám neked mesélni. Itt nincs mese, Lóri.

Kiadó lakás.

Egy reggelre mintha leforrázták volna a fák leveleit, hideg szél fújt és fáztunk. Sárga lett a háztető és sárga a mi udvarunk is, behintette a szomszéd fáiról összekunkorodott akáclevelekkel a hirtelen jött ősz. Már ezután becsukjuk a szobaajtóinkat s betesszük az ablakokat. Sárga levél verődött a partejok rosszul záródó ajtóinak elé, sárga levél a nyikorgós falépcsőn és minden sarokban haldokló falevelek panaszkodnak.

Csupa sarok pedig ez a mi házunk, egy szigorú özvegyasszony fázós formájú háza, mely, a hányszor nyílik a kapu, a hányszor betesz valamelyikünk egy ajtót, csak merő jóindulatból nem dül össze. A kapun örökké ott lóg a tábla: »Kiadó lakás«. Az özvegy befordítja, akkor nincsen kiadó lakás, de alig két hét múlva megint kifordítja, mert megint van kiadó lakás.

A sok sarokban lakunk négyen.

Egy színész lakik a földszinten. Hogy csapja az ajtót!... Földindulás, ha megmozdul s egy másik sarokban reszket mindannyiszor az özvegy. Én itt az emeleten kívülről tudom már Othellót, a Szegény ifjú történetét és sok hangos hőst. Tudom, ha későn jön, ha későn kel és ha köhög a színész, a ki egyszer szétfújja ezt a mi fészkünket.

A legkisebb sarokban, egy káposztaszagu félsarokban, lent az udvaron lakik egy suszter egy asszonynyal. A színész is nála talpaltat, én is. A házbért is valószínűleg úgy talpalja le az özvegynek. Állandóan talpal és dirigálja az asszonyt, de halkan, nagyon halkan, mert »át-hallatszik«.

Az asszony mindig sparhertet takarít. Ahányszor találkozunk az udvaron s iparkodunk elférni egymás mellett, örökké könyökig kormos a jó asszony és nagyon szégyenli magát, már előre sikolt és fut az utból. Egyszer reggel, mikor fölhozta a cipőimet, csinosnak láttam. De ez régen volt, a nyáron még, most már ősz van, hideg van, már ezután becsukjuk az ajtót s betesszük az ablakot.

A suszternél is jól be van csukva az ajtó.

A minap itthon felejtettem a kapukulcsot. Ilyenkor zörgetni szoktam volt, a suszterné meghallotta és szívesen kinyitotta a kaput. De most hiába dörömböltem a kapun. Nagysokára fölébredt az özvegy, jól kivallatott s végre elszánta magát és beeresztett. Persze emlegette, hogy már nincsen nyár, már tudhatná az ember, hogy ősz van és minden partejnek van a házban rendes kapukulcsa. Igaza is volt az özvegynek.

A suszteréknél sötétség volt, mintha elhurcolkodtak volna a sarokból. Az ajtójuk elé nagy rakás sárga levelet kotrott a szél. Hát megint van »kiadó lakás«, azért mérges az özvegy.

Másnap reggel találkoztam a suszterrel az udvaron. Ki volt gombolva a mellénye is, mintha melege lett volna. Megszólított, hogy áldjon meg engem az Isten!

- Hát elhurcolkodnak?

- Jaj kérem! - mondta keservesen, de halkan, akár ha attól félt volna, hogy áthallatszik. - Itt hagyott!...

- Kicsoda?

- Itt, kérem, engem itt hagyott ő, elment a világba - s kétségbeesetten csapkodott a tenyerével, hogy arra ni, ki az örvényes világba!

A suszter szerette magát szépen kifejezni és kedvelte a gesztusokat. Valami csodálatos rezignációval mutatott szobája felé, a hol tárva volt az ajtó, mint régen, nyár közepén.

Könyörgött, hogy mennénk oda be, mert ő ugyanis megőrül, ha nem segít rajta valaki, a kinek van szíve. Én belém helyezi ő minden reménységét!

De milyen hideg volt a szobában!

A sparhert feketén ásított, mint egy pinceablak, néhány poros cipő és kaptafa hevert a műhelyasztal alatt, a kredencen elmosatlan kávéspohár állott. Fázott itt minden. A lehevert, sovány ágyon látszott, hogy a ki utoljára hált benne, nem vetkőzött le, csak úgy ruhástul dőlt végig. Az ablakfalon egy üres fakalitka lógott s ő oda támaszkodott a falhoz, és nem sokat ügyelte, értem-e a mit mond, ő csak mondta, nyöszörögve, mint a kit nagyon megverték.

- Itt hagyott szombaton. Elárultak engem, urfi, ez is megdöglött már (a kanári-kalitkát mutatta)... Nem voltam azóta én itthon, mert megőrülök én, ha én ide beteszem a lábam! Ezt érdemeltem én annyi év után?... Ezt?... A tekintetes urfi látta jól, hogy én minden kívánságát teljesítettem neki. Van itt nekem munkám elég, itt is a sok munka, de nem tudok már, nem tudok....

Tehát az asszony itt hagyta őt, itt, a hol neki minden kívánságát teljesítette a suszter!... És egy akármilyen kicsi kívánságnak hasztalan kerestem én ott arravaló helyet. Talán abban az üres kalitkában, melyből azonnal elpusztult a kanári, mihelyest az asszony kihúzta innét a lábát?

- De hát miért ment el?

- Elárultak ők engem.

- Ki?

- Én becsületes férfi vagyok, kérem, én nagyon finom voltam hozzá... Én megőrülök, nagyságos urfi...

Aztán csak pihegett és kapkodott a kezeivel, mint aki fullad. Végre meggondolkozott egész közel hajolt hozzám (nem is csodálom, hogy olyan borszagu volt), a színész ajtaja felé mutatott s nagyon halkan mondta:

- Oda mosott annak a színésznek. Kérem egy színész!

Kitekintett az ajtón és sebesen beszélte a gyászos esetet.

- Én már régen észrevettem azt, kérem, hogy mindig is oda nevetgél és az kérem én nekem rosszul esett. Rosszul esett no! Nem lehet azt úgy elviselni csak! Pénteken reggel még bevitt hozzá egy talpalást az én hírem-tudtom nélkül. Utána mentem, de tessék elhinni kérem, nem szóltam ép neki egy árva kukkot se, csak rá néztem és megvicsorgattam a fogamat. Azt a színész nem is látta, csak itt elővettem érte aztán egy kicsit. Az embernek ügyelni kell kérem a mai világban a becsületére. Én is hirtelen haragu férfi vagyok máskülönben, de mindig is finom voltam hozzá. Fenyegtettem az igaz a lábszíjjal, én itt álltam, ott állt ő... Így voltunk, ennyire... De nem érdemeltem én ezt kérem tizenegy év után! Pedig az öccsét is ápoltam, itt halt meg, ámbár honvéd káplár volt, de én kieszközöltem a kórházból neki, hogy békeség legyen. Kilenc forintos koszorút csináltattam neki, amit úgy fizetgettem le apránként azóta, éppen ő vitte el rá a mult hónapban az utolsó rátát... Már nem illet ez kérem én velem... Ő elvitte a holmiját is, azt mondják a nényéhez ment... Megőrülök én, tekintetes ur...

Olyan kicsi volt az arca mint egy aszalt körte, a színe is olyan volt. Szegény, kis ember, hogy megjárta a becsülettel! Zokogott, de halkan.

- Ugyan ne bolonduljon, barátom! Mit is féltékenykedett? Elmegy szépen utána és visszahozza.

- De....

- Maga csak képzelődött, jó asszony az!

- Ugy-e instálom?

- Persze jó.

- El is hiszem én, kérem, - kapott mohón ehhez a véleményhez a kis férfiu, - de az embernek a becsület az első.

- Menjen el szépen utána.

- Én is azt gondoltam magamban mindjárt, mondok, elmegyek utána, annak az a rendje. Kérem én el is mentem tegnap... De nem jön, nem akar visszajönni már.

- Parancsolja vissza!

- Nem tehetem azt vele, kérem. Én finom voltam hozzá, de tetszik tudni, tekintetes úr, minekünk nem volt rá költségünk, nem is igen voltunk megesküdve. Hanem azért mind a mai napig nem volt miköztünk soha semmi különbség, csak most... De megmutatom én - és hangosan neki eresztette a szót - hogy még az a színész...

Ekkor nagy robajjal csapódott ki a kapu, megremegett fundamentumáig az egész ház, - megjött a színész. Füttyölt keményen.

A kis suszter bekapta a vállai közé a fejét, abbanhagyta a hangosan indult szót s halkán könyörgött, hogy ő már most mitévő legyen? Talán ha valaki beszélne az asszonynyal, a kinek szíve van, mert különben ő megőrül.

Ezt azonban nem tette ő. Hanem alig értem föl a szobámba, hallottam, - átkozottul jól hallatszik ebben a házban minden! - hogy alázatosan kopognak a színész ajtaján, a mire az rádörgi: - no!

Aztán hallottam az iménti történet alázatosabb ígéit még egyszer, hallottam a szerelmes kis suszter panaszát:

- Tekintetes úr, én megőrülök, ha valaki, a kinek szíve van.... stb!

A színész kegyesen szólott hozzá.

A tábla azonban megint kifelé van fordítva a kapun: »Kiadó lakás.«

A csőd.

Rémes idők járnak. A piacon eszeveszett hajsza folyik, az emberek nem ismerik meg egymást, sírás, jajgatás van mindenfelé, néha egy durranás is, de nem kérdik: kit vitt el, mindenki induló félben van. Beteg a pénz és sorra halnak belé a gazdagok. Reszketnek a kis és nagy milliomosok, egyik cég a másik után kénytelen beszüntetni a fizetéseit. Büszke, régi címtáblák kerülnek a padlásra s a kirakaton, melyben ma még sovárogyva nézik a járókelők a halomba rakott csillogó szűz aranyat, holnap már ott a hivatalos pecsét. Mint a halottas ház kapuja előtt, suttogva állanak meg a pecsétek előtt az emberek s halkán emlegetik, hogy ez is, ez is....

Járvány ez most. Reggel még rendes időben nyitott és fizetett a Dick cég. Ugy kilenc óra felé valaki elindította a piacon, hogy a Dick cég inog és a Dick cég délutáni négy órára kénytelen volt beadni a kulcsait. Elég volt csak félni, elég csak elsápadni, hogy leverje lábairól a járvány.

A Linceg-utca sarkán évek óta inog a »Kakas« is.

A »Kakas« egyike volt a Linceg-utca legszilárdabb firmáinak. A címtáblája kopottabb a city legódonabb táblájánál, a pudliját harminc év óta el nem mozdította helyéből s a kirakatában meglett emberek találták föl újra gyermekkori emlékeiket. Azokra a kandlicukrokra sovárogtunk gyermekkorunkban s azokra sovárogtak gyermekeink. A »Kakas« harminc évig szállította a Linceg-utca környékének a kandlicukrot, a köménymagot és szappant, soha nem lankadó szorgalommal szidva az időket és a konkurenciát, mely megöli a becsületes kereskedőt. A konkurenciát egy kofa képviseli a sarkon, a ki dión és almán kezdte s ma már kiflit, sőt kandlicukrot is mer árulni. Adót se fizet, boltbért se fizet - és a szolid kereskedő kénytelen ezt túrni, mert nincs manapság törvény és nincsen instállom kormány, mely megvédené egy városi adófizető polgár érdekeit.

Harminc év előtt rendezte be üzletét a »Kakas«.

Mindenekelőtt helyiséget bérelt roppant zseniálisan. Az a ház sarokház volt, egy kapuja a Libuc-gátra s egy a Linceg-utcára. Addig okoskodott, hogy az egyik kapualját berakatta bolt helyiségnek, elég lévén egy bejárás egy házon. Már most társ után nézett. Valahonnan előkerítette egyik öccsét, a ki veszedelmesen hasonlított öhozzá s a kiről azt hitték, hogy a bátyja. Azután kezdtek kéz alatt vásárolni s hónapokig lázasan készültek a nyitásra, terveket kovácsoltak, aranyos, szép terveket.

Dajbukát Francinál kéz alatt jutottak lisztes ládákhoz. Az öcsém, a Bogdán, hétszer járt ott, míg megegyeztek tizenegy forintban s beállították a ládákat. Flóderezett ládák voltak s majd három részletben kifizetik. Stelázsokat is így szereztek, azután pudlit, mely testvérek közt is megért húsz forintot. Külön lyuk volt rajta az aprópénznek, külön a bankónak. A kakas vidáman fütyörészgetett, dörzsölte a kezeit és sokat sétált az utcán, ismeretségeket csinált, hogy kuncsaftokat szerezzen.

Sok tanakodás után megegyeztek a címtáblában: - »Az arany kakashoz«. Választhattak volna magasabb rendű állatot is, de üzleti szempontból se tanácsos a hivalkodás, maradtak tehát a kakasnál. Egy kis kakast olcsóbban is festenek, mint például egy arany oroszlánt.

Lassankint volt már minden, már könyvek is voltak, erős kék papirosból sajátkezűleg varrott könyvek, mert az a fő, hogy mindent be kell írni.

- Bogdán, a jó könyvvezetés a fő!...

Még csak portéka kellett. Nem szégyen kicsibe kezdeni. Ők kicsibe kezdték. A stelázsokat megrakták skatulyákkal s azt hiszi a kuncsaft, hogy tele vannak a skatulyák. A többi holmit jól ki kell rakni szem elé, mert az a fő, hogy lássák a portékát.

Holnap nyitunk!

Korán reggel, mikor a pékinas hozta a friss zsemléket, már ők várták a derék kuncsaftokat. Egy kőműves jött be elsőnek és szilvóriumot kért. Erről elfelejtkeztek, - de instálom holnap már lesz, drága jó szilvóriumunk érkezik, holnap már itt lesz! Egy-egy cseléd is bevetődött, vidáman fogadták.

- Jó reggelt kincsecském, jó reggelt! Mit álmodott, szépet? Mi jóval szolgálhatunk kincsecském? Mi jóval?

Csupa szivesség volt a kakas és mindig mosolygott. Mert a fő, hogy kedves legyen a kuncsaftokhoz a kereskedő. A kedvesség a fő.

Az öcsém, a Bogdán képviselte az üzleti komolyságot. Egy szót se adott ingyért és a pipa ki nem esett a szájából. A legöregebb kuncsaftok se emlékeznek rá, hogy valaha pipa nélkül lett volna a Bogdán.

Az üzlet tehát fényesen indult.

Másnapra szereztek szilvóriumot is, a kakas korán kelt, nehogy csukva kapja a tegnapi kőműves a boltot. Kiállt az ajtóba, hogy megszólítsa ha jön, mert a fő, hogy pontos legyen a kereskedő. A pontosság a fő.

Igy indult virágzásnak a cég, a kakas et comp. Két legényágyat is beszorítottak a boltba, elkerítették s ott éltek ők ketten, hajnalban kelve, későn zárva. Bogdán, az öcsém nem szólt egy kukkot se csak pipázott - a kakas víg volt, fütyült és az üzlet érdekeit szolgálta. Beiratkozott a dalkörbe, tüzoltó lett (szivattyus altiszt) s így társadalmi uton is összeköttetéseket szerzett. Hovatovább a politikával is foglalkozott s mióta dalköri tag, operaáriákat is fütyül: »Mi építünk templomokat Jupiternek...«

Igy múlt el tíz, tizenöt esztendő, érték néha kalamitások a céget, de zökkenés nélkül átmentek rajta. Néha kedvetlen volt a kakas s olyankor meglátszott a kis szőrös emberen, hogy gondokkal terhes az üzleti élet. Szürkült, sokat dörzsölte a kezét s erősebben politizált. Közbe szidta Bogdánt, hogy mind teli füstöli a boltot, ezt pedig nem szeretik a kuncsaftok, a mire Bogdán nem szólt egy szót se.

Történt azonban, hogy a Bogdán megszólalt egy tavaszi reggelen és furcsát mondott. Azt mondta, hogy ő megválna a cégtől, mert ő önállósítja magát lemegy Szamosujvárra, üzletet nyit és megnősül.

No, összezsapta erre kezeit a kakas.

- Kit akarsz elvenni, te? Hogy akarsz üzletet nyitni, te! Kimegy te hozzád, te!... Mert mai napság már mindenki üzletet akar nyitni!

De az öcsém, a Bogdán a viláért se szólt volna többet, csak szopogatta a pipáját s hozzá látott az üzleti könyvek rendezéséhez. Szép rendben akart hagyni mindent. Túrte, hogy szidják medvének, bolondnak, a kinek minden jött-ment fehérnép elcsavarja a nyakát. Hallgatott, mikor arra került a szó, hogy kit akar elvenni és nem indult meg szerelmes szíve akkor se, mikor este, csukás után, szelíden és bánatos hangon vallatta őt a kakas, hogy tönkre akarod tenni a céget, te Bogdán?

Egymás mellett volt az ágyuk, elfújták a lámpát s a kakas panaszkodott a tyúkszemeire.

- Meglátsd Bogdán, valami időváltozás lesz, érzem.

Sokáig hallgattak.

- Te Bogdán, alszol?

Bogdán nem szólt.

- Nem szísz el még egy pipa dohányt, Bogdán?

Bogdán szó nélkül nyúlt a pipája után. Ott volt, az ágy mellé támasztva.

- Hát igazán elmégy?

A pipa szortyogott, de Bogdán nem szólt.

- Istenem, istenem!... Kit akarsz elvenni, te ember? Hát itt hagynál te engem? Mit csinállok én egyedül, Bogdán? Az üzlet rosszul megy, az a szőke szomszéd is csak hordja a sok lisztet, de pénzt nem lát tőle az ember. Mit mondott, mikor fizet? Azt se tudom, kinek mit hiteleztl. Bogdán meglásd, bolond vagy te Bogdán!

- Az üzleti könyvek rendben lesznek, - felelé Bogdán. Letette a pipáját s aludt.

Magára maradt a kakas.

A Bogdán valami könnyű vérű fehérnépet szedett a nyakába s a kakas, miután mindenkitől kérdezősködött felőlük, mindenkinek elmondta, hogy tudni se akar róluk, hogy sohase is lássa őket. Mélyen gyűlölt minden fehérnépet, gyűlölte a gyerekeket, gyűlölte a pékinast, gyűlölte az egész Linceg-utcát. Az asszony gonosz fajzat, a gyerekek csúfolják a derék becsületes kereskedőt, a pékinas csalja az embert és a sarkon az a kofa megeszi a céget és így van a szegény ember, nincs pénz, nincs picula, az adó, a rengeteg boltbér, a sok tolvaj hivatalnok csak sétálgat mint az urak, az ember pedig hiába dolgozik... Már nem nyitott hajnalban, de későn csukott, mert nem szeretett egyedül lefeküdni.

Egy novemberi estén, csúf, esős időben visszajött az öcsém Bogdán.

- Elkergettem azt az asszonyt.

- Ugy-e megmondtam, Bogdán, ugy-e én megmondtam. Hát mit csinált a... Megcsalt, mi? Tartatta magát veled, ugy-e? Megmondtam én előre.

Este, mikor lefeküdtek, a Bogdán nem pipázott, köhögött.

- Csináljak egy kis herbatéát, Bogdán? Meghültél, mi?

De reggel se pipázott, elhagyta a pipázást már egészen, hanem neki látott az üzletnek és a könyveknek. Azt a rossz szokást vette föl, hogy csunyán köhögött.

- Lásd, Bogdán, a szőke szomszéd máig se hozta meg a pénzt. Dehogy hozta, felénk se jött, nem is láttam, a mióta lisztet nem tartunk. Sok piszkunk van a liszttel, meg azt akarták, hogy előre fizessem. Nem tartunk már lisztet, rizskását se tartunk.

Bizony rizskását se, aztán kávé se, cukrot se. Bogdánnak több dolga volt a könyvekkel, mint a kuncsaftokkal. Nagyon szép rendbe hozta Bogdán a könyveket.

Megint olyan ködös novemberi nap volt s csukás után így szólt az öreg kakashoz:

- Jó lenne talán csődöt jelenteni.

A »kakas« csődöt jelentsen!.... Borzasztó! Hát miért, te Bogdán?.... Ilyen szegény! Mi lesz én velem, Bogdán?

- A könyvek rendben vannak.

- Bolond vagy, te Bogdán. Csődöt!... Iszonyú ez egy derék, becsületes kereskedőnek. Én mit csinállok, mi lesz én velem?

- Szép egyenes írásod van, majd kapsz hivatalt.

Ugy is lett. A cég kénytelen volt csődöt jelenteni. Átnézték a törvény emberei a könyveket, a fedezetlen passzívák felrugtak szinte harmincegy forintra. A könyvek rendben voltak, be volt írva minden. »Szőke szomszéd liszt 4 frt 20 kr.« »Barna jogász szalámi, sajt 1 frt 70 kr.« »Piroskendős szakácsné rizskása, liszt, szappan 2 frt 40 kr.« »A kancsi suszter-inas cérna, faszeg 22 kr.«.... A hitel eszi meg a kereskedőt.

A boltot lepecsételték piros pecséttel, nézte az egész Linceg-utca. A kakas is nézte s fátyolozott hangon emlegette a hitelt, meg hogy az ágyát tán kiadhatnák a csődtömegből.

Pihenés.

....Ugy fázom s nem tudok fölmelegedni, egy történetet forgatok s nem megyek vele semmire. Reggel óta fűtök és járom a szobát, gondosan rakom a kályhát, nehogy kialudjék a tűz. És nem akar meleg lenni. Próbáltam olvasni, de nem tudok oda ügyelni, - az izgat, a mit nekem kellene megírni, de a mit nem tudok megírni. Lefeküdtem s menekülni akartam a témámtól, elővettem egyéb alakokat. Száz más terv villant keresztül a fejemen, de én csak fázom és valamennyi mögül elő ütötte magát konokul ez az egy, melynek nincs meséje.

Kegyetlen érzés a tehetetlenség. Olyan hideg van, keresem a meleget és óráról-óra jobban kifáraszt az, a mit nem teszek.

Egy emberről akarnék tárcát írni, a ki poéta s eltartatja magát egy asszonynyal, a kit szeret.

Látom őket, egészen közlőrl, minden oldalról, de nem vagyok képes beállítani egy tárca keretébe úgy, hogy kidomborodjék az az igazság melynek nincs meséje, vagy hogy egységes és közölhető legyen az a hangulat, melyet bennem ébresztenek. A hányszor behunyom a szememet, mindannyiszor másként látom őket. Így szeretném megmutatni. Valaki megharagszik rájuk és majd állandóan haragudni fog... Vagy sajnálja és mindig sajnálja... Megbocsát nekik és pedig azt se érdemlik meg... Ez mind együtt kell, hogy maradjon. Édes két verebem... Muzsikával lehetne azt jól megcsinálni.

Hát mese az nincs. Itt van először a poéta.

Egyszer láttam a poétát, akkor egy muszka hercegnek való prémes bunda volt rajta s nagyon vastag szivart rágott. A muzeum-kert mellett találkoztunk és csudálatosan szépnek találta a fehér téli éjszakában pompázó zuzmarás ágakat.

- Mint egy tündérvilág! Ártatlan, fehér fák, fehér a föld is, a levegő is! Hogy szeretnék akkor élni, mikor mindig ilyen lesz a világ, délben lesz majd ilyen és az éjszaka is olyan lesz mint a dél...

Máskor meg a kávéházban találkoztunk. Kopott volt s egy piros szegfű virított a mellén. Bizonyosan tudtam, hogy nincs egy huncut garasa se, amit különben nem tagadott el.

- Kölcsön fogok kérni az én barátomtól, a Lajostól, öt forintot. Jegyezd meg fiam, hogy a pincérek a mi kedves barátaink, a többiek csak a felebarátaink.

Egyszer a városligetben nagyon panaszkodott a világra s ez roppant rossz jel. Szidta a gazdagokat és kijelentette, hogy a szociális poezisra adja magát, lázít a tőke ellen. Életfilozófiára oktatott egy padon, ott a Hermina-kápolna közelében, egy csöndes berekben. A bokrok közt elhajított, zsiros ujságpapirosok hevertek.

- Ha választhatnék még egyszer, kazánkovács szeretnék lenni!... Vasárnapra libát sütné az asszonyom, jó bort is hoznánk, itt uzsonnáznánk ni!... Barátom, a hangulat nem ér semmit, egyetlen gyönyörűség a *pihenés*, vasárnap délután. Már elpuskáztam a dolgot! Csak tudtam volna huszezer forint adósságot csinálni legalább!... Huszezer forint adóssággal már gyönyörűen megélhet az ember. Eltartják a hitelezői.

Aztán hirtelen eltűnt innen.

Három év multán egy remek trilógiát küldött föl a vidékről. Bámultuk. Mély keresztényi áhitat tömjénillata ringott elé a pompás jambusokból. A mindenható örök Isten zordon magánya tekintett le az indus legendák puha nirvanájába és ott, az enyhe, szédítő Semmi partján megpihen egy szépséges szűz, egy zsidó próféta és az Isten egyetlen fia... És az Isten, a végtelen Bölcsesség és Akarat reszket a fiáért, megdöbben a mindenség és a Golgothán inog a kereszt.

Irt, hogy vasaljam ki abból az utonállóból, a szerkesztőből, versiért a baksist és rendeljek azon a címére azonnal egy kosár frissen szedett ibolyát. Ne kötözzék buta csokorba, csak rakják a kosárba és csomagolják jól vatta közé. Express küldjék.

Most jön az asszony.

Azaz nem, megint a poéta.

A Nádor-utcában találkoztunk. Kódorgott egy öt évesnek látszó leánykával, a ki immel-ámmal lógott mellette s úgy húzatta magát, mint egy makrancos ölebecske. Ő jobbra nézett roppant közönyösen, a lányka meg balra. Mintha úgy kötözték volna őket egymáshoz, nehogy elveszenek az utcán.

- Hát ezt hol vetted?

- Ez a leányom.

- Hát az anyja?

- A hôtélben van. Ma este megyünk tovább.

- Mi a csoda!

- Barátom, - mondta áradozva, - boldog ember vagyok!

Ez a lelkes fölkiáltás váratlan volt s meglepő, éppen mint az arca, éppen mint a gyerek. Olyan unott és fáradt arc volt az csak az imént s most egyszerre örökre feszült.

És beszélt sokat, sokat, hangulatteljesen, mintha én nem akarnék neki elhinni valamit. A világ szép, a világ jó, egy emberben van a világ s ah, a ki azt fölleli, az egyetlent, a drágát...

Elárasztott a szavaival, nem engedett kérdéshez jutni és látszott rajta, a szemeiből lehetett azt kiolvasni, hogy könyörög a hallgatásért.

Elegans volt tetőtől talpig, egy fehér szegfü virított a mellén, de mintha mindez nagyon feszélyezné őt most. A gyerek kezét is elbocsátotta s engem fogott karon és minden kedvességével elhalmozott. A leányka meg kocogott mellettünk, kis csukott napernyőjét lomposan húzta maga után az aszfalton.

Ő beszélt.

Számtalanszor ismételte, hogy szereti, szereti és egyre melegebben, színesebben beszélt az érzelmeiről. Kérdezte többször, hogy merre megyek? Ő elkísér odáig. Le akart rázni valamelyik sarkon. Hanem ekkor észrevettük, hogy a kis leány elmaradt valamerre.

Nagyon megijedt s kiszaladt a száján - jaj, mit szól az anyja!

De rátaláltunk. A gyerek megállt egy kirakat előtt s mikor látta, hogy elvesztett bennünket, nem sírt, nem, megtámaszkodott és valami kimondhatatlanul közönyös arckifejezéssel, csöndesen álldogált. Midőn észrevett bennünket, akkor se mutatkozott rajta semmiféle lelki izgalom, egykedvűen bevárta míg egészen hozzá értünk és aztán jött mellettünk, olyan idegenül, hogy attól fázott, a ki látta.

- Mikor nőültél meg?

Habozva felelt, hogy - az tudod kérlek hosszú história. Egy válópörnek alig győzi végit várni az ember. Roppant sok kellemetlenségünk van miatta.

Elhallgatott, az arca lefáradt, úgy nézett ki, mint mikor találkoztunk. Sajnáltam s búcsuzni akartam tőle, de gondolt valamit s betért velem a Dunaparra. Ott komoran s kurtán, beszélni kezdett. Olyan szánsalmasan kapkodott, mint egy csődbe került pék. Halkan beszélt azonban, alighanem a gyerek miatt, az pedig semmire se ügyelt a világon.

- Az ura azt állítja egyre, hogy szereti.

- Kit?

- A feleségemet - - Hát nem érted? A feleségét. Nem akar válni. Beadtuk a válópert, azóta utazunk. Ezt a gyereket szereti az anyja, ezt is elhoztuk. Az meg fut utánunk.

- Ki?

- Az ura.

Nem értettem és ő sohase tudta világosan megmagyarázni a helyzetet. Mindig el akart hallgatni valamit, a mi nélkül csonka maradt a történet. Aztán meg folyton magára vitte a beszédet s védekezett, elém tartotta az érzelmeit.

Férfiasan kinyújtózva mondta egy ízben: - Gyáva fráter! A helyett, hogy lelőné az embert, kunckorog utánunk, mint egy kuvasz. Halálra gyötri a rimánkodásával a feleségemet.

- Miből éltek?

A szemem közé nézett s az nagyon nagy erőfeszítésbe kerülhetett, hogy hunyorítás nélkül feleljen.

- Majd írok.

- Verseket?... No abból nem futja az utiköltség.

- Tudod, fiam, egyelőre el vagyunk látva, a feleségem révén. Az a legkevésbé zsenirozná az embert. Bemegyek valamelyik redakcióba, - és ekkor olyan hanyagul iparkodott beszélni, mint mikor a kávéházban filozofált.

Lesétáltunk a vámházig és megint vissza. A kis leány, az a vénséges kis leány ballagott velünk, hol mögöttünk, hol mellettünk, néha megállt, csak elénk nem került egyszer se.

Szivarra gyújtottam s kínáltam őt is.

- Nem szivarozom, árt a feleségemnek.

De egyet gondolt s rágyújtott mégis, - az én kedvemért. Nagy élvezettel, szinte mohón fujta a füstöt s mintha a kis leány előtt titkolta volna, olyan dugva tartotta a szivart.

Egyszerre vakmerően rám támadt, - már vagy két óra hosszat mászkáltunk, - hogy én tulajdonképpen nem viselem magamat vele szemben őszintén.

- Beszélj velem nyíltan! Loptam vagy mi az ördög, hogy ilyen különös formában beszélsz velem!

Nagyot kacagtam és az megnyugtatta. Kacagott ő is, aztán a vendéglő előtt bucsuzott.

- Szívesen fölvinnélek, de tudod, rendetlenül van most. Majd ha rendben leszünk. Remélem, eljár sz hozzám.

- Hát meddig maradtok?

- Igen, igen, de hisz majd visszajövünk.

És kézen fogta a leánykát és mentek, úgy lógva egymás mellett, mint a Nádor-utcában.

Milyen az az asszony!... Létezik?

Beültem a kávéházba, szemközt a vendéglővel és vártam. Meg kell látnom azt az asszonyt. Egy vén, falánk asszony?... Egy erős, makacs, lobogó vérű asszony...

Csakugyan lejöttek.

Hát egy kis félénk arcú, vézna asszonyka volt, úgy oda símult, csaknem oda tapadt a karjára mint a folyondár.

A kis leány ment mellettük, olyan vénen, olyan közönyösen, mint velünk az imént. Megállt, elmaradt, nem sietett, nem törődött semmivel.

A parochián.

I.

Olyan zöld voltam mint egy uborka és fent ültem magasan, az uborkafa legeslegtetején.

A mi alattam volt, arra sütött a fényes nap, az egész világra sütött a fényes nap. Ugy éreztem, hogy csak ki kell nyújtani valami után a kezemet s az rögtön az enyim lesz, azonnal összetörhetem, elajándékozhatom, csinálhatok vele a mit nekem tetszik. Zsebemben volt az érettségi bizonyítványom.

A vasuton semmi kalandom nem akadt, pedig minden asszony szép volt. Csak szép asszonyok voltak a világon, de egy se utazott az én kupémban.

Farádon urabácsi várakozott reám s az mindjárt nagyon rosszul esett, hogy nem engedett a bakra ülni. Azt mondta, hogy ő nem szándékozik a nyakát kitöretni, hajtson csak a kocsis, az annak tanult mestersége.

A kocsiban már meg akartam neki mutatni az érettségi bizonyítványomat, de azt mondta, hogy bőségesen ráérünk majd arra otthon is. Ez is nagyon rosszul esett nekem. Azt hittem, hogy most már másképen kéne velem bánni. Ő szivarra gyújtott s elvártam volna, hogy most már engem is megkínáljon, de nem tette. Ezt személyes sértésnek vehettem bárki részéről.

Szerettem volna beszélgetni. A fizikából a lejtőt feleltem, a történelemből az első keresztes háborút, magyarból Tompát, - de mindezekről nem kérdezett semmit. Összevissza apámék után tudakozódott.

Ugy untam az egyforma buzatáblákat, melyekben ő gyönyörködött s a hosszú fűzest az ut mellett.

Igy mentünk át Csornán. A parasztok tisztességtudással mondogatták elénk: »Dicsértessék!« urabátyám hűségesen megadta mindenikre: »Ámen!«

A távolban látszott végre a keresztúri torony. Hat év előtt abban a templomban ministráltam s urabátyám le is hordott mise után, sőt kis hija, hogy mise közben el nem kergetett az oltár mellől, olyan széltoló módon kapkodtam az evangéliumos könyvet. A Géresi lányok, három leány nézte végig a ministrációt s én szerelmes voltam akkor a Géresi lányokba. Most egyiknek meg is fogom ezt mondani. Amelyik otthon lesz, annak szerelmet vallok a nyáron.

A falu alatt urabátyám kiadta az utasításait.

- Tudod, hogy nagyanyád a csendet szereti. Eszeden légy, meg ne haragítsd az öreget. Ne fuzsituskodj!

- De bácsi!

- Jó, jó! Ismerlek.

Nyolc órát harangoztak, urabátyám levette a kalapját s keresztet vetett. A kocsi puhán gurult végig a helység akácai alatt, a fehér házak előtt fedetlen fővel pihentek az emberek s az angelus békéje ringott a levegőben.

A Géresi-kastély ablakain végig be voltak téve a táblák, a kapu is be volt húzva s egy kutya se kódorgott a széles udvaron. Urabátyám mondta, hogy két éve nem lakják már a kastélyt.

Tulajdonképen ostobaság volt most ide jönnöm, ebbe a rongyos faluba. Mit csinállok én itt egész nyáron?

II.

Mintha kisebb lett volna minden. A plébánia összement, a hársak összezsugorodtak az udvaron, a szobák alacsonyabbak, a mohos templomtorony süllyedt, nagymama karosszéke a tornácsarokban szűkebb s nagymama is kicsi, összetöporodott, mint egy aszott szőlőfürt. Ugy viszik ki reggel a karosszéken, én cipelem utána az imádságos könyveket s a nagyszemű olvasót, meg egy szivarskatulyában a búzát, a csirkéknek. A csirkék oda gyűlnek a karosszék mellé s ő vet nekik a buzából imádkozás közben. Mellette, keze ügyében, a kampós botja s mindenkit megfenyeget vele, aki lármát csap.

Mikor a nap odébb húzódik a tornácsarookról, odébb húzzuk a karosszéket is, a kis asztalt is a szivarskatulyával s az imádságos könyvekkel.

- Az a gyerek leveri, nézd Miska fiam, leveri a bibliát!

Alig tudom kibékíteni nagymamát, hogy dehogy verem én le a bibliát, hozzá se érek.

- De leveri! Rátette, Miska fiam, az ujságot is a bibliára. Mondd neki, vigye innen azt a szabadkőmives ujságot! Miska fiam, mondd neki, hogy ne szekírozzon engem!

- Te gyerek, ne szekírozd édes anyámat.

Nagymama elpanaszodik aztán fűnek-fának az udvaron, - hogy az a gyerek csak ötet szekírozza, pedig milyen beteg ő, én Istenkém, milyen beteg!

A sekrestye-ajtó az udvarra nyílik s tárva marad, mikor urabátyám misét mond. Az orgona-hang, egy-egy imafoszlány így jut ki a miséből nagymamának s a nyolcvannégy éves öreg-asszony az ő puha karosszékében, reszkető keztyűs kezén az olvasóval, a sok imádságos könyv közt gyógyul a napon. A csirkék fürgén szedegetik a kampós bot körül a magot. És szép, szép az élet.

Mise után illedelmesen járul a nagy szék elé a falu s nagymama keservesen panaszkodik a falubeli intelligentiának, hogy nem tud menni, nem tud aludni; enni se tud már, - Istenkém, milyen beteg ő!

Egy hölgy állott a szék előtt, nagymama én rólam is megemlékezett panaszkodás közben és bemutatott:

- Az én unokám ez az erős gyerek. A János fia.

Ő Géresi Teréz kisasszony volt s olyan különösen nézett reám.

Géresi!... Lehetetlen. Azok nem voltak ilyen soványak, meg se öregedhettek így...

Lopva kihúztam a mancssettáimat s valamit szerettem volna mondani. Tompa, a lejtő, a keresztes háborúk mind eszemben voltak. Géresi Teréz kisasszony »ön«-nek szólított, halkán beszélt a prédikációról s időnként rám nézett.

Én valamiért resteltem magam.

III.

Urabátyám délután átvitt Teréz kisasszonyhoz, mert úgy illik.

Nem úgy képzeltem én hat éven át a dolgot, az igaz. Teréz kisasszony csak a Géresi lányok nagynénje, de hasonlított az egyikhez, alighanem a középsőhöz. Vagy talán a legnagyobbikhoz hasonlított?...

Milyen különösen nézett rám!

Urabátyám figyelmeztetett, hogy aztán tisztességesen viseljem magam.

- De bácsi!

- Jó, jó! Ismerlek.

Teréz kisasszony őrizte a kastélyt, a sok lezárt szoba között lakott egyben, a parkra nyíló folyosó végén. Az egész folyosó megtelt az ő szobájából levendulaszaggal s a rokonszenves karthausi barátokra gondoltam. Azok is ilyen tágas, viszhangos folyosókon emlékeztetik egymást a halálra.

Teréz kisasszony egy magas dereku köntösben fogadott, s olyan volt mint egy karcsu virág-váza, olyan egyenes, magas és szabályos, olyan finom, ha beleütődik az asztalsarokba, összetörik. Mosolygott s urabátyámnak kezet csókolt.

Helyet foglaltunk.

Messze ültünk egymástól s én éreztem, hogy itt ebben a régi, fényes almáriomban lehetetlen volna egy nagyot kiáltani vagy valami illetlenséget elkövetni. Minden összetörne, a vékony-lábu székek, az üveges-kaszli, a horpadt mellü keskeny zongora az ablak előtt, amelynek gyöngyház-billentyűin csak olyan vékony ujjak férnek el, mint a Teréz kisasszonyéi. A virág-cserepek staniollal voltak bevonva s aranyozott karcsu oszlopokon álltak. Fehér csipke-függöny volt az ablakon s egy georgina-bokor haragos piros virágai integettek be a parkból: - így vagyunk úrfi! Oda néztünk a sarokba!.... A sarokban, sok függöny között bújt el a szemérmes szűk ágy, fehérén mint egy apáca-oltár. Hát én elpirultam bizony s féltem, hogy ők ezt meglátják.

Iszonyu az, hogy mennyi megbeszélni való van egy vasárnapi prédikáción! Valamit én is kellene már mondjak a hölgynek, aki délelőtt olyan különösen nézett rám s most is mindig mosolyogva fordul felém, ha én kerülök szóba.

- A gyerek itt tölti a vakációt, aztán orvosnak adjuk.

Teréz kisasszony mosolygott s kérdezte, kedvelem-e az orvosi pályát?

- Én jogász szeretnék lenni.

- Orvos lesz, - mondta urabátyám, mintha nem is rólam lett volna szó, hanem egyik tagról a plébánia földjén, melybe rozst fognak vetni az idén s nem törökbúzáat.

- Ön már volt Kereszturon. Kedvesen emlékeztek meg róla a hugaim.

Ez nyilván nekem szólt, de urabátyám elfogta előlem.

- Fel is forgatták a kertet fenekestül. A csoportok ma is emlegetik.

Teréz kisasszony mentegetett bennünket, akkor még nagyon ifjak voltunk. Ez olyan jól esett nekem, aki azóta férfi lettem a hölgyek szemei előtt.

Teréz kisasszony végig kísért bennünket a folyosón. A mi cipőink úgy kiáltoztak, az övének nesze se hallatszott, csak a köntöse suhogott előttem s egyszer visszatekintett rám, mert én urabátyám mögött mentem.

IV.

Visszanézett rám!

Abban a pillanatban fölfedeztem, hogy nagyon hasonlít a lányokhoz s ez a hasonlatosság naponkint bizonyosabb. Ő benne ugyan több a méltóság, komolyabb mint a leányok voltak s tulajdonképen nekem ez jobban is tetszik. Velem is úgy beszél mint egy férfival, jóllehet nagymama ő előtte se moderálja magát velem szemben.

Milyen hamar megszerettem a levendula illatot, amit maga után hagyott nálunk!... A harmadik este már sétálgattam a kastély csukott ablaktáblái alatt s nagyon szerettem volna tudni, mit csinál ő?

Urabátyám az újságot minden reggel velem küldte át, szép jó reggelt kívánva s kérdeztetve, hogy érzi magát Teréz kisasszony?

Egy porszem nem volt a cipőmön, úgy kikefélőztem. Mikor benyitottam, mindig valami meglepetésszerű mozdulattal fogadott s azt mondta:

- Ah, ön az!

Helyet foglaltunk. Ő is megkérdezte, mint érzi magát a parochia? - Ön nemde unatkozik itt falun? - És valóban szép idő jár.

Másnap reggel ismét meglepetést szerzett neki a belépésem és minden reggel. Ah, ön az!...

Nagyon szívesen vittem át a lapot s mindig készültem valamit mondani. Régen elhatároztam én, hogy hölgyekkel szemben majd azzal a könnyed hanggal fogok élni, melyet úgy szerettem olvasni a francia művekben: »Asszonyom, ön ma reggel valóban elragadó, e pillanatban teljesen meghódított....« »Feltétlenül parancsoljon velem stb. stb.«

Mikor ott voltam, nem mertem szólni. Napról napra inkább fogyott a bátorságom. Eljövén, azzal vigasztaltam magam, hogy hátha még okosabb is ez így! A hallgatásomban a hódolatom nyilvánul.

Valami jelt vártam, egy kis bátorítást.

Gyorsan múltak a napok, de soha nem vágytam el a faluból. Szomorú akartam lenni ezután és sápadt, egy seb vérzett a szívemen, ami nagyon jól esett. Tragikus stílusban járkáltam s gyönyörűségem telt a boldogtalanságomban. Most dől el a sorsom! Jövöm, nyugalmam van kockán... Egy sötét, kietlen élet vagy gyönyör és boldogság!...

Oh Teréz!

Gyülöltem a nagymama rikácsoló tyúkjait, urabátyám modorát roppant parlaginak találtam. Igen, úgy élnék. Ha én most például független birtokos volnék itt a környéken!... Könyveim és műszereim közé zárkóznám, eszmékben keresnék enyhülést s csak egy öreg, kipróbált hű szolgálóval érintkezném, aki zajtalanul mozogna körülöttem s délben némán teritené meg az asztalt, nem szólva egyebet, csak - parancsol uram? - igen uram!

És így hintené be lassankint fejemet pelyheivel a könnyörtelen idő. Múlna a nyár, múlna a tél, egyik tavasz a másik után s egy méla őszi alkonyon találkozoznánk Terézzel. Lassu léptekkel közelednénk egymás felé, a nyírfák alatt s egy mély tekintet, egy sóhaj, mi elhaladnánk egymás mellett némán, hangtalan.... A nyírfák levei regét susognak a hűvös északi szélnek két megtört, büszke szív soha be nem hegedő sebeiről...

Nagymama egyszer se kérdezi, urabátyám se, hogy mi lel engem? Pedig lehetetlen észre nem venni rajtam, hogy beteg vagyok.

Olyan önző, kicsinyes ez a világ!

V.

Kis csokrot kötöttem mezei virágokból, s a zsebembe dugtam. A méltóságos folyosón elővettem a zsebemből s letettem egyik ablakpárkányra. Aztán hamar bevitettem az újságot.

- Ah, ön az!

A szívem hangosabban ketyegett mint a parochia lábas órája. Minden, minden fehér volt Teréz kisasszony szobájában. A zongora billentyűin káprázatosan csillogó színeket láttam s úgy szerettem volna megsímogatni a fényes kredenceket, szerettem volna felírni itt valami rejtett helyre: - »Imádlak!«, hogy azt ő majd egyszer véletlenül meglássa, a mikor már késő lesz.

De csak jelentettem, mint rendesen, hogy mi köszönjük, mindnyájan egészségesek vagyunk. Mindig egészségesek vagyunk, Istenem, mindig! De ha a szívembe látna... Vajjon mit fog csinálni a virággal?...

Másnap ismét vittem egy csokrot, nagyobbbat. Midőn le akartam tenni az ablakpárkányra (a haragos piros georginák fenyegetően hajlongtak), Teréz kisasszony kilépett a folyosóra.

Azt se mondta - ah!

- Urabátyám kérdezteti... A virágot nagymama...

Szó nélkül kezet nyújtott. Sima, vékony ujjai hidegek voltak mint a gyöngyház. Elvette tőlem a virágot is, az újságot is.

A szobában, - nem tette be a folyosóra nyíló ajtót, - egy székkal közelebb mutatott helyet s bágyadt szemei csodálatos jóssággal mondtak nekem valamit, a minek az értelmét akkor csak homályosan sejtettem. Mint úrfelmutatás alatt a csengetyű hangját, olyan szent áhitattal hallgattam szelíd szemrehányásait.

- Hát miért nem hozta be ön nekem tegnap a virágot? Én nagyon szeretem a virágokat.

Csakugyan, a tegnapi virágok ott voltak a zongorán, egy kristály pohárban, melyet rendesen az üveges szekrényben láttam. A csiszolt kristály szívárványos foltokat szórt szét a millefleurös kanapén s egy ilyen folt az ő ölében libegett. A nagymama összes szentképei közt nincs jószágosabb arc, mint az övé s én nagy bűnös vagyok...

- Köszönöm! - mondta olyan különösen, a hogyan soha se szólott eddig. - Köszönöm a figyelmet.

Dadogtam s féltem. Most megtudja azt, a mit minden áron szerettem volna elmondani egy hölgynek. De nem így! Hanem a hölgynek reszkető kezeit a kezemben tartva, csendes alkonyon, a nyírfák alatt. Ah! a nyírfák alatt....

Dadogtam s az sült ki, hogy a virágot a nagymama küldte.

Ugy ég az arcom s ő olyan bánatosan, olyan szeliden mosolyog. Egy keskeny, hosszú ránc húzódik szűkebbre a homlokán s elborulnak a szemei. Nem hasonlít egy cseppet se a Géresi leányokhoz, kiknek arcára most világosan emlékszem... Ehhez a tiszta, rendes, fehér szobához hasonlít, ezekhez a vékony, karcsu faragású bútorokhoz, melyek összetörnének egy hevesebb mozdulatra, egy erős, egészséges kiáltásra.

És én most hazudtam, mint egy első osztályos, pedig én is öreg vagyok, érzem, hogy vén vagyok s egy élet bűnét vezeklem.

Teréz kisasszony nem üzent semmit urabátyámnak. Lesütött fejjel sompolyogtam végig a folyosón.

Egyszerre nagyon melegem lett s visszafordultam.

Ő nem tette be az ajtót, hanem ott állt a küszöbön, kissé meghajlott fővel, szomoruan nézett utánam.

Visszasiettem hozzá s kapkodva, lázasan mondtam el, hogy... hogy a virágot mégis én hoztam... nem a nagymama... igen tegnap, is csak én hoztam a virágot... nem a nagymama küldte, én hoztam. Nem bánom, ha meg is tudják... Nem azért mondom... Nem azért mondom... Ne haragudjon azért én rám...

Duzzadó fiatal izmaimban tombolt minden csepp vér, az ő fénytelen homlokára piros folt szökött. Teli szemekkel, csaknem mohón nézte a szavamat. Ha csak egy ujját mozdította volna, én térdre hullottam volna és összeecsókoltam volna a köntöse szélét, a küszöbjét...

VI.

Elbújtam a falu alatti homokbányák közé elhatározva, hogy akármi történjék bár, de én nem megyek vissza többé a parochiára.

Lassankint azonban kiszellőzött a fejem s attól tartottam, hogy majd utóbb még Teréz kisasszonynál is kerestetni találnak. Meg nagymama majd zsémbel az ebéd miatt, urabátyám pedig összeszid s ez áthallatszik a kastélyba.

Tehát haza mentem.

Urabátyám napihíreket olvasott a tornácon nagymamának az ujságból.

- Hát téged mi lelt, hogy olyan bőjti színben vagy?

Végre! Végre hát észreveszik, hogy én is szenvedek! De nagymama is jól megnézett s az ő siránkozó hangján menten kijelentette, hogy - uram ments, nincs annak semmi baja! Mert itt csak ő beteg, Istenkém csak ő!

- A gyerek bizonyosan teliette magát, Miska fiam, éretlen ringlottal, a kertben. Az a baja neki.

Oh milyen önző öregasszony a nagymama!

Mesés délután volt az.

Valaminek örültem és valami fájdalmat okozott. Megtaláltam valamit, a mi azonnal el is veszett s olyan édes bánattal keresgéltem utána. Arra gondoltam, hogy egy valakinek a szíve csak úgy csordultig van most, mint az enyim.

Bújkáltam a kertben, az árnyékos, eldugott zugokat kerestem. Őszi nyomokat fedeztem föl a vénülő természetben, de bármint akartam is, a Teréz kisasszony arcára hasztalan iparkodtam visszaemlékezni. Nem tudtam őt magam elé képzelni, a legábrándosabb berekben se. Emlékeztem jól a köntösre, emlékeztem a legutolsó kis porcellán szegre is a millefleurös díványon, minden márványkockára a folyosón - csak az arcára nem. Rágondoltam folyton, folyton, szenvedtem belé, de hasztalan; - az arcát nem láttam magam előtt. Láttam mindenféle női arcokat, egyet-egyet hosszasan, de az nem volt senkié se, asszony arc volt csak, sok asszony, minden asszony arca.

Este felé ódon, szakadozott zongora-hangok hallatszottak át a kastélyból a parochiára. Fínom, üvegszerű hangok voltak s mintha fakó selyemfonalakkal lettek volna egymáshoz bogozva, egyik a másikat vezette lassu, előkelő, szertartásos menuet lépésekben.

Urabátyám nem tudta elképzelni, mi érhetne Teréz kisasszonyt, hogy zongorázik?... Ugyan mit is játszik?... Olyan ismerős...

Mindnyájunknak ismerőse volt a dallam. Kerestük, - honnan? Nagymama hallotta már, régen, de jól emlékszik azért rá, csak nem jut így eszibe.

- Mikor már az ember, fiaim, ilyen beteg, nem jut ez már az eszibe. Istenkém, dehogy is jut!

Urabátyám is hallotta valaha. Régen, régen, talán káplán korában...

Én bizonyosan akkor hallottam először életemben, legeslegelőször s mégis azonnal olyan ismerősnek találtam.

VII.

Nincs vége. Nem volt, most sincs vége.

Esős vasárnapi délutánokon sokszor elgondolkozom rajta.